

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**В. Ф. Примаченко, В. Д. Людвік,
В. Г. Хашев, С. В. Корогод**

**ПРАКТИКУМ З КВАЛІФІКАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Навчальний посібник

Дніпро
2022

УДК 343.3/7

П 69

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 18.11.2021)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Сергій ШКОЛА, завідувач кафедри публічного права юридичного факультету Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», кандидат юридичних наук, доцент;

Олексій ТИТАРЕНКО, професор кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук, доцент.

Примаченко В. Ф., Людвік В. Д., Хашев В. Г., Корогод С. В.

П 69 Практикум з кваліфікації кримінальних правопорушень :
навч. посібник / В. Ф. Примаченко, В. Д. Людвік, В. Г. Хашев,
С. В. Корогод. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022.
192 с.

ISBN 978-617-8032-68-5

У навчальному посібнику розглянуто 11 тем, які розділені відповідно до тематичних планів навчальних дисциплін «Кваліфікація загальнокримінальних правопорушень», «Кваліфікація кримінальних правопорушень, підслідних Національній поліції України», «Кримінально-правова кваліфікація» для здобувачів вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, що включають теоретичні та тестові завдання, практичні завдання, методичні поради до вирішення практичних завдань короткий глосарій та судову практику з окремих тем. Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів (ад'юнктів), студентів (курсантів) ВНЗ, в яких готують правників, співробітників правоохоронних органів, прокуратури та суду, а також на усіх, хто цікавиться розвитком наук кримінально-правового циклу.

ISBN 978-617-8032-68-5

© Автори, 2021

© ДДУВС, 2022

АВТОРИ:

Корогод Світлана Володимирівна – старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права»;

Людвік Валентин Дмитрович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права»;

Примаченко Віталій Федорович – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права»;

Хашев Вадим Георгійович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права».

ЗМІСТ

Передмова	5
Методичні рекомендації до розв'язання задач та вирішення тестових завдань	7
Приклади рішення задач	10
ТЕМА 1. Теорія і практика кваліфікації кримінальних правопорушень	13
ТЕМА 2. Кваліфікація попередньої кримінально протиправної діяльності	20
ТЕМА 3. Кваліфікація кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті	35
ТЕМА 4. Помилки в кваліфікації кримінальних правопорушень	47
ТЕМА 5. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм	53
ТЕМА 6. Кваліфікація множинності кримінальних правопорушень	60
ТЕМА 7. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи	77
ТЕМА 8. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	85
ТЕМА 9. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності	92
ТЕМА 10. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності	99
ТЕМА 11. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадської безпеки	105
Витяги із законодавчих актів для обрахування НМДГ при кваліфікації кримінальних правопорушень	111
Глосарій (термінологічний словник)	113
Судова практика з окремих тем	120

ПЕРЕДМОВА

Структура пропонованого практикуму фактично відбиває побудову навчальних дисциплін «Кваліфікація загальнокримінальних правопорушень», «Кваліфікація кримінальних правопорушень, підслідних Національній поліції України», «Кримінально-правова кваліфікація» та містить практичні та тестові завдання з тем вищезазначених дисциплін.

Мета цього практикуму полягає в тому, щоб здобувачі вищої освіти шляхом розв'язання практичних задач набували навичок застосування кримінального законодавства та глибше засвоювали його основні теоретичні положення.

Структурно практикум складається з 11 тем, які розділені відповідно до тематичних планів навчальних дисциплін «Кваліфікація загальнокримінальних правопорушень», «Кваліфікація кримінальних правопорушень, підслідних Національній поліції України», «Кримінально-правова кваліфікація» для здобувачів вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, що включають теоретичні та тестові завдання, завдання для самостійної роботи, практичні завдання до усіх тем, методичні поради до вирішення практичних та тестових завдань, короткий глосарій.

При підготовці Практикуму укладачами використано положення:

1. Березняк В. С., Людвік В. Д. Кваліфікація кримінальних правопорушень, підслідних Національній поліції : методичні рекомендації до практичної підготовки курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 76 с.

2. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник ; за заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна. 4-те вид., перероб. Київ : Алерта, 2012. 316 с.

3. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

4. Практикум з кримінального права України (Загальна частина) : навч. посібник / О. В. Ведмідський, В. Д. Людвік, В. Ф. Примаченко та ін. ; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистою. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 352 с.

Також враховано положення основних підручників та навчальних посібників з кваліфікації кримінальних правопорушень вітчизняних авторів:

1. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Топчія; наук. ред. В. І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.

2. Кваліфікація злочинів : навч. посібник / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Київ : Істина, 2010. 430 с.

3. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України :

навч. посібник / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с.

4. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посібник / за заг. ред. В. В. Коваленка; за наук. ред. О. М. Джузи та А. В. Савченка. Київ : Атіка, 2011. 648 с.

5. Кваліфікація злочинів : навч. посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін. ; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.

6. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навч. посібник. 3-є вид. Київ : Атіка, 2007. 592 с.

Призначення Практикуму полягає у його використанні не тільки і не стільки як знаряддя контролю за підготовкою здобувачів вищої освіти, за засвоєнням ними навчального матеріалу, а як засобу стимулювання до вивчення складних і важливих навчальних курсів «Кваліфікація загальнокримінальних правопорушень», «Кваліфікація кримінальних правопорушень, підслідних Національній поліції України» та «Кримінально-правова кваліфікація».

Бажаємо успіхів в оволодінні знаннями та будемо вдячні за всі зауваження та побажання, спрямовані на вдосконалення цього Практикуму, а також готові врахувати їх у подальшій роботі.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ТА ВИРІШЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Розв'язання задач (казусів) є основною формою вивчення кваліфікації кримінальних правопорушень. Вона спрямована на оволодіння навичками з практики застосування норм кримінального права.

Основними цілями розв'язання задач з кваліфікації кримінальних правопорушень є такі:

- 1) набуття та закріплення навичок кримінально-правової кваліфікації у правозастосовчій (практичній) площині;
- 2) вироблення вміння давати власну правову оцінку конкретних життєвих ситуацій (фактичних обставин);
- 3) досягнення належного рівня обґрунтування власної правової оцінки фактичних обставин.

Будь-яка задача з кваліфікації кримінальних правопорушень передбачає:

- а) умови задачі;
- б) основне питання задачі.

Умовами задачі є інформація про поєднання певних фактичних обставин (юридичних фактів); іноді в умови задачі вводяться оцінки та доводи конкретних суб'єктів кримінально-правових правовідносин, які також мають бути «предметом дослідження» при розв'язанні задачі. Перш ніж приступити до розв'язання задачі, необхідно уважно її прочитати, звернувши особливу увагу на юридичну термінологію, усвідомивши усі обставини, викладені в умові. Розв'язувати задачу потрібно відповідно до схеми кваліфікації:

СХЕМА КВАЛІФІКАЦІЇ

I. Оцінка фактичних обставин, виділення з них тих, що мають кримінально-правове значення.

II. Визначення статті (статей, частин, пунктів) КК України (визначення родового об'єкту – відповідний розділ Особливої частини КК України і безпосереднього об'єкту – відповідна стаття (статті) розділу Особливої частини КК України).

III. Обґрунтування застосування статті (статей) КК України – встановлення фактичних обставин діяння (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення).

Встановлення об'єкту (родовий, безпосередній, придатний чи непридатний), якщо необхідно – предмет і спеціальний потерпілий – може бути зазначено в назві чи диспозиції статті (наприклад, ст. ст. 117, 246 КК України).

Визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення:

1. Встановлення діяння (дія чи бездіяльність).
2. Складу кримінального правопорушення – матеріальний, формальний, усічений (якщо матеріальний – зміст наслідків і особливості причинного зв'язку).

3. Стадію вчинення кримінального правопорушення – закінчене кримінальне правопорушення, готування до кримінального правопорушення; замах на кримінальне правопорушення (ст. ст. 13, 14, 15, 16, 17 КК України).

4. Вчинено кримінальне правопорушення одноосібно чи у співучасті (ст. ст. 26, 27, 29, 31 КК України), якщо у співучасті встановити дії організатора, підбурювача пособника, а також роль виконавця (наявність чи відсутність ексцесу виконавця), вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією (ст. ст. 28, 30 КК України).

5. Одиночне чи множинне кримінальне правопорушення.

6. Інші обставини кримінального правопорушення: час, місце, обстановка, спосіб, засоби, знаряддя (придатне чи непридатне знаряддя), характер дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки, причини припинення кримінального діяння, наявність чи відсутність шкоди (наприклад, ст. 248 КК України).

Встановлення суб'єкту кримінального правопорушення (ст. ст. 18, 22 КК України), якщо необхідно спеціальний суб'єкт (наприклад, ст. 117 КК України) та його ознаки – вік, осудність (ст. ст. 18, 19, 20, 21 КК України), має чи ні особа дипломатичний імунітет (ч. 4 ст. 6 КК України).

Визначення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення:

1. Встановлення форми та виду вини (ст. 23 КК України): умисел (ст. 24 КК України) – прямий, непрямий, невизначений, необережність (ст. 25 КК України) – злочинна самовпевненість, злочинна недбалість, подвійна форма вини.

2. Зміст вини – інтелектуальні та вольові моменти умислу чи необережності.

3. Мотив і мету кримінального діяння (в деяких випадках мотив і мету прямо зазначено в диспозиції статті, наприклад, ч. 2 ст. 115 КК України).

4. Емоційний стан особи (в деяких випадках прямо зазначено в диспозиції статті, наприклад, ст. 116 КК України).

IV. Встановлення кваліфікуючих ознак (зазвичай вказані в частинах 2, 3, 4 статті Особливої частини КК України, наприклад, істотна, значна шкода, повторність, особа, яка раніше вчинила злочин, кримінальне правопорушення вчинене за попередньою змовою групою осіб, заподіяння тілесних ушкоджень, застосування насильства тощо).

V. Відмежування від суміжних складів.

VI. Особливості кваліфікації (роз'яснення Верховного та Конституційного судів України).

При кваліфікації необхідно звернути увагу на:

1. Наявність змін до статті, нових статей КК України.

2. Наявність примітки до статті КК України.

3. Відсилає чи ні стаття до інших законів, міжнародних договорів та підзаконних нормативно-правових актів України (наприклад, ст. 150 КК України).

4. Наявність роз'яснень Верховного суду України, Конституційного суду України.
5. Вивчення санкцій статей КК України.
6. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (розділ VIII Загальної частини КК України).
7. Повторність, сукупність, рецидив (розділ VII Загальної частини КК України).
8. Наявність шкоди та її розмір (істотна, значна шкода, у великих чи особливо великих розмірах), малозначність діяння (ч. 2 ст. 11 КК України).

При кваліфікації необхідно знати, що:

1. Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело права (ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р.

2. Рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені (ст. 151² Конституції України від 28.06.1996 р.).

3. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст. 8 Конституції України від 28.06.1996 р.).

4. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ст. 9 Конституції України від 28.06.1996 р.).

5. Міжнародні договори набувають чинності для України після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» в порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб (ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р.).

Тестові завдання призначені для контрольної перевірки знань здобувачів вищої освіти з кваліфікації кримінальних правопорушень. Кожне питання супроводжується чотирма альтернативними варіантами відповідей, позначеними цифрами а), б), в), г) з яких лише одна є правильною.

Як правильно приймаються ті відповіді, які відповідають формулюванням чинного Кримінального кодексу України. Упорядники при цьому виходили з того безперечного правила, що основу будь-якого юридичного знання становить знання нормативних положень. Тому відповідна побудова тестів повинна стимулювати звернення до першоджерел, якими є текст кримінального закону, інших актів законодавства, що регулюють суспільні відносини в галузі кримінального права як в Україні, так і в інших державах (стосується бланкетних кримінально-правових норм). Видається, що акцент на точні юридичні формулювання в тестах не лише необхідний, а й допустимий з огляду на відкритість цього збірника, можливість його використання не лише в ході заліку, а й під час поточного навчання, підготовки до занять, коли здобувач вищої освіти має змогу користуватися усіма необхідними джерелами.

ПРИКЛАДИ РІШЕННЯ ЗАДАЧ

Задача. Вербенко, у себе вдома після розпиття спиртних напоїв з сусідом Гуліним, п'ять разів ударив свого друга Гуліна кухонним ножом у живіт, грудну клітину й ліву руку. Як з'ясувалося в процесі розслідування, причиною став образливий вислів Гуліна. За висновком судово-медичної експертизи спричинено проникне поранення черевної порожнини глибиною 7 см та порізи шкіряного покрову. На лікуванні Гулін перебував в стаціонарі 28 днів. Кваліфікуйте дії Вербенка.

Рішення

Дії Вербенка належить кваліфікувати за ч. 1 ст. 121 КК.

За умовами задачі, Вербенко, будучи в нетверезому стані, у відповідь на образливий вислів свого сусіда Гуліна, з яким спільно у себе дома розпивав спиртні напої, кухонним ножом наніс останньому 5 ударів у живіт, грудну клітину і ліву руку. Внаслідок чого заподіяв йому проникне поранення черевної порожнини глибиною 7 см. та порізи шкіряного покрову. На лікуванні Гулін перебував у стаціонарі 28 днів.

Згідно з пунктом 2.1.2 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень затверджених наказом МОЗ України від 17.01.1995. № 6 – небезпечними для життя є ушкодження, що в момент заподіяння (завдання) чи в клінічному перебігу через різні проміжки часу спричиняють загрозові для життя явища і котрі без надання медичної допомоги, за звичайним своїм перебігом, закінчуються чи можуть закінчитися смертю. Запобігання смерті, що обумовлене наданням медичної допомоги, не повинно братися до уваги при оцінюванні загрози для життя таких ушкоджень. Загрозливий для життя стан, який розвивається в клінічному перебігу ушкоджень, незалежно від проміжку часу, що минув після його заподіяння, повинен перебувати з ним у прямому причинно-наслідковому зв'язку.

В пункті 2.1.3. цих Правил визначено перелік ушкоджень, що є небезпечними для життя в момент їх заподіяння і зокрема в підпункті «К» зазначено – ушкодження живота, котрі проникли в черевну порожнину, в тому числі і без ушкодження внутрішніх органів.

Вербенко вчинив злочин (кримінальне правопорушення) шляхом дії, тобто активної поведінки із застосуванням знаряддя – кухонний ніж. Також спосіб, час, місце значення для кваліфікації не мають. Обстановка – спільне вживання спиртних напоїв, сварка.

Між діями Вербенка та суспільно-небезпечними наслідками має місце прямий необхідний причинний зв'язок, оскільки вони настали саме від дій Вербенка, а не з інших причин.

Вербенко вчинив закінчене кримінальне правопорушення.

Відповідно до п. 22 ППВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки. Із обставин, зазначених в задачі (кількість ударів, локалізація і характер тілесних ушкоджень) можна зробити висновок, що Вербенко мав умисел на заподіяння шкоди здоров'ю Гуміну невизначеного характеру, тобто він не бажав настання конкретних суспільно-небезпечних наслідків. Таким чином, суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини у виді непрямого умислу. Мотив – особисті неприязнені стосунки.

Суб'єкт – фізична осудна особа, яка досягла 14 річного віку, таким за умовами задачі є Вербенко.

Те, що Гуміну були заподіяні різної тяжкості тілесні ушкодження, крім тяжкого (порізи та тривалий розлад здоров'я – знаходився на лікуванні 28 днів), а також надання своєчасної медичної допомоги не впливає на кваліфікацію вчиненого Вербенком.

Остаточна кваліфікація – ч. 1 ст. 121 КК.

Задача. Тарабанов вночі прийшов до фермерського господарства Зінченка, де його дружина працювала дояркою, і вивів одну свиню, але був затриманий охоронцем за воротами господарства. На допиті пояснив, що хотів продати свиню і купити холодильник. Як з'ясувалося в процесі розслідування, викрадена свиня могла бути продана за 20 000 грн. Кваліфікуйте дії Тарабанова.

Рішення

Дії Тарабанова можна кваліфікувати за ст. 185 КК «Крадіжка», оскільки спосіб вчиненого діяння характеризується таємністю. Таємність характеризується тим, що:

вчиняється у відсутності власника чи інших осіб;

вчиняється у присутності осіб, але непомітно для них;

здійснюється у їхній присутності, але винна особа не знає про це чи вважає, що робить це непомітно для них;

потерпілий чи інші особи в силу малолітства, сп'яніння не усвідомлюють факту протиправного вилучення майна;

винний діє з урахуванням сприятливої для нього обстановки, яка, на його переконання, виключає втручання сторонніх осіб, котрі усвідомлюють протиправність заволодіння майном.

Те, що Тарабанов був затриманий з викраденою свинею, на кваліфікацію не впливає, оскільки охоронець затримав його за воротами фермерського

господарства, тобто, винний отримав початкову можливість розпорядитися викраденою свинею. Крадіжка вважається закінченим злочином з моменту, коли винна особа вилучила майно і має реальну в цей момент можливість розпорядитися чи користуватися ним (наприклад, передати іншій особі). Визначення моменту закінчення злочину в кожному випадку залежить від характеру майна, обстановки вчинення крадіжки, наявності реальної можливості використати майно за розсудом крадія.

Враховуючи те, що Тарабанов вночі проник на охоронювану територію ферми, в його діях присутня ознака проникнення, передбачена частиною 3 статті 185 КК. Відповідно до положень Постанови Пленуму Верховного Суду України, термін «проникнення» має два критерії: юридичний (психологічний) і фізичний (технічний). Юридичний означає, що особа з усвідомленням і спонуканням нелегально вторгається у чуже житло чи інше приміщення з метою збагатитися шляхом викрадення не належного їй майна. А фізичний полягає у тому, що особа фізично проникає у чуже житло чи інше приміщення, одержуючи можливість безпосереднього доступу до майна шляхом недозволеного входу через відкриті двері із застосуванням технічних засобів, пошкодженням сховища або охоронних пристроїв (використання відмичок та підібраних ключів, пролом стіни, стелі, огорожі, підкоп під приміщення тощо). Або особа застосовує пристосування, які дозволяють вилучити майно із приміщення, не входячи до нього.

Під приміщенням слід розуміти внутрішню, не призначену для житла частину будівлі або споруди, які належать певним власникам і у яких знаходиться, зберігається або охороняється майно. До інших приміщень у цьому сенсі також можуть належати завод, цех, корабель, магазин, театр, поштова філія, ощадний банк, музей, навчальний заклад, церква та інші господарські, службові та виробничі приміщення.

Говорячи про розмір викраденого, ми повинні з'ясувати вартість викраденої свині. Вона складає 900 грн. У відповідності до пунктів 2, 3, 4 примітки до ст. 185 КК ми можемо визначити такі види розміру викраденого майна:

- значний – від 100 до 250 НМДГ;
- великий – від 250 до 600 НМДГ;
- особливо великий – більше 600 НМДГ.

Оскільки вартість свині – 20000 грн., то визнати розмір заподіяної шкоди значним немає підстав (в 2021 р. 1 НМДГ дорівнює 1135 грн., значна шкода починається з 100 НМДГ, тобто з $1135 \times 100 = 113500$ грн.).

Остаточна кваліфікація дій Тарабанова – ст. 185 ч.3 КК за ознакою проникнення у приміщення.

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

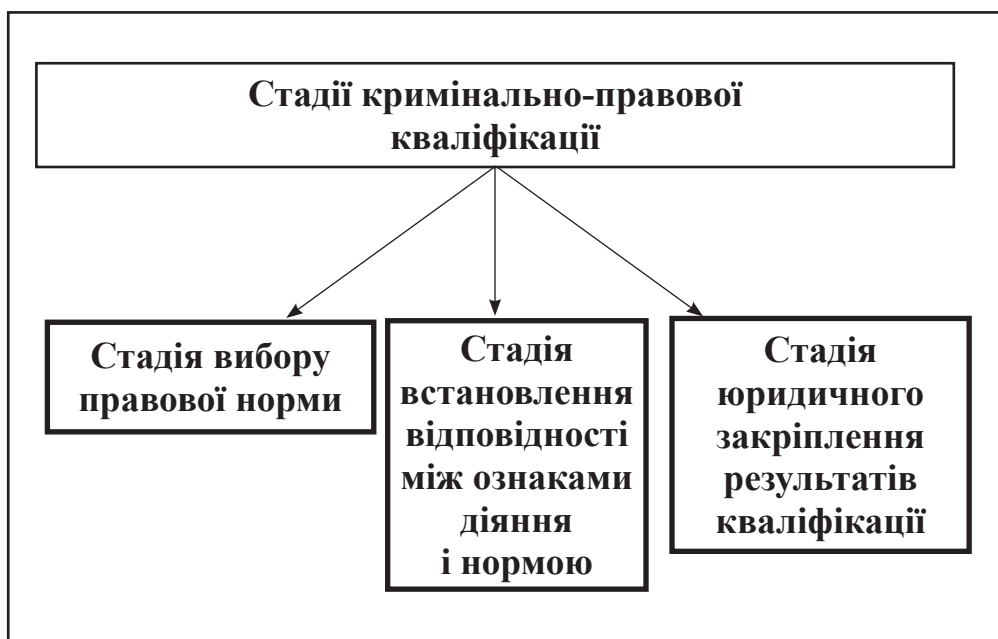
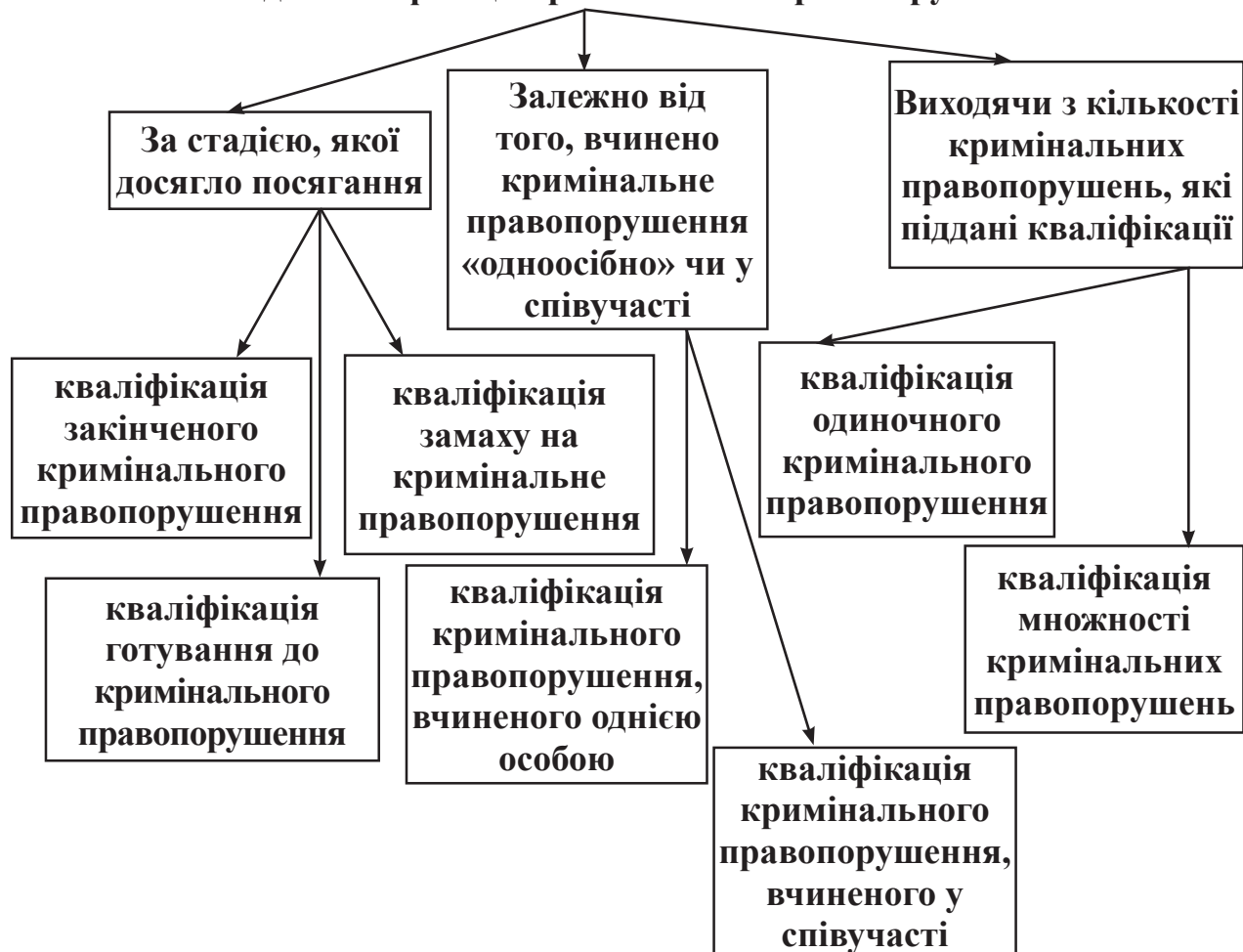
Предмет, загальна характеристика та завдання навчального курсу. Роль та значення курсу для підготовки фахівців-юристів. Система курсу. Задачі курсу. Зміст застосування кримінального законодавства. Визначення поняття кваліфікації кримінальних правопорушень. Підстави кваліфікації кримінальних правопорушень. Юридичне закріплення результатів кваліфікації кримінальних правопорушень. Принципи кваліфікації кримінальних правопорушень. Значення правильної кваліфікації кримінальних правопорушень. Особливості кваліфікації кримінального правопорушення в процесі застосування кримінально-правової норми. Відмежування кримінальних правопорушень у ході кримінально-правової кваліфікації.

Взаємозв'язок курсу з іншими навчальними дисциплінами: кримінальним правом та процесом, криміналістикою, адміністративним правом, цивільним правом, кримінально-виконавчим правом тощо.

Поняття кваліфікації кримінальних правопорушень

Кваліфікація кримінальних правопорушень – це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого законом про кримінальну відповідальність.

Види кваліфікації кримінальних правопорушень

**Етапи кримінально-правової
кваліфікації**

I. Стадія вибору правової норми:

- 1. Етап впорядкування зібраних фактичних даних.*
- 2. Етап висунення версій кваліфікації.*
- 3. Етап розмежування складів діянь.*
- 4. Етап виявлення правової норми (норм), яка підлягає застосуванню.*

**Етапи кримінально-правової
кваліфікації**

*II. Стадія встановлення відповідності між
ознаками діяння і нормою:*

- 1. Етап доведення наявності ознак кримінального правопорушення.*
- 2. Етап визначення стадії вчинення діяння.*
- 3. Етап оцінки діяння, яке вчинене спільно кількома особами.*
- 4. Етап оцінки діяння, яке передбачене кількома нормами.*
- 5. Етап оцінки суспільної небезпеки діяння.*
- 6. Етап визначення наявності обставин, що усувають кримінальну протиправність діяння.*

Етапи кримінально-правової кваліфікації

III. Стадія юридичного закріплення результатів кваліфікації:

- 1. Етап формулювання результатів кваліфікації.*
- 2. Етап мотивування кваліфікації.*

Поняття принципів кваліфікації кримінальних правопорушень

Принципи кваліфікації кримінальних правопорушень – це система наукового обґрунтованих, стабільних, таких, що застосовуються свідомо найбільш загальних правил, на підставі яких здійснюється вибір кримінально-правової норми, яка передбачає скоєне діяння, доводиться необхідність застосування саме цієї норми і процесуально закріплюється висновок, що діяння охоплюється саме обраною нормою.

**Принципи
кваліфікації кримінальних правопорушень**

- 1) законність;
- 2) офіційність;
- 3) об'єктивність;
- 4) точність;
- 5) індивідуальність;
- 6) повнота;
- 7) вирішення спірних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються;
- 8) недопустимість подвійного інкримінування;
- 9) стабільність.

Питання, які необхідно опрацювати на семінарському занятті:

1. Поняття кваліфікації кримінальних правопорушень.
2. Принципи кваліфікації кримінальних правопорушень.
3. Види та функції кваліфікації кримінальних правопорушень. Значення правильної кваліфікації кримінальних правопорушень.
4. Механізм, правила, етапи та стадії кваліфікації кримінальних правопорушень.

Завдання для самостійної роботи до Теми 1:

1. Структура кваліфікації кримінальних правопорушень.
2. Етапи та стадії кваліфікації кримінальних правопорушень.
3. Юридичне закріплення результатів кваліфікації кримінальних правопорушень.
4. Підстави та передумови кваліфікації кримінальних правопорушень.
5. Склад кримінального правопорушення та кваліфікація кримінальних правопорушень.

Тестові завдання до теми:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень – це?

- а) сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що характеризує суспільно-небезпечне діяння як кримінально протиправне;
- б) встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між

ознаками вчиненого діяння й ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого законом про кримінальну відповідальність;

в) встановлення у вчиненому суспільно небезпечному діянні ознак кримінального правопорушення;

г) відсутність норми, яка б передбачала відповідальність за вчинене суспільне небезпечне діяння.

2. При кваліфікації кримінальних правопорушень застосовуються:

а) тільки норми Загальної частини КК;

б) норми Загальної і Спеціальної частин КК;

в) тільки норми Спеціальної частини КК;

г) норми Загальної і Особливої частин КК.

3. Назвіть принципи кваліфікації кримінальних правопорушень:

а) суб'єктивність, повнота, стабільність, офіційність...;

б) законність, офіційність, об'єктивність, точність...;

в) повнота, індивідуальність, суб'єктивність, точність...;

г) об'єктивність, точність, допустимість подвійного інкримінування, чесність.

4. В залежності від того, хто здійснює кваліфікацію кримінальних правопорушень, вона буває наступних видів:

а) кваліфікація незакінченого кримінального правопорушення та кваліфікація закінченого кримінального правопорушення;

б) кваліфікація дій виконавця та кваліфікація дій інших співучасників;

в) легальна кваліфікація та доктринальна кваліфікація;

г) кваліфікація одиничного кримінального правопорушення та кваліфікація множинності кримінальних правопорушень.

5. В залежності від елементів складу кримінального правопорушення виділяють такі види кваліфікації:

а) кваліфікація за об'єктом кримінального правопорушення та кваліфікація за суб'єктом кримінального правопорушення;

б) кваліфікація замаху на кримінальне правопорушення та кваліфікація закінченого кримінального правопорушення;

в) кваліфікація дій виконавця та кваліфікація дій організатора;

г) легальна кваліфікація та доктринальна кваліфікація;

6. Залежно від ступеня важливості виділяють такі функції кваліфікації:

а) основна та другорядні;

б) первісні та похідні;

в) внутрішні та зовнішні;

г) соціально-політична, логічна, гносеологічна, психологічна.

7. Залежно від свого походження функції кваліфікації поділяються на:

- а) основна та другорядні;
- б) первісні та похідні;
- в) внутрішні та зовнішні;
- г) соціально-політична, логічна, гносеологічна, психологічна.

8. Залежно від змісту виокремлюють такі функції кваліфікації:

- а) основна та другорядні;
- б) первісні та похідні;
- в) внутрішні та зовнішні;
- г) соціально-політична, логічна, гносеологічна, психологічна.

9. Об'єкт кваліфікації – це?

- а) потерпілий від кримінального правопорушення;
- б) органи, що здійснюють кримінально-правову оцінку діяння;
- в) діяння, що підлягає кримінально-правовій оцінці;
- г) суб'єкт кримінального правопорушення.

10. Суб'єкт кваліфікації – це?

- а) потерпілий від кримінального правопорушення;
- б) органи, що здійснюють кримінально-правову оцінку діяння;
- в) діяння, що підлягає кримінально-правовій оцінці;
- г) суб'єкт кримінального правопорушення.

11. У теорії кримінального права зазвичай, розрізняють наступні підстави кваліфікації кримінальних правопорушень:

- а) реальна та ідеальна;
- б) процесуальна та матеріальна;
- в) реальна та нереальна;
- г) фактична та юридична (нормативна).

12. Склад кримінального правопорушення – це:

- а) психічна діяльність особи в момент вчинення кримінального правопорушення;
- б) офіційна оцінка поведінки особи, яка вчинила кримінальне правопорушення і яка дається лише судом в обвинувальному вирокі;
- в) сукупність всіх суспільних відносин, інтересів та благ особи, держави і суспільства, що охороняються кримінальним законом;
- г) сукупність встановлених кримінальним законом юридичних (об'єктивних та суб'єктивних) ознак, які визначають суспільно небезпечне діяння як кримінально протиправне.

ТЕМА 2. КВАЛІФІКАЦІЯ ПОПЕРЕДНЬОЇ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення за чинним кримінальним законодавством України.

Готування до кримінального правопорушення, його поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Види підготовчих дій. Підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення. Відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру. «Голий умисел» та його правові наслідки. Відповідальність за готування до кримінального правопорушення за КК України.

Правові наслідки готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання.

Значення готування до вчинення кримінальних правопорушень. Кваліфікація деяких видів готування.

Замах на кримінальне правопорушення, його поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Види замаху на кримінальне правопорушення: закінчений та незакінчений; замах на непридатний об'єкт та замах з непридатними засобами. Значення такого розподілу для кваліфікації кримінальних правопорушень Національною поліцією. Відмежування замаху від готування до кримінального правопорушення.

Значення замаху на вчинення кримінальних правопорушень. Кваліфікація готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення при альтернативному й не конкретизованому умислі.

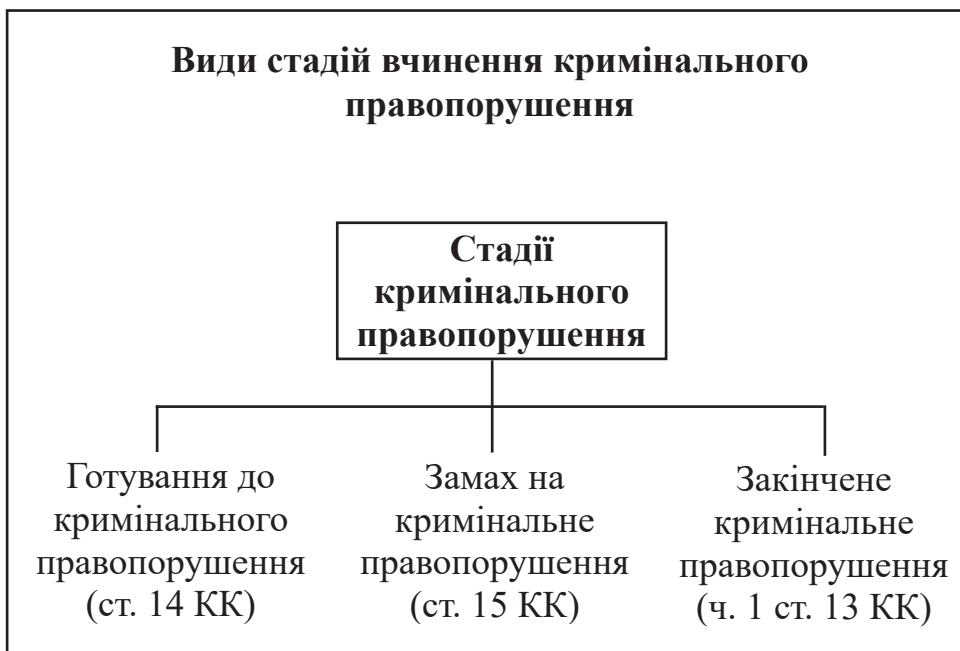
Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення. Поняття закінченого кримінального правопорушення. Момент закінчення кримінального правопорушення у складах з матеріальним, формальним та усіченим складом. Значення встановлення конструкції складу кримінального правопорушення при кваліфікації кримінальних правопорушень.

Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні та добровільна відмова від доведення кримінального правопорушення до кінця її поняття та ознаки. Стадії вчинення кримінального правопорушення, на яких можлива добровільна відмова. Підстави усунення кримінальної відповідальності за добровільну відмову від доведення кримінального правопорушення до кінця. Наслідки добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця та їх значення для вирішення органами поліції питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Поняття стадій вчинення КП

Стадії вчинення КП – це певні цілеспрямовані періоди описаного кримінальним законом діяння особи, які являються різними відносно самостійними етапами реалізації її умислу, спрямованого на досягнення певної кримінально протиправної мети, і які розрізняються між собою спрямованістю кримінально протиправної поведінки та ступенем реалізації умислу, тобто характером та об'ємом вчинених суспільно небезпечних діянь і моментом їх припинення.

Види стадій вчинення кримінального правопорушення

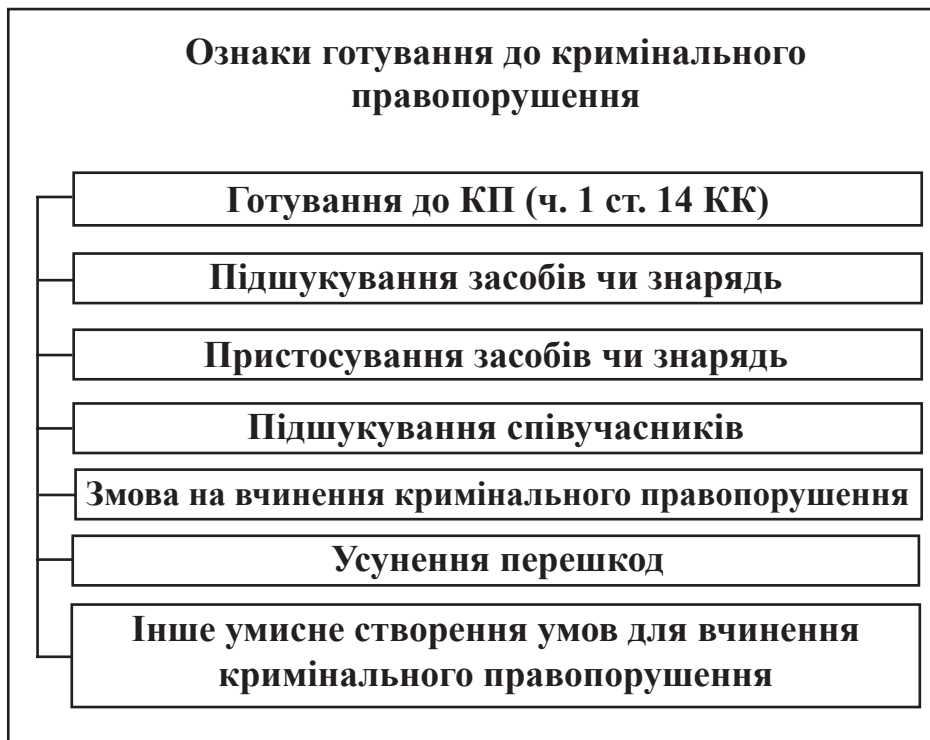

**Поняття закінченого кримінального
правопорушення
(ч. 1 ст. 13 КК)**

**Закінченим кримінальним
правопорушенням** визнається
діяння, яке містить усі ознаки складу
кримінального правопорушення,
передбаченого відповідною статтею
Особливої частини цього Кодексу.

**Поняття незакінченого
кримінального правопорушення**

Незакінченим кримінальним правопорушенням
є вчинене особою з прямим умислом суспільно
небезпечне діяння (дія або бездіяльність),
спрямоване на підшукування або пристосування
засобів чи знарядь, підшукування співучасників, або
змова на вчинення кримінального правопорушення,
усунення перешкод, а також інше умисне
створення умов для вчинення кримінального
правопорушення або безпосередньо спрямованого
на вчинення кримінального правопорушення,
передбаченого відповідною статтею Особливої
частини Кримінального кодексу України, якщо
при цьому кримінальне правопорушення не було
доведено особою до кінця з причин, що не залежали
від її волі.

**Підшукування засобів чи знарядь для
вчинення кримінального правопорушення**

Може здійснюватися шляхом:

- пошуку,
- купівлі,
- обміну,
- тимчасового позичення,
- викрадення,
- інших форм придбання речей, документів, інших предметів матеріального світу для використання їх при вчиненні майбутнього кримінального правопорушення.

**Пристосування засобів чи
знарядь для вчинення
кримінального правопорушення**

Будь-які дії, спрямовані на зміну форми або властивостей предметів з метою забезпечення їх придатності або більшої зручності чи ефективності при використанні під час вчинення кримінального правопорушення.

**Підшукування співучасників
для вчинення кримінального
правопорушення**

Вчинення будь-яких дій, спрямованих на залучення до спільної умисної участі у майбутньому кримінальному правопорушенні як співучасників будь-якого виду інших осіб.

**Змова на вчинення кримінального
правопорушення**

Здійснення двома або більше особами попередньої домовленості про спільну умисну участь у вчиненні кримінального правопорушення.

Змова, яка виявилася у створенні злочинної організації, утворює самостійний закінчений злочин, кримінальна відповідальність за який встановлена ст. 255 КК – «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній», і додаткової кваліфікації ще як і готування до вчинення у майбутньому інших злочинів не потребує.

Усунення перешкод

Дії, спрямовані на створення сприятливих умов для кримінального правопорушення шляхом усунення будь-яких перепон, під час вчинення кримінально протиправного діяння для більш ефективного досягнення кримінально протиправної мети з найменшими затратами часу, зусиль, мінімальним ризиком викриття тощо.

Інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення

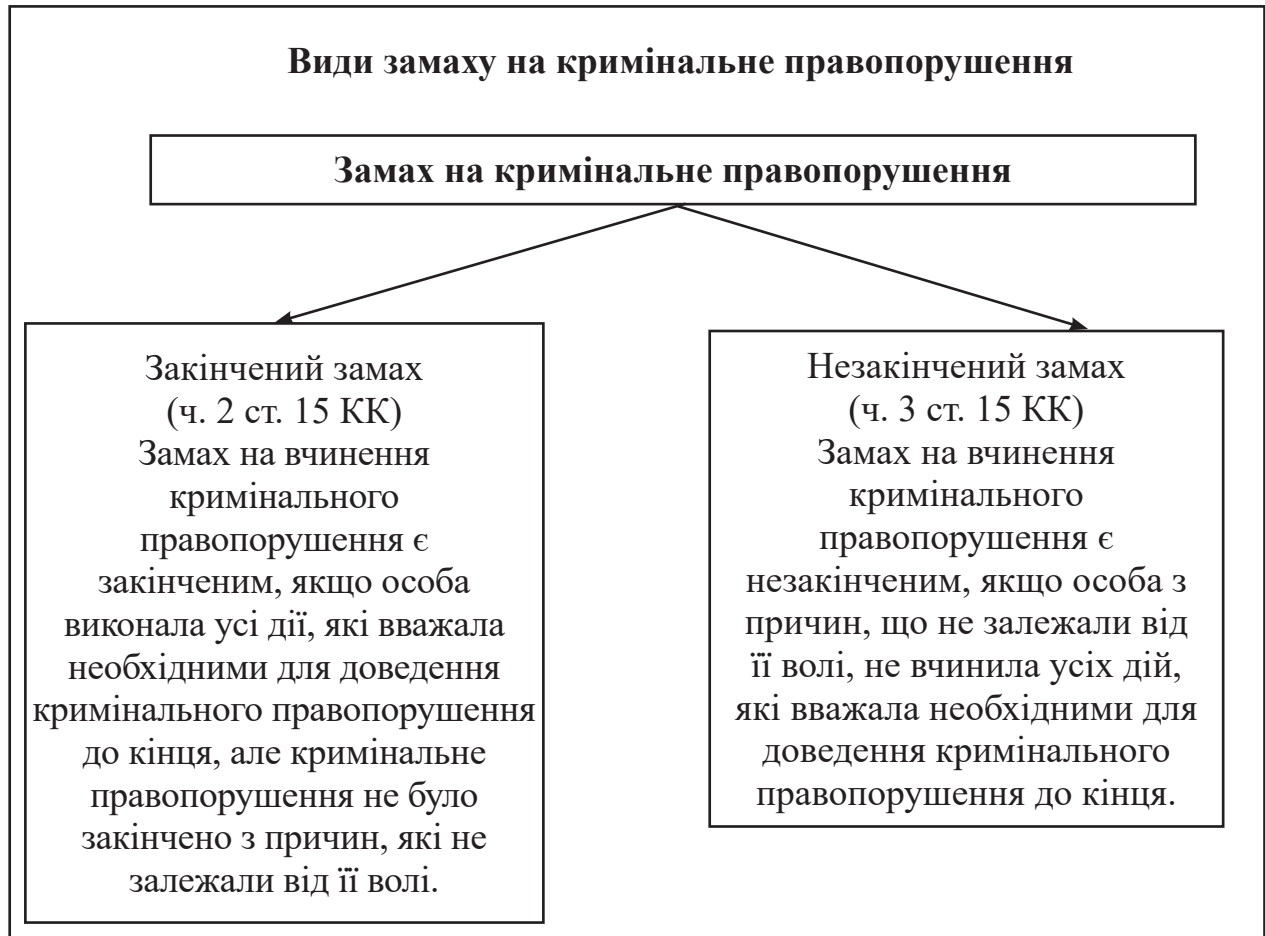
Вчинення будь-яких інших, крім вказаних вище, дій, наприклад, створення переваг або в інший спосіб сприятливих умов, які полегшують можливість виконання у майбутньому дій, безпосередньо спрямованих на вчинення кримінального правопорушення, тобто виступатимуть ознакою об'єктивної сторони майбутнього складу кримінального правопорушення.

**Кваліфікація готування до
кримінального правопорушення**

Кваліфікація за готування до кримінального правопорушення настає за ч. 1 ст. 14 КК і за тією статтею Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за закінчене кримінальне правопорушення.

**Поняття замаху на кримінальне правопорушення
(ч. 1 ст. 15 КК)**

Замахом на кримінальне правопорушення є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено особою до кінця з причин, що не залежали від її волі.

Кваліфікація замаху на кримінальне правопорушення

Кваліфікація замаху на кримінальне правопорушення настає за ч. 2 або за ч. 3 ст. 15 КК і за тією Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за закінчене кримінальне правопорушення.

**Поняття добровільної відмови
(ч. 1 ст. 17 КК)**

Добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця.

Ознаки добровільної відмови

Добровільна відмова

Остаточне припинення особою готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення

Відмова особи від доведення кримінального правопорушення до кінця з її власної волі

Під час відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця особа усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця

Завдання для самостійної роботи до Теми 1:

1. Поняття та види попередньої кримінально протиправної діяльності.
2. Кваліфікація готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення при альтернативному й не конкретизованому умислі.
3. Поняття добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення та її ознаки.

Завдання до практичних занять

Задача №1

Косолапов і Волченко знали, що бухгалтер підприємства поїхав у банк за грошима для виплати заробітної плати працівникам та, коли він повертався, на перехресті доріг зупинили автомашину й погрожуючи пістолетом поставили вимогу віддати гроші. Бухгалтер відповів, що грошей не одержав. Тоді Косолапов і Волченко обшукали потерпілого і, не знайшовши грошей, зняли з нього піджак і наручний годинник.

Кваліфікуйте дії винних.

Задача №2

Умнова підробила 2 білета державної лотереї на виграшну суму 5740 грн. Вона вирізала цифри із одних лотерейних білетів і наклеїла їх на цифрові позначення інших, фальсифікуючи номери, на які випали виграші. Підроблені білети вона пред'явила в «Ощадбанк». Однак касир помітила підробку, та Умнова була затримана. Під час обшуку в квартирі Умнової були знайдені ще 3 підроблених білета, на які випали виграші на суму 17800 грн.

Кваліфікуйте дії Умнової.

Задача №3

Викулов зберігав у себе вдома алебарду. Під час розпиття спиртних напоїв із своїм сусідом Качаном між ними виникла сварка. Викулов схопив алебарду, що висіла на стіні і вдарив Качана лезом алебарди по голові, але останній закрив голову рукою і удар прийшовся по ній. При повторній спробі нанести удар Качан відхилив голову і удар прийшовся по правому передпліччю. Тоді Викулов зупинився, надав першу медичну допомогу та визвав швидку допомогу.

Кваліфікуйте дії Викулова.

Задача №4

Ірський цікавився хімією та зброєю. Ознайомившись із методами виготовлення простих вибухівок, Ірський через свої рідних і знайомих придбав усі необхідні йому речовини для виготовлення вибухового пристрою, але не зміг реалізувати свій намір, бо був затриманий працівниками поліції.

Кваліфікуйте дії Ірського.

Задача №5

Чертаков посварився з Барсовим та розізлившись на нього в присутності декількох громадян сказав, що він йому «відплатить». При цьому він пояснив, що потопить катер Барсова, який той залишає без нагляду на березі річки Дніпро. З цією метою Чертаков попросив у одного із присутніх сокиру, але той відмовив в його проханні. Тоді Чертаков заявив, що сьогодні він знайде необхідний йому інструмент і здійснить свій намір. Через день працівники поліції затримали Чертакова у нього вдома та вилучили там кинджал, яким він хотів зробити пробоїни в днищі катера Барсова. В той момент, коли працівники поліції входили до квартири Чертакова, він сховав кинджал під пальто і направився до виходу з квартири.

Кваліфікуйте дії Чертакова.

Задача №6

Шофер Владиченко, перебуваючи в стані сп'яніння, пізно у вечері, 10 листопада 2018 року вчинив на Петренка наїзд, заподіявши йому середньої тяжкості тілесні ушкодження. З метою приховати цей злочин повіз потерпілого за місто і, маючи намір вбити його, кинув у полі, а сам зник. Після затримання Владиченко пояснив, що він дійсно в стані сп'яніння вчинив наїзд на Петренка, а потім, з метою приховати цей злочин, вивіз його в поле і, припускаючи настання його смерті, залишив в небезпечному для життя стані.

Кваліфікуйте діяння Владиченка.

Задача №7

Виноградов з помсти вирішив вбити Комова. З цією метою він, зустрівши Комова одного в полі, наніс йому два ножових удари. Комов намагався захиститися рукою, але удари ножем прийшлися у кисть та передпліччя. Вид крові та крики пораненого зупинили злочинця. Комов почав просити пощади, і в той же час нагадав, що про їх ворожнечу знає все село, що Виноградову не минути відповідальності за вбивство. Виноградов надав Комову необхідну допомогу. За висновком судово-медичної експертизи, Комову були заподіяні середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Кваліфікуйте дії Виноградова.

Задача №8

Вчитель фізкультури Уханов в кімнаті, де зберігався спортінвентар, намагався згвалтувати вчительку Дмитренко. В цей час пролунав дзвоник на перерву, учні вийшли з класів, проходячи повз дверей кімнати спортінвентарю. Уханов припинив домагання, хоча потерпіла вже не могла чинити опір. Їй були спричинені легкі тілесні ушкодження без розладу здоров'я. Допитаний у якості обвинуваченого Уханов пояснив, що він відмовився від завершення злочину добровільно. Відмова була викликана шкільним дзвінком, який нагадав йому про необхідність йти на урок після перерви. Потерпіла визнала, що Уханов міг би довести злочин до кінця. Вона не кричала і не кликала на допомогу, оскільки

на її думку, це позбавило б її можливості продовжувати працювати в цій школі.

Кваліфікуйте дії Уханова.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень при попередній кримінально протиправній діяльності.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Попередня кримінально протиправна діяльність – це:

- а) незакінчене кримінальне правопорушення;
- б) закінчене кримінальне правопорушення;
- в) готування до кримінального правопорушення, замах на кримінальне правопорушення, закінчене кримінальне правопорушення;
- г) готування до кримінального правопорушення, замах на кримінальне правопорушення, добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні.

2. Стадіями вчинення кримінального правопорушення є:

- а) готування, замах, виявлення наміру;
- б) замах, добровільна відмова, дійове каяття;
- в) закінчений злочин, готування, замах;
- г) змова на вчинення кримінального правопорушення, готування, закінчене кримінальне правопорушення.

3. Стадії кримінального правопорушення це:

- а) певні етапи вчинення необережного кримінального правопорушення;
- б) певні етапи здійснення умисного кримінального правопорушення;
- в) структурний елемент складу кримінального правопорушення;
- г) певні етапи кримінального правопорушення вчиненого умисно або з необережності.

4. З метою вчинити крадіжку особа придбала необхідне знаряддя, відключила сигналізацію, відкрила кімнату, де знаходився сейф, відкрила сейф, але грошей в ньому не було. Після цього винна особа зникла з місця події. Має місце стадія кримінального правопорушення:

- а) готування до кримінального правопорушення;
- б) закінчений замах;
- в) незакінчений замах;
- г) закінчене кримінальне правопорушення.

5. Особа, яка добровільно відмовилася від кримінального правопорушення:

- а) підлягає кримінальній відповідальності лише в тому випадку, якщо фактично скоєне нею діяння містить склад іншого кримінального правопорушення;
- б) не підлягає кримінальній відповідальності взагалі;
- в) підлягає кримінальній відповідальності за готування до кримінального правопорушення;
- г) підлягає кримінальній відповідальності за замах на кримінальне правопорушення.

6. Готування до якого виду кримінального правопорушення не тягне за собою кримінальної відповідальності?

- а) злочину;
- б) кримінального проступку;
- в) кримінального проступку або не тяжкого злочину;
- г) кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини цього Кодексу передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання.

7. Ознаками готування до кримінального правопорушення є:

- а) підшукування, пристосування, створення умов вчинення кримінального правопорушення;
- б) підшукування, пристосування, безпосереднє вчинення кримінального правопорушення;
- в) бажання вчинити злочин, пристосування, створення умов вчинення кримінального правопорушення;
- г) оприлюднення наміру вчинити злочин, створення умов вчинення кримінального правопорушення.

8. Замах вчиняється лише з:

- а) евентуальним умислом;
- б) непрямим умислом;
- в) голим умислом;
- г) прямим умислом.

9. Відповідно до ст. 15 КК виділяють наступні види замаху:

- а) замах з непридатними засобами та замах на непридатний об'єкт;
- б) закінчений замах та незакінчений замах;
- в) прямий замах та непрямий замах;
- г) замах при альтернативному та при неконкретизованому умислі.

10. Як кваліфікується закінчене кримінальне правопорушення?

- а) лише за статтею Особливої частини КК;

- б) за ст. 14 КК та за статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 2 або ч. 3 ст. 15 КК та за статтею Особливої частини КК;
- г) за статтями лише Загальної частини.

11. Як кваліфікується готування до кримінального правопорушення?

- а) лише за статтею Особливої частини КК;
- б) за ст. 14 КК та за статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 2 або ч. 3 ст. 15 КК та за статтею Особливої частини КК;
- г) за статтями лише Загальної частини.

12. З метою вбивства Ворона Петренко підпалив вночі приватний будинок, де той мешкав. Ворона дома в цей час не було, про що Петренко не знав. Як кваліфікувати дії Петренко?

- а) ч. 2 ст. 15 КК та п. 5 ч. 2 ст. 115 КК;
- б) ч. 3 ст. 15 КК та п. 5 ч. 2 ст. 115 КК;
- в) ч. 1 ст. 14 КК та п. 5 ч. 2 ст. 115 КК;
- г) п. 5 ч. 2 ст. 115 КК.

13. Як кваліфікується замах на кримінальне правопорушення?

- а) лише за статтею Особливої частини КК;
- б) за ст. 14 КК та за статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 2 або ч. 3 ст. 15 КК та за статтею Особливої частини КК;
- г) за статтями лише Загальної частини.

14. Під час полювання гр.-н Штерненко, порушуючи встановлені правила, зробив декілька пострілів не бачивши конкретної цілі. Одним із цих пострілів було тяжко поранено гр.-на Сокольченко (за висновком судово-медичної експертизи поранення відноситься до тяжких тілесних пошкоджень), який випадково опинився на лінії вогню. Кваліфікуйте дії винного:

- а) необережні тяжкі тілесні ушкодження (ст. 128 КК);
- б) закінчений замах на умисне вбивство (ч. 2 ст.15, ч. 2 ст. 115 КК);
- в) закінчений замах на необережне вбивство (ч. 2 ст. 15, ст. 119 КК);
- г) незаконне полювання (ч. 1 ст. 248 КК).

15. З метою вбивства Інютіна придбала пістолет Форт-12, але згодом відмовилася від свого наміру. Пістолет зберігала «про всяк випадок». Інютіна підлягає кримінальній відповідальності за:

- а) незаконне придбання та зберігання вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК);
- б) готування до умисного вбивства (ч. 1 ст. 14, ч.1 ст. 115 КК);
- в) незакінчений замах на умисне вбивство (ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 115 КК);
- г) має місце добровільна відмова, Інютіна кримінальній відповідальності не підлягає.

ТЕМА 3. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ

Поняття і значення співучасті у кримінальному правопорушенні та її об'єктивні і суб'єктивні ознаки.

Умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Зміст цієї ознаки та значення при притягненні особи до кримінальної відповідальності в діяльності органів досудового розслідування.

Суб'єктивні ознаки співучасті. Спільність умислу співучасників.

Особливості інтелектуального моменту умислу співучасників. Питання про можливість одностороннього суб'єктивного зв'язку між співучасниками. Вольовий момент умислу співучасників. Питання про можливість співучасті в кримінальних правопорушеннях, які вчинені з необережності. Відокремлення співучасті від «необережного заподіяння шкоди».

Значення мотиву та мети при вчиненні кримінального правопорушення у співучасті.

Види співучасників та їх визначення в Кримінальному кодексі України. Виконавець та співвиконавець кримінального правопорушення. Організатор кримінального правопорушення. Підбурювач до кримінального правопорушення. Способи підбурювання. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки підбурювання. Пособник кримінального правопорушення. Види пособництва. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки пособництва. Відмежування пособництва від підбурювання.

Кваліфікація дій виконавця. Кваліфікація дій організатора, пособника, підбурювача.

Форми співучасті. Питання про форми співучасті в науці кримінального права. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією. Кваліфікація дій учасників організованої групи чи злочинної організації.

Призначення покарання співучасникам. Спеціальні питання відповідальності співучасників. Кваліфікація опосередкованого виконавства. Кваліфікація кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом. Провокація кримінального правопорушення.

Ексцес виконавця. Види ексцесу виконавця: кількісний та якісний. Кваліфікація кримінальних правопорушень при ексцесі виконавця. Невдале підбурювання та пособництво.

Добровільна відмова співучасників. Добровільна відмова виконавця. Кваліфікація дій інших співучасників при добровільній відмові виконавця. Особливості добровільної відмови підбурювача та пособника.

Поняття причетності до кримінального правопорушення. Види причетності: переховування, неповідомлення, потурання. Кваліфікація причетності до кримінального правопорушення.

Поняття співучасті (ст. 26 КК)

Співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення.

Ознаки співучасті

Об'єктивні

1. Участь у вчиненні конкретного кримінального правопорушення двох або більше суб'єктів даного кримінального правопорушення.
2. Спільність дій усіх співучасників.
3. Наявність єдиного злочинного результату:
  - Вчинення самого кримінального правопорушення (для формального складу).
  - Настання конкретних СНН (для матеріального складу).
4. Наявність причинного зв'язку між діями всіх співучасників і загальним злочинним результатом.

Суб'єктивні

1. Співучасть можлива тільки в умисній спільній участі у вчиненні тільки умисного кримінального правопорушення.
2. Прямий умисел до спільного (разом) вчинення кримінального правопорушення, а до наслідків не виключається евентуальний умисел.
3. Поінформованість кожного із співучасників, хоча б в загальних рисах про злочинні наміри інших співучасників.

Види співучасників (ст. 27 КК)

1. Особа, яка організувала вчинення кримінального правопорушення (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням.

2. Особа яка утворила організовану групу чи злочинну організацію, або забезпечувала фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності

Особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення

1. Особа, яка :
а) порадами, вказівками сприяла вчиненню кримінального правопорушення
б) наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення.

2. Особа, яка за делегидь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення чи предмети, або іншим чином сприяти прихованню кримінального правопорушення.

Особа, яка :
- умовлянням,
- підкупом,
- погрозою,
- примусом
- або іншим чином (Н. конклюдентними діями) схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення

**Кваліфікація дій виконавця
кримінального правопорушення**

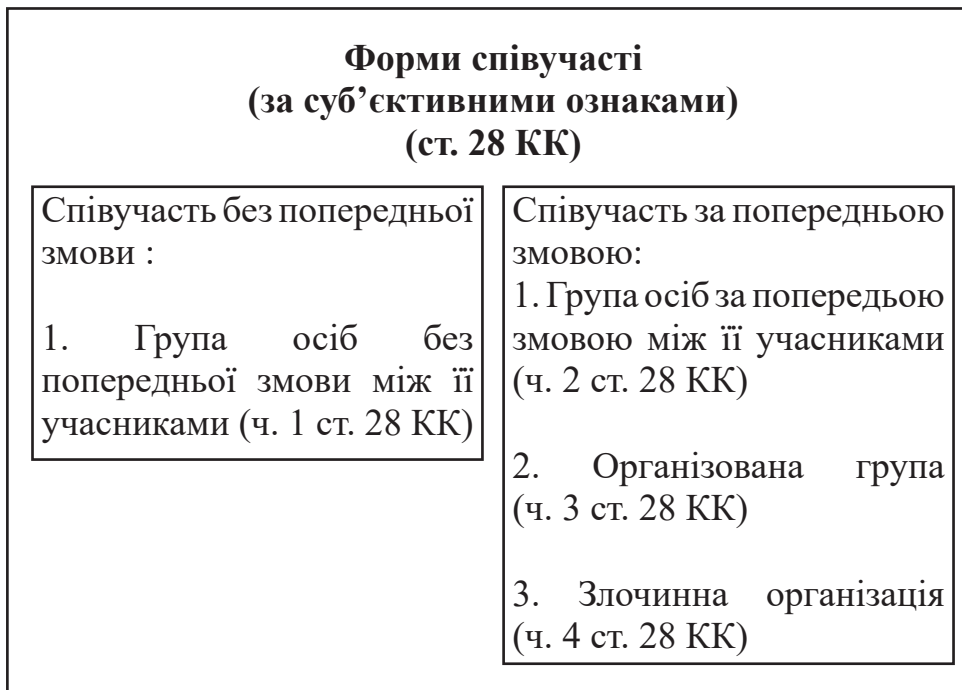
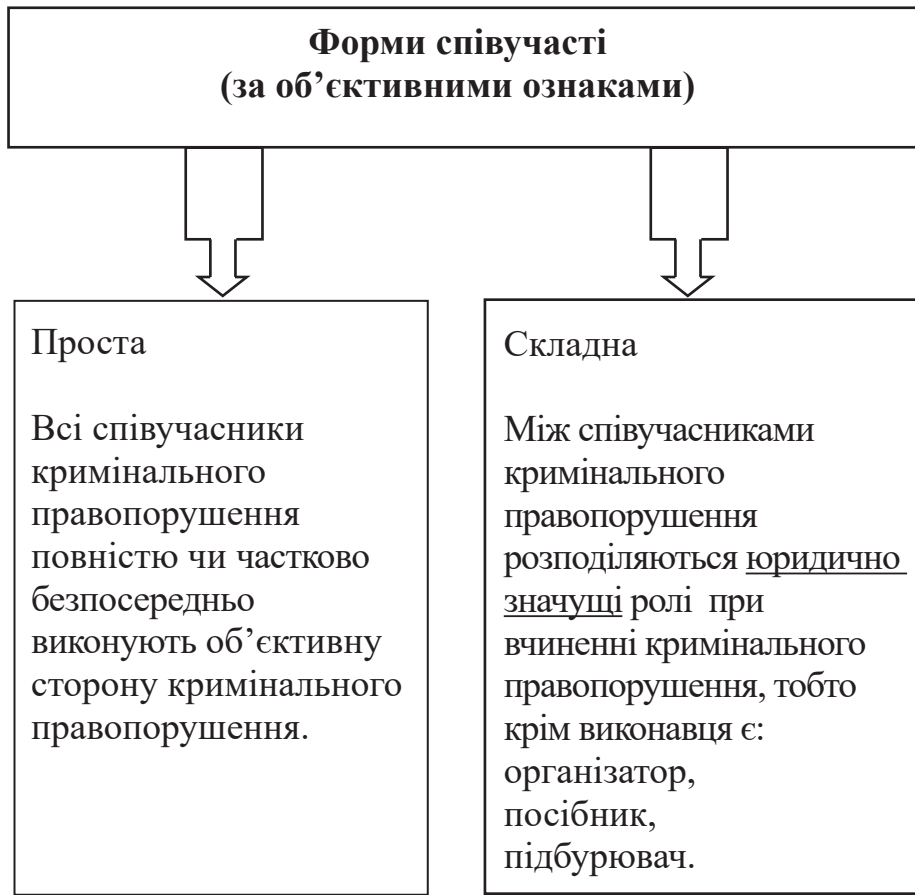
Виконавець (співвиконавець) підлягає кримінальній відповідальності за статтею Особливої частини КК, яка передбачає вчинений ним кримінальне правопорушення.

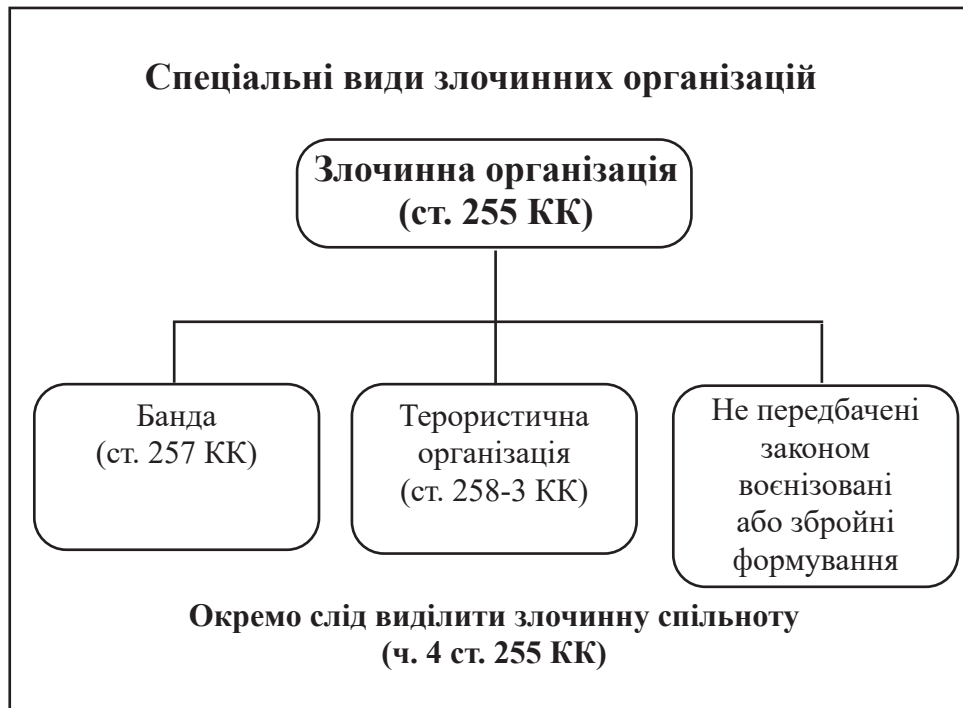
**Кваліфікація дій організатора,
пособника, підбурювача
кримінального правопорушення**

Організатор, підбурювач та пособник підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини КК, яка передбачає кримінальне правопорушення, вчинене виконавцем.

**Вимоги кваліфікації
кримінальних вчинених у співучасті**

- 1) встановити, чи має місце співучасть;
- 2) визначити вид співучасті і встановити, кваліфікується вона з посиланням на ст. 27 КК чи лише за нормою Особливої частини;
- 3) становити вид співучасника і при необхідності посилання при кваліфікації на ст. 27 КК визнати частину цієї статті;
- 4) встановити форму співучасті та при необхідності посилання при кваліфікації на ст. 28 КК визначити частину цієї статті;
- 5) з'ясувати, який кримінальне правопорушення вчинено співучасниками і якою нормою Особливої частини він передбачений;
- 6) визначити, чи всі співучасники відповідають за однією і тією ж нормою Особливої частини, чи за різними і якщо так, то за якими саме.

**Ознаки
організованої групи**

1. Кількісна ознака – складається з **3** або більше осіб.
2. Стійкість об'єднання.
3. Об'єднання для вчинення одного та більше кримінальних правопорушень.
4. Наявність єдиного плану
5. Розподіл функцій між співучасниками спрямованих на досягнення плану
6. Обізнаність всіх учасників групи з таким планом

**Ознаки
організованої організації**

1. Кількісна ознака – складається з 5 або більше осіб.
2. Стійкість.
3. Ієрархічність.
4. За попередньою змовою зорганізована її членами або структурними частинами для спільної діяльності.
5. Мета діяльності:
  - безпосереднє вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками організації;
  - керівництво чи координація кримінально протиправної діяльності інших осіб (консолідація дій);забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп.

Завдання для самостійної роботи до Теми 3:

1. Добровільна відмова від доведення кримінального правопорушення до кінця при співучасті.
2. Кваліфікація дій співучасників при ексцесі виконавця.
3. Кваліфікація посереднього виконавства.
4. Кваліфікація співучасті зі спеціальним суб'єктом.
5. Кваліфікація вчиненого при провокації кримінального правопорушення.
6. Кваліфікація причетності до кримінального правопорушення, її відмінність від співучасті.

Завдання до практичних занять

Задача №1

Абабій, Ботя і Павличенко на цілий день підводою поїхали до сусіднього села, вживати спиртні напої. Повертались додому пізно у ночі. Павличенко був сильно п'яним і лежав на підводі. Абабій, згадавши про те, що той раніше звинувачував його в крадіжці винограду, декілька разів вдарив Павличенка по обличчю, а потім направив підводу до колодязя. Побачивши це, Ботя здогадався про наміри Абабія, зіскочив з підводи і відбіг в бік, а Абабій під'їхав до колодця, стягнув з підводи Павличенка і кинув його в колодязь. Після цього Абабій запропонував Боті нікому про це не казати. З метою приховати сліди злочину вони поїхали до дому своїх знайомих та повідомили, що Павличенко втік від них. Далі вони організували уявний пошук Павличенка. Через день труп Павличенка було вилучено із колодязя місцевими жителями.

Кваліфікуйте дії Абабія та Боті.

Задача № 2

Між подружжям Петренків склалися надзвичайно неприязні стосунки. Особливо вони загострилися після приїзду Рибальченко, матері дружини Петренка, яка також сварилася із зятем з приводу його пияцтва. Крім того, зять неодноразово бив її. У зв'язку з цим Рибальченко вирішила позбавитися Петренка. З цією метою вона купила у неустановленої особи пістолет і домовилася з Сидоровим про вбивство зятя. Про це вона повідомила своїй дочці, але та не побажала втручатися в цю справу і пообіцяла матері не повідомляти нікому про її наміри та знаючи про час вчинення злочину, виїхала за межі міста. Невдовзі після її від'їзду до квартири прийшов Сидоров. Рибальченко разом з ним зайшла до кімнати, де спав Петренко та, коли Сидоров підійшов до ліжка на якому той спав, вона передала Сидорову пістолет для вбивства Петренка.

Кваліфікуйте дії Рибальченко, дружини Петренка та Сидорова.

Задача № 3

Шершньов після звільнення з місць позбавлення волі, де відбував покарання за виготовлення та збут підроблених грошей, організував групу, до якої залучив Яцину і неповнолітнього Гризлова. Група на цвинтарях у селах Калинівка та Річище вночі розкопувала могили, де шукала цінні речі, виривала у мерців золоті коронки тощо. Усього було розрито п'ять могил. Здобуті в такий спосіб два мости із золотими коронками Шершньов продав зубному техніку Губерману. Взятими з гробів цінними речами поділилися між собою Яцина й Гризлов.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача № 4

Захарченко з метою наживи, шляхом вчинення нападів на громадян, а також підприємства торгівлі та інші установи, вступив у зговір з Туренком і Кравченком. Втрюх вони здійснили напад на поліцейський пост, вбивши при цьому поліцейського та заволоділи автоматом АКС-74У. Протягом року вони скоїли 17 нападів на будинки і квартири громадян, АЗС, магазини, де під загрозою застосування зброї заволодівали грошима, коштовностями та іншими дорогими речами. Всього за вказаний період вони викрали індивідуального та державного майна на суму, що в 1500 разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян. Під час останнього злочину Захарченко вбив оператора АЗС, який вчинив опір нападникам.

Кваліфікуйте дії Захарченка, Кравченка та Туренка.

Задача № 5

Арендаренко та Юркович з метою заволодіння зброєю напали на працівника поліції Грищенка, який повертався з нічного чергування. Юркович вдарив його по голові уламком труби, а Арендаренко забрав з кобури пістолет і магазин з патронами. Внаслідок удару Грищенко через 2 доби помер у лікарні.

Після цього Арендаренко і Юркович вчинили чотири розбійних напади на квартири громадян, відбираючи у них гроші та цінні речі, на загальну суму 100 мінімальних розмірів заробітної плати, а також вчинили 3 зґвалтування. Одній із потерпілих, Шевченко, виповнилось 13 років.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача № 6

Дільничний інспектор Лагода та поліцейський Клочко намагалися затримати на ринку трьох п'яних громадян. Один із них, Трубник, під час посадки в поліцейський автомобіль став чинити опір, його дружина зняла галас і вимагала звільнити чоловіка. На крики збіглося багато людей, які вимагали звільнення затриманих. Громадяни Скеля, Паньков, Соколов і Корабльов, за підтримкою натовпу, зупинили машину, звільнили затриманих і почали бити працівників поліції, перекинувши машину. Захищаючись, Лагода зробив два постріли, поранивши Соколова. Безладдя продовжувалось кілька годин, протягом яких хулігани чинили опір працівникам поліції та працівникам спецпідрозділу швидкого реагування, які прибули на ринок для відновлення громадського порядку.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача № 7

Карпенко прийшов додому до свого сусіда Никольського і, побачивши, що господар свариться з дружиною і тещею, запропонував йому припинити нецензурно лаятися. У відповідь Никольський зажадав, щоб Карпенко не втручався в його справи. Карпенко пішов з двору. Вже за хвірткою його наздогнали Никольський з дружиною. Остання кинула в обличчя Карпенка жменю піску, а Никольський швайкою наніс удар у руку і сідницю, а потім кулаками у живіт, від чого потерпілий впав на землю. Після цього Никольський ще декілька разів ударив потерпілого ногою у живіт, заподіявши йому ушкодження у вигляді розриву селезінки та перелому ребра.

Кваліфікуйте дії подружжя Никольських.

Задача № 8

Савенко виготовляв вибухові суміші та збирав саморобні вибухові пристрої, які за незначну плату віддавав своєму знайомому Говоркову. Говорков, який був членом організованої групи, використовував ці пристрої для того, щоб залякувати підприємців, які не сплачували йому «податки» на контрольованій ним території. Савенко знав про це.

Коли в черговий раз Говорков звернувся до Савенка й попросив приготувати потужний пристрій, який повинен спрацювати у певний час. Савенко виготовив такий пристрій, а через тиждень він побачив по телевізору у новинах, що відбувся вибух на станції метро у час пік, від якого загинуло 12 чоловік і 34 отримали тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості. Савенко зрозумів,

що цей пристрій було виготовлено ним.

Кваліфікуйте дії Савенка.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень при співучасті.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Співучастю у кримінальному правопорушенні визнається:

- а) спільна участь двох або більше осіб у вчиненні кримінального правопорушення;
- б) умисна, спільна участь трьох або більше осіб у вчиненні умисного чи необережного кримінального правопорушення;
- в) умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного кримінального правопорушення;
- г) умисна спільна участь декількох суб'єктів у вчиненні необережного кримінального правопорушення.

2. Співучасниками кримінального правопорушення є:

- а) організатор, виконавець, керівник, пособник;
- б) виконавець, організатор, підбурювач, пособник;
- в) виконавець, організатор, підмовник;
- г) організатор, керівник, підбурювач, пособник.

3. Підбурювач у разі добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення виконавцем підлягає кримінальній відповідальності:

- а) за готування до кримінального правопорушення або замах на те кримінальне правопорушення, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець;
- б) не підлягає за будь-яких умов;
- в) але покарання в такому разі має бути більш м'яким, ніж передбачено законом;
- г) на загальних підставах, якщо так вирішить суд.

4. Заздалегідь не обіцяне приховування яких злочинів тягне кримінальну відповідальність:

- а) злочинів середньої тяжкості та тяжкого;
- б) тяжкого чи особливо тяжкого злочину;
- в) кримінального проступку чи нетяжкого злочину;
- г) нетяжкого злочину та особливо тяжкого злочину.

5. Крот, Марченко та Брага домовились чинити напади на громадян. Для залякування вони застосовували пістолет Форт-12, у якого була зламана бойова пружина. Всього вони вчинили 10 нападів, забираючи у потерпілих майно, які ті мали при собі. Їх дії слід кваліфікувати як:

- а) ст. 257 КК «Бандитизм»;
- б) ч. 4 ст. 187 КК «Розбій»;
- в) ч. 5 ст. 186 КК «Грабіж»;
- г) ч. 4 ст. 189 КК «Вимагання».

6. Кравченко, Кріль і Курченко організували групу, розробили план діяльності та придбали вогнепальну зброю. Після цього вони почали нападати на жінок, яких вистежували та гвалтували. Їх дії кваліфікуються як:

- а) ч. 3 ст. 152 КК «Згвалтування», ч. 1 ст. 263 КК;
- б) ч. 1 ст. 255 КК «Створення злочинної організації», ч. 3 ст. 152 КК «Згвалтування», ч. 1 ст. 263 КК;
- в) ст. 257 КК «Бандитизм», ч. 3 ст. 152 КК «Згвалтування», ч. 1 ст. 263 КК;
- г) ч. 2 ст. 258 КК «Терористичний акт», ч. 3 ст. 152 КК «Згвалтування», ч. 1 ст. 263 КК.

7. Як кваліфікуються дії організатора кримінального правопорушення?

- а) за відповідною статтею Особливої частини КК;
- б) за ч. 3 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 4 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- г) за ч. 5 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК.

8. Як кваліфікуються дії виконавця кримінального правопорушення?

- а) за відповідною статтею Особливої частини КК;
- б) за ч. 2 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 3 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- г) за ч. 4 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК.

9. Як кваліфікуються дії пособника кримінального правопорушення?

- а) за відповідною статтею Особливої частини КК;
- б) за ч. 3 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 4 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- г) за ч. 5 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК.

10. Як кваліфікуються дії підбурювача кримінального правопорушення?

- а) за відповідною статтею Особливої частини КК;
- б) за ч. 3 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- в) за ч. 4 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- г) за ч. 5 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК.

11. Ексцес виконавця це:

- а) відмова виконавця від вчинення кримінального правопорушення;
- б) вчинення виконавцем всього обсягу кримінально протиправних дій, про які домовились співучасники;
- в) вчинення виконавцем діяння, яке не охоплюється умислом інших співучасників;
- г) вчинення виконавцем діяння, яке при попередній домовленості між співучасниками передбачалось вчинити лише у екстремальному випадку.

12. Особи, які обіцяли до закінчення вчинення кримінального правопорушення не повідомити про достовірно відоме підготовлюване або вчинене кримінальне правопорушення, підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, коли:

- а) вчинене ними діяння містить ознаки іншого кримінального правопорушення;
- б) кримінальне правопорушення вчинено злочинною організацією;
- в) виконавцем вчинено особливо тяжкий злочин;
- г) виконавцем вчинено кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки України.

13. Не є ознакою злочинної організації відповідно до змісту ч. 4 ст. 28 КК:

- а) наявність декількох осіб (5 і більше);
- б) стійкість;
- в) ієрархічність;
- г) озброєність.

14. Як кваліфікується не обіцяне заздалегідь придбання чи збут майна, завідомо одержаного кримінально протиправним шляхом за відсутності ознак легалізації майна?

- а) ст. 198 КК;
- б) ст. 396 КК;
- в) за ч. 3, 4, 5 ст. 27 КК та за відповідною статтею Особливої частини КК;
- г) дії такої особи кримінальній відповідальності не підлягають.

15. Робітники Гладков і Коваль працювали на будівельному майданчику. Гладков запропонував Ковалю не по сходах винести дошку, а скинути її з даху, не знаючи про те, що внизу стоїть будівельник Левченко. В результаті падіння дошки з даху Левченко загинув на місці. Кваліфікуйте дії Гладкова і Ковалья.

- а) Гладков – за ч. 3 ст. 27 і ч. 1 ст. 119 КК, а Коваль – за ч. 2 ст. 27 і ч. 1 ст. 119 КК;
- б) Гладков – за ч. 4 ст. 27 і ч. 1 ст. 119 КК, а Коваль – за ч. 2 ст. 27 і ч. 1 ст. 119 КК;
- в) Гладков – за ч. 2 ст. 27 і ч. 1 ст. 119 КК, а Коваль – за ч. 2 ст. 27 і ч. 1 ст. 119 КК;
- г) Гладков – за ч. 1 ст. 119 КК, а Коваль – за ч. 1 ст. 119 КК.

ТЕМА 4. ПОМИЛКИ В КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Поняття та види помилок в кримінальному праві.

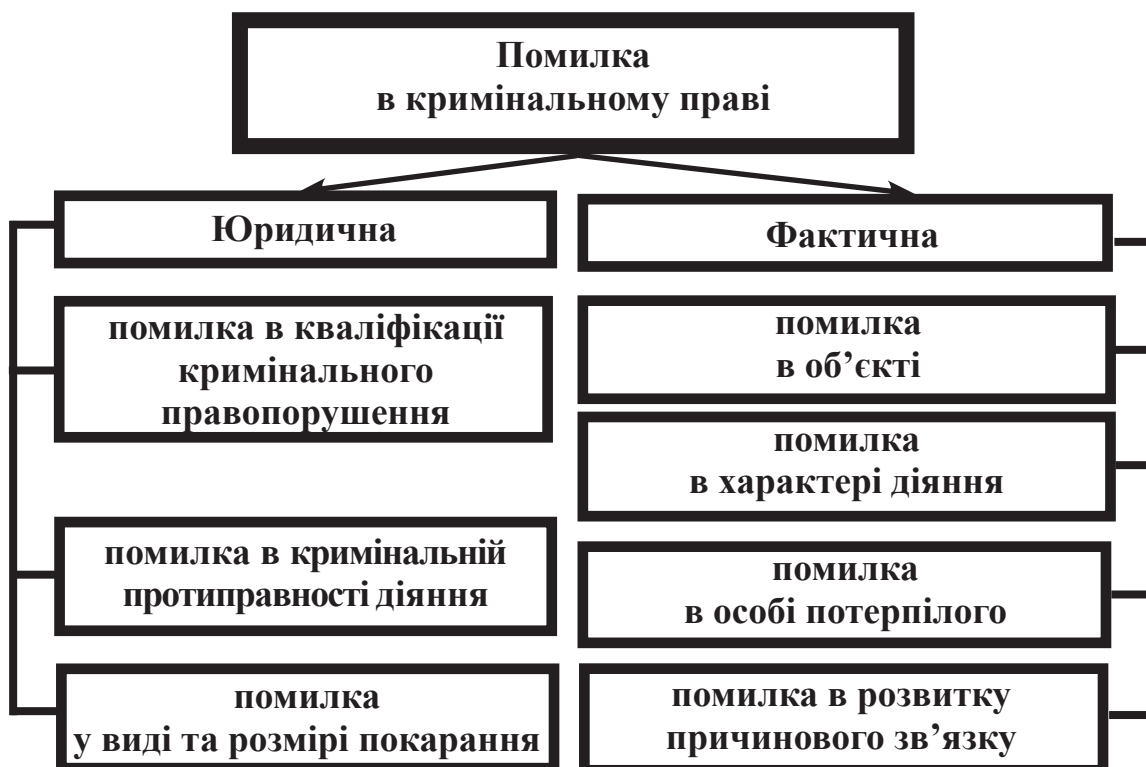
Юридична помилка, її види і вплив на кримінальну відповідальність. Кваліфікація при юридичній помилці.

Фактична помилка, її види і вплив на вирішення питання про кримінальну відповідальність. Помилка в: об'єкті кримінального правопорушення; предметі кримінального правопорушення; потерпілому; кримінальній протиправності чи непротиправності діяння; причинному зв'язку та у наслідках кримінального правопорушення. Значення помилок в діяльності органів досудового розслідування.

Кваліфікація кримінальних правопорушень при помилці в об'єкті та предметі. Кваліфікація при помилці в особі потерпілого.

Кваліфікація при помилці причинного зв'язку. Кваліфікація кримінальних правопорушень при помилці в суспільно-небезпечних наслідках.

Випадки, які приєднуються до помилок і помилка щодо особи; відхилення дії чи удару. Кваліфікація посягання при «відхиленні дії».

Юридична помилка

Юридична помилка –
неправильне уявлення особи про
юридичну природу вчиненого
діяння, його правову оцінку та
наслідки.

Фактична помилка

Фактична помилка – неправильне
уявлення особи про обставини,
які утворюють об'єктивні ознаки
конкретного складу злочину.

Завдання для самостійної роботи до Теми 4:

1. Кваліфікація при юридичній помилці.
2. Кваліфікація при помилці в розвитку причинного зв'язку.
3. Кваліфікація при помилці в суспільно-небезпечних наслідках.
4. Кваліфікація посягання при «відхиленні в дії».

Завдання до практичних занять

Задача №1

Ревнуючи дружину, Корнієнко вирішив з нею розправитись. У себе на квартирі він облив дружину окропом, що спричинило їй опіки 1-2 ступеня, після чого завдав численних ударів гайковим ключем по голові. Від крику потерпілої

прокинулись діти. Коли 15-річний старший син Олег намагався умовити батька, той завдав йому кілька ударів тим самим ключем по голові, заподіяв поранення від яких Олег помер у лікарні. Не бажаючи мати свідка, Корнієнко ключем завдав також кілька ударів по голові й молодшому сину Миколі, спричинивши тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння. Побачивши, що дружина ворухнулася, Корнієнко завдав їй ще три удари гайковим ключем. Потерпілій були спричиненні середньої тяжкості тілесні ушкодження. Вважаючи всіх трьох убитими, Корнієнко викликав швидку допомогу, порізав собі вену і стимулюючи психічне захворювання.

Кваліфікуйте дії Корнієнко.

Задача №2

А. з метою вбивства дав отруту Г. Отрута повинна була почати діяти через 6 годин. Г. внаслідок власної неухважності потрапив у ДТП і загинув.

Кваліфікуйте дії А.

Задача №3

Романенко після дискотеки вирішив згвалтувати незнайому йому 19-річну Давидюк. В парку він наздогнав дівчину в темному безлюдному місці за фігурою схожою на Давидюк та згвалтував її. Як з'ясувалося це була 17-літня Новикіна.

Кваліфікуйте дії Романенко.

Задача №4

Семенов, перебуваючи в стані сильного наркотичного сп'яніння, проник вночі до аптеки з метою викрадення наркотичних засобів, які він бачив там вдень на полиці. Провізор Сидорова перед закриттям аптеки сховала наркотичні засоби до сейфу, а замість них поставила на полиці схожі за упакуванням вітаміни.

Семенов їх викрав.

Кваліфікуйте дії Семенова.

Задача №5

Громадянин Ківінов на замовлення (за грошову винагороду) вчинив вбивство з автомата Калашникова бізнесмена Півалова. При цьому загинули охоронець та стороння особа, які в момент пострілів знаходилися біля бізнесмена.

Кваліфікуйте дії Ківінова.

Задача №6

Котурга з метою викрадення вогнепальної зброї проник до відділення поліції в кімнату для зберігання зброї. Проникнувши до кімнати Котурга схопив автомат, що лежав зверху на сейфі та втік. Як з'ясувалося пізніше автомат лежав на сейфі, оскільки в нього був зламаний бойок і з ранку його повинні були відвезти до ремонту. Дізнавшись, що автомат не в робочому стані Котурга викинув його у річку.

Кваліфікуйте дії Котурги.

Задача №7

Корвін вважаючи, що його діяння кваліфікується за частиною 1 ст. 296 КК, яка не містить такого покарання як позбавлення волі, грубо порушуючи громадський порядок, діючи з особливою зухвалістю, розбив пляшку з під пива та «розочкою» наніс тяжкі тілесні пошкодження потерпілому В.

Кваліфікуйте дії Корвіна. Як впливає на кваліфікацію впевненість Корвіна, що він вчиняє злочин передбачений ч.1 ст. 296 КК?

Задача №8

Орленко організував собачі бої. Бої проводилися кожен суботу, протягом півроку, на пустирі. За час проведення боїв практично кожній собаці було нанесено багато рваних ран, 5 собак загинуло. Після затримання Орленко заявив, що собачі бої не є злочином.

Кваліфікуйте дії Орленко. Як на кваліфікацію буде впливати його впевненість, що собачі бої не є кримінальним правопорушенням?

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень при фактичній або юридичній помилках.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Під помилкою в кримінальному праві розуміється:

- а) сукупність усіх об'єктивних та суб'єктивних ознак, що характеризують СНД як кримінальне правопорушення;
- б) суспільно небезпечне винне діяння вчинене суб'єктом кримінального правопорушення;
- в) відсутність норми, яка б передбачала відповідальність за вчинене суспільно небезпечне діяння;
- г) неправильне уявлення особи щодо юридичних властивостей або фактичних об'єктивних ознак вчинюваного нею діяння.

2. Які види помилок виділяють в теорії кримінального права?

- а) юридична та фактична;
- б) прямі та непрямі;
- в) обов'язкові та факультативні;
- г) конкретизовані та неконкретизовані.

3. Сидорчук знаючи, що Гринюк нещодавно продав автомобіль, таємно проник до його квартири, знайшов та відкрив сейф. Але грошей ні в квартирі, ні в сейфі не знайшов, оскільки Гринюк всі грошові кошти

відразу відніс до банку. Як кваліфікувати дії Сидорчука?

- а) ч. 2 ст. 15 та ч. 3 ст. 185 КК;
- б) ч. 3 ст. 185 КК;
- в) ч. 1 ст. 14 та ч. 3 ст. 185 КК;
- г) ч. 1 ст. 185 КК.

4. Брендін вночі проник до аптеки з метою викрадення наркотичних засобів, що знаходилися в сейфі. Відкривши сейф Брендін набрав ампул, що були в ньому, але переплутав прості ліки з наркотичними засобами. Як кваліфікувати дії Брендіна?

- а) ч. 3 ст. 185 КК;
- б) ч. 1 ст. 14 та ч. 3 ст. 185 КК;
- в) ч. 2 ст. 15 та ч. 3 ст. 185 КК ;
- г) ч. 1 ст. 185 КК.

5. Серова з помсти вирішила вбити свою сусідку Волчкову. Вночі вона підстерегла жінку та ножом нанесла декілька ударів в область серця. Від отриманих поранень жінка померла. Як з'ясувалося пізніше Серова із-за темряви переплутала невідому жінку зі своєю сусідкою Волчковою. Як кваліфікувати дії Серової?

- а) ч.1 ст. 115 КК;
- б) ч. 2 ст. 15 та ч. 1 ст. 115 КК;
- в) ч. 3 ст. 15 та ч. 1 ст. 115 КК;
- г) ч. 2 ст. 121 КК.

6. Гладков з ревнощів вирішив вбити свого суперника Бобрикова. Для цього він придбав підручник з чорної магії та вночі на кладовищі провів зазначений там ритуал направлений на позбавлення життя іншої людини. Через тиждень Бобриков помер. Як кваліфікувати дії Гладкова?

- а) ч. 1 ст. 115 КК;
- б) ч. 1 ст. 14 та ч. 1 ст. 115 КК;
- в) ч. 2 або 3 ст. 15 та ч. 1 ст. 115 КК;
- г) кримінальна відповідальність відсутня.

7. Фактична помилка це:

- а) інкримінування особі статей кримінального закону, вимоги яких вона насправді не порушувала;
- б) неправильне уявлення особи про об'єктивні ознаки вчиненого кримінального правопорушення, тобто фактичні обставини вчиненого діяння;
- в) неправильне уявлення особи про правову сутність або правові наслідки вчиненого діяння;

г) неправильне уявлення суб'єкта офіційної кваліфікації про наслідки діяння.

8. Юридична помилка це:

а) інкримінування особі статей кримінального закону, вимоги яких вона насправді не порушувала;

б) неправильне уявлення особи про об'єктивні ознаки вчиненого кримінального правопорушення, тобто фактичні обставини вчиненого діяння;

в) неправильне уявлення особи про правову сутність або правові наслідки вчиненого діяння;

г) неправильне уявлення суб'єкта офіційної кваліфікації про наслідки діяння.

9. Тимчук пошкодив гальма на автомобілі бажаючи смерті його власника гр. Кербука. Внаслідок дій Тимчука сталося ДТП і гр. Кербук отримав тяжкі тілесні ушкодження. Кваліфікуйте дії Тимчука.

а) ст. 121 КК;

б) ч. 2 ст. 15 та ч. 2 ст. 121 КК;

в) ч. 1 ст. 14 та ч. 1 ст. 119 КК;

г) ч. 2 ст. 15 та ч. 1 ст. 115 КК.

10. Горчан із задрощів вирішив викрасти мотоцикл свого сусіда Москаленка. Вночі Горчан заволодів мотоциклом (він стояв на вулиці біля багатоквартирного будинку) та сховав його в своєму гаражі. Як з'ясувалося пізніше викрадений мотоцикл належав не Москаленку, а Григор'єву, який в цей час був у гостях. Кваліфікуйте дії Горчана:

а) ч. 1 ст. 289 КК;

б) ч. 2 ст. 15 та ч. 1 ст. 289 КК;

в) ч. 3 ст. 15 та ч. 1 ст. 289 КК;

г) ч. 1 ст. 185 КК.

ТЕМА 5. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ КОНКУРЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Поняття конкуренції кримінально-правових норм. Види конкуренції. Розмежування конкуренції та колізії.

Поняття загальної та спеціальної норми. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції загальної та спеціальної норми.

Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції частини та цілого.

Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кваліфікуючих або пом'якшуючих ознак складів кримінальних правопорушень. Конкуренція між кваліфікованим і особливо кваліфікованим складами кримінального правопорушення. Конкуренція між привілейованим і кваліфікованим складами кримінального правопорушення. Конкуренція між привілейованим та особливо привілейованим складами кримінального правопорушення.

Поняття конкуренції кримінально-правових норм

Конкуренцією кримінально-правових норм називається передбачення певного діяння двома (кількома) кримінально-правовими нормами одночасно.

**Види конкуренції
кримінально-правових норм за змістом**

- конкуренція загальної та спеціальної норм;
- конкуренція цілого й частини;
- конкуренція кваліфікуючи або пом'якшувальних ознак складу кримінального правопорушення (чи конкуренція спеціальних норм).

**Правила кваліфікації при конкуренції
загальної та спеціальної
кримінально-правових норм**

1. Встановити, чи винна особа вчинила одне кримінальне правопорушення або кілька. Якщо ж винна особа вчинила два чи більше (кілька) кримінальних правопорушень, то кваліфікація цих кримінальних правопорушень залежатиме від виду складності кримінальних правопорушень.
2. Встановити, що за вчинене суспільно небезпечне діяння кримінальна відповідальність передбачена двома чи більшою кількістю кримінально-правових норм.
3. Визначити характер співвідношення наявних двох кримінально-правових норм, визначити, яка з них є загальною, а яка – спеціальною (для цього необхідно використовувати загальні правила визначення співвідношення загального й особливого). Співвідношення загальної та спеціальної кримінально-правових норм є відносним, оскільки певна кримінально-правова норма може бути загальною щодо однієї і спеціальною стосовно іншої норми.
4. Кваліфікувати вчинене слід за спеціальною нормою.

Правила кваліфікації при конкуренції частини та цілого

1. встановити, чи винна особа вчинила одне кримінальне правопорушення;
2. встановити, що за вчинене суспільно небезпечне діяння кримінальна відповідальність передбачена двома чи більшою кількістю кримінально-правових нормам;
3. кримінально-правові норми, що є підставами кримінальної відповідальності особи, перебувають у підпорядкуванні за змістом, а саме одна з них (ціле) охоплює все вчинене загалом, при цьому провідну роль тут відіграє об'єкт кримінально-правової охорони. Тобто конкуренція частини та цілого наявна лише в разі, коли норма про ціле має як конструктивну чи кваліфікуючу ознаку однозначно злочинний прояв поведінки особи, або в складі кримінального правопорушення, що закріплений у нормі про ціле, повинна міститися вказівка на взяття до уваги вчинення при цьому саме іншого кримінального правопорушення;
4. застосовується ціле, тобто норма, що охоплює все скоєне загалом;
5. у випадках, коли в складі кримінального правопорушення позначається форма поведінки, що може мати як кримінально протиправний прояв; тобто «основне» кримінальне правопорушення, ми можемо говорити про виняток з правил подолання конкуренції кримінально-правових нормі, відповідно, вирішувати проблему на підставі інших правил. Правила подолання конкуренції частини та цілого в таких випадках не застосовується.

Правила кваліфікації при конкуренції кваліфікуючих або пом'якшувальних ознак складу кримінального правопорушення

1. при конкуренції кваліфікованого й особливо кваліфікованого складів кримінального правопорушення слід застосовувати норму про особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення;
2. при конкуренції привілейного та особливо привілейного складів кримінального правопорушення застосовуватися повинна норма про особливо привілейований склад кримінального правопорушення;
3. при конкуренції кваліфікованого і привілейованого складів кримінального правопорушення слід застосовувати норму про привілейований склад кримінального правопорушення.

Завдання для самостійної роботи до Теми 5:

1. Поняття колізії.
2. Відмінність конкуренції від колізії.

Завдання до практичних занять

Задача №1

К. і Ж. перебуваючи в нетверезому стані з хуліганських спонукань побили незнайомих їм раніше Ч. і Г. При цьому Ч були заподіяні середньої тяжкості тілесні пошкодження, а Г. – тяжкі тілесні ушкодження, внаслідок яких через тиждень останній помер у лікарні.

Кваліфікуйте дії К. і Ж. Визначте вид конкуренції.

Задача №2

Абдурухманов, що був членом Ісламської армії звільнення вирішив вчинити вибух на залізничному вокзалі з метою ослаблення держави та залякування населення. Він найняв невідомих, які виготовили вибуховий пристрій та особисто встановив його на залізничному вокзалі. Внаслідок вибуху випадково (проводилось тренування по боротьбі з тероризмом і всіх людей вивели з приміщення вокзалу) ніхто не постраждав.

Варіант. Внаслідок вибуху загинуло 10 осіб.

Кваліфікуйте дії Абдурухманова.

Задача №3

20-річний Овідієв вирішив зайнятися «бізнесом» по наданню сексуальних послуг. З цією метою він розказуючи про переваги життя повій втягнув у цей «бізнес» 5 неповнолітніх дівчат.

Кваліфікуйте дії Овідієва.

Задача №4

Горбунов будучи релігійним фанатиком створив організацію з метою залякування населення шляхом вчинення вибухів, підпалів, щоб показати близькість та неминучість настання Судного дня. За час існування даної організації було знищено шляхом вибуху 20 автомобілів, підпалено 100 будинків. Горбунов керував діяльністю даної організації до моменту її ліквідації правоохоронними органами. За результатами експертизи Горбунов хворіє на kleptomaniю.

Кваліфікуйте дії Горбунова.

Задача №5

Р., перебуваючи у стані сп'яніння, на зупинці чіплявся до неповнолітніх Х. і Т., ображав їх, нецензурно лаявся у присутності громадян і дітей, потім став демонстративно справляти свої потреби. Капітан поліції П., який у цей час підійшов, знаходився поза службою і у цивільному одязі, представився Р. і показав службове посвідчення, після чого зажадав від нього припинення

хуліганських дій та проїхати з ним до відділення поліції. У відповідь Р. намагався вибити з рук П. посвідчення, нанести йому удари руками і ногами, але той ухилився і, застосувавши прийоми рукопашного бою, присік дії Р., зв'язав ременем його руки та доставив у відділення поліції. Через кілька годин, після складання матеріалів дослідчої перевірки, Р. відпустили з зобов'язанням з'явитися за першим викликом.

Ввечері Р., з метою помститися П., підстеріг його, коли той повертався з роботи і наніс йому удар ножом у груди, але у результаті контрприйому П. вдалося блокувати удар та обеззброїти і затримати Р.

Варіант. Під час затримання на зупинці Р. завдав П. смертельне ножове поранення.

Кваліфікуйте дії Р.

Задача №6

15-річний Оборський познайомився з раніше судимим Косенком, який запропонував допомогти групі його «добрих знайомих» розібратися з одним боржником. Оборський погодився лише після довгих умовлянь і обіцяння вільного й веселого життя. Він, у складі групи, вчинив декілька нападів на інкасаторів, під час яких двох з них було вбито і викрадено грошей на суму, яка становить 950 тис. грн.

Кваліфікуйте дії Оборського.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Що означає конкуренція кримінально-правових норм?

- а) існування двох або більше норм, які взаємно виключають застосування одна одної;
- б) існування двох або більше норм, які передбачають відповідальність за одне й те ж саме діяння;
- в) існування трьох або більше норм, які передбачають відповідальність за одне й те ж саме діяння;
- г) відсутність норми, яка б передбачала відповідальність за вчинене суспільне небезпечне діяння.

2. Якщо має місце конкуренція загальної і спеціальної норми, то:

- а) перевага надається спеціальній нормі;
- б) перевага надається загальній нормі;

- в) застосуванню не підлягає жодна норма;
- г) застосуванню підлягають обидві норми.

3. Що означає колізія кримінально-правових норм?

- а) існування двох або більше норм, які взаємно виключають застосування одна одної;
- б) існування двох або більше норм, які передбачають відповідальність за одне й те ж саме діяння;
- в) існування трьох або більше норм, які передбачають відповідальність за одне й те ж саме діяння;
- г) відсутність норми, яка б передбачала відповідальність за вчинене суспільне небезпечне діяння.

4. Шкіпаренко з метою боротьби проти «фашистської хунти» у Європі створив терористичну організацію. Кваліфікуйте дії Шкіпаренко:

- а) ст. 255 КК;
- б) ч. 2 ст. 15 та ст. 255 КК;
- в) ст. 258-3 КК;
- г) ч. 2 ст. 15 та ст. 113 КК.

5. Кицюк з метою провокації війни вчинила замах на вбивство представника іноземної держави. Як кваліфікувати дії Кицюк?

- а) ч. 2 ст. 15 та п. 8 ч. 2 ст. 115 КК;
- б) ст. 443 КК;
- в) ч. 3 ст. 15 та п. 8 ч. 2 ст. 115 КК;
- г) ч. 2 ст. 15 та ст. 443 КК.

6. Полюга зі снайперської гвинтівки вбив Генерального прокурора України у зв'язку з його державною діяльністю та з метою впливу на прийняття рішень Генеральною прокуратурою. Кваліфікуйте дії Полюга:

- а) п. 8 ч. 2 ст. 115 КК;
- б) ст. 112 КК;
- в) ч. 3 ст. 258 КК;
- г) ст. 112 КК та ч. 3 ст. 258 КК.

7. Гречка таємно проник на територію мотоциклетного заводу з метою викрасти мотоцикл. Зв'язавши сторожа, він викрав мотоцикл. Як слід кваліфікувати дії Гречки:

- а) дії Гречки слід кваліфікувати як грабіж (ч. 3 ст. 186 КК);
- б) дії Гречки слід кваліфікувати як розбій (ч. 3 ст. 187 КК);
- в) дії Гречки слід кваліфікувати як крадіжка (ч. 3 ст. 185 КК);
- г) дії Гречки слід кваліфікувати як незаконне заволодіння транспортним засобом (ч. 2 ст. 289 КК).

8. Під час вчинення Місаном розбою потерпілому Мегец була заподіяна смерть через необережність. Дайте кримінально-правову оцінку діям винної особи:

а) дії Місана слід кваліфікувати як розбій (ч. 4 ст. 187 КК) і вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК);

б) дії Місана слід кваліфікувати як розбій (ч. 4 ст. 187 КК);

в) дії Місана слід кваліфікувати як розбій (ч. 1 ст. 187 КК) і вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК);

г) дії Місана слід кваліфікувати як грабіж (ч. 2 ст. 186 КК) і вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК).

9. Тетерів під час похорон побачив у покійника 2 золотих персні. Вночі він розкопав могилу, зняв з покійника персні та акуратно привів місце поховання в порядок. Його дій ніхто не помітив. Кваліфікуйте дії Тетерева:

а) ч. 1 ст. 296 КК – хуліганство, що супроводжувалося винятковим цинізмом;

б) ч. 1 ст. 296 КК – хуліганство, що супроводжувалося винятковим цинізмом та ч. 3 ст. 185 КК – таємне викрадення чужого майна;

в) ч. 3 ст. 185 КК – таємне викрадення чужого майна;

г) ч. 3 ст. 297 КК – наруга над могилою.

10. Агушенко таємно, діючи повторно та з проникненням до житла викрав чуже майно у великому розмірі. Як слід кваліфікувати дії Агушенко?

а) ч. 1 ст. 185 КК;

б) ч. 1 ст. 185 КК, ч. 2 ст. 185 КК, ч. 3 ст. 185 КК, ч. 4 ст. 185 КК;

в) ч. 2 ст. 185 КК, ч. 3 ст. 185 КК, ч. 4 ст. 185 КК;

г) ч. 4 ст. 185 КК.

ТЕМА 6. КВАЛІФІКАЦІЯ МНОЖИННОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Поняття множинності кримінальних правопорушень. Соціальна та юридична характеристика множинності кримінальних правопорушень та її значення в діяльності органів досудового розслідування.

Види множинності кримінальних правопорушень. Загальні правила кваліфікації множинності кримінальних правопорушень.

Одиничне кримінальне правопорушення як структурний елемент множинності кримінальних правопорушень. Види одиничних кримінальних правопорушень: прості та ускладнені одиничні кримінальні правопорушення (триваючі, продовжувані та складні кримінальні правопорушення). Кваліфікація триваючих, продовжуваних і складених кримінальних правопорушень.

Сукупність кримінальних правопорушень та її ознаки. Види сукупності кримінальних правопорушень: ідеальна та реальна сукупність. Відмежування ідеальної сукупності від одиничного кримінального правопорушення. Відмежування сукупності кримінальних правопорушень від конкуренції норм. Кваліфікація сукупності кримінальних правопорушень.

Повторність кримінальних правопорушень та її ознаки. Види повторності: повторність, не пов'язана із засудженням (фактична повторність) та повторність, пов'язана із засудженням (рецидив). Види фактичної повторності: повторність тотожних, однорідних та різнорідних кримінальних правопорушень. Кваліфікація повторності.

Поняття множинності кримінальних правопорушень

Множинність кримінальних правопорушень – це вчинення особою суспільно небезпечних діянь (діяння), які містять два або більше окремих, фактичних складів кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом, кожне з яких виступає самостійною підставою кримінальної відповідальності та впливає на її обсяг чи зміст.

**Поняття одиничного кримінального
правопорушення**

Одиничне кримінальне правопорушення – це вчинення особою суспільно небезпечного діяння (одиничного або декількох тотожних, охоплених одним умислом), що підлягає кваліфікації як склад одного, передбаченого Кримінальним кодексом кримінального правопорушення.

**Види одиничного
кримінального правопорушення**

Одиничне кримінальне правопорушення

```
graph TD; A[Одиничне кримінальне правопорушення] --> B[Просте кримінальне правопорушення]; A --> C[Ускладнені одиничні кримінальні правопорушення.];
```

Просте кримінальне правопорушення – це як правило, кримінальне правопорушення, яке складається з одного діяння, передбаченого кримінальним законом, а також, у випадку скоєння кримінального правопорушення а матеріальним складом, одного наслідку, передбаченого диспозицією статті Особливої частини.
(Н. ст. 129 КК, ст. 156 КК, ст. 185 КК)

Ускладнені одиничні кримінальні правопорушення.

Види ускладнених одиничних кримінальних правопорушень

Ускладнені очевидні кримінальні правопорушення

Ознаки продовжуваного кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 32 КК)

- складається з двох або більше самостійних, віддалених між собою в часі тотожних діянь;
- всі ці діяння об'єднанні прагненням досягнення спільної кінцевої мети;
- кваліфікується за однією статтею (частиною статті КК)

**Поняття повторності
кримінальних правопорушення
(ч. 1, 3 ст. 32 КК)**

Повторністю кримінальних правопорушень визначається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу, а також двох і більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями КК України у випадках, передбачених в Особливій частині КК України.

**Види повторності кримінальних
правопорушень**

**Поняття сукупності кримінальних
правопорушень
(ч. 1 ст. 33 КК)**

Сукупністю кримінальних правопорушень визначається вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жодне з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються кримінальні правопорушення, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом.

**Ознаки сукупності кримінальних
правопорушень**

- вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень;
- кожне з них передбачене самотійною статтею або частиною статті Особливої частини і кваліфікується за ними;
- за кожне з вчинених особою кримінальних правопорушень вона не була засуджена (згідно ч. 1 ст. 88 КК особа визнається такою, що має судимість з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості, але засудженою особа вважається з моменту винесення судом відносно неї обвинувального вироку).

Види сукупності кримінальних правопорушень

Ідеальна сукупність кримінальних правопорушень

Ідеальна сукупність кримінальних правопорушень виникає, коли особа одним діянням вчиняє одночасно два або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями (частинами статті) КК, коли це діяння органічно поєднане не охоплюється диспозицією однієї кримінально-правової норми, як наприклад, у випадках при складених або кваліфікованих та особливо кваліфікованих складах кримінальних правопорушень.

**Відмінність ідеальної сукупності
від конкуренції норм**

Відмінність ідеальної сукупності від конкуренції норм: при сукупності діянням вчиняється два або більше самостійних кримінальних правопорушень, що кваліфікується за окремими нормами, а при конкуренції – одне кримінальне правопорушення, що охоплюється кількома нормами, але підлягають кваліфікації за однією, т.н. спеціальною нормою.

Реальна сукупність

Реальна сукупність має місце при вчиненні особою в різний час двох або більше самостійних кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або частинами статей КК.

**Відмежування реальної
сукупності від ідеальної**

При ідеальній сукупності винна особа одним діянням вчинює два або більше кримінальних правопорушень, а при реальній – двома або більше одиничних самостійних кримінальних правопорушень.

При ідеальній сукупності всі кримінальні правопорушення вчиняються одночасно, а при реальній вони обов'язково розділені більш-менш тривалим проміжком часу, хоча можуть бути тісно пов'язані між собою. Наприклад, умисне вбивство, пов'язане із зґвалтуванням (ч. 4 ст. 152 та п. 10 ч. 2 ст. 115 КК) та умисне вбивство після зґвалтування (ч. 4 ст. 152 та п. 9 ст. 115 КК).

Реально-ідеальна сукупність

Реально-ідеальна сукупність має місце тоді, коли особа вчиняє кілька діянь, з яких принаймні одне одночасно входить до кількох складів різних кримінальних правопорушень, а інші діяння (одне чи кілька) входять до відповідного складу кримінального правопорушення кожне окремо.

Реально-ідеальною сукупністю буде, наприклад, умисне вбивство під час зґвалтування, коли насильство використовувалось винним і для подолання опору потерпілої, і для позбавлення її життя.

Сукупність при вчиненні кримінальних правопорушень передбачених однією і тією ж статтею або частиною статті КК

Сукупність можуть утворювати також кримінальні правопорушення, передбачені однією і тією ж статтею або частиною статті Особливої частини КК, якщо:

1) вони вчинені неодноразомно і за наступне кримінальне правопорушення новою редакцією відповідної статті чи частини статті Особливої частини КК передбаченою новий за своїм змістом склад кримінального правопорушення;

2) вони вчинені неодноразомно і за наступне кримінальне правопорушення новою редакцією відповідної статті чи частини статті Особливої частини КК посилено кримінальну відповідальність;

3) вчинені кримінальні правопорушення мають різні стадії;

4) було вчинено незакінчений замах на кримінальне правопорушення і незакінчений замах на кримінальне правопорушення;

5) одне чи декілька кримінальних правопорушень особа вчинила самостійно (одноособово) чи була його (їх) виконавцем (співвиконавцем), а інший (інші) вчинила як організатор, підбурювач чи пособник;

6) одне кримінальне правопорушення особа вчинила як організатор, підбурювач чи пособник, а при вчиненні іншого була іншим співучасником.

**Поняття рецидиву кримінальних правопорушень
(ст. 34 КК)**

**Рецидивом кримінальних
правопорушень** визначається вчинення нового
умисного кримінального
правопорушення особою, яка має
судимість за умисне кримінальне правопорушення.

**Ознаки рецидиву
кримінальних правопорушень**

- вчинення особою двох або більше самостійних умисних кримінальних правопорушень;
- кожне кримінальне правопорушення – одиничне;
- всі кримінальні правопорушення віддалені між собою певним проміжком часу;
- судимість за вчинення попереднього(ніх) кримінального правопорушення(ень), яка створюється обвинувальним вироком суду, що вступив у законну силу і яка не погашення або не знята у встановленому законом порядку (ст. 89, 91 КК), що виключає рецидив.

Види рецидиву кримінальних правопорушень

Загальний рецидив

Загальний рецидив утворюють різнорідні кримінальні правопорушення, тобто різні за об'єктами посягання. Загальний рецидив не впливає на кваліфікацію кримінальних правопорушень, а виступає обставиною, яка обтяжує (п. 1 ст. 67 КК).

Спеціальний рецидив

Спеціальний рецидив включає повторність тотожних або однорідних кримінальних правопорушень, однакових або однорідних за складом, які мають однорідні об'єкти та способи вчинення.
Наприклад: крадіжка+крадіжка або грабіж, шахрайство та інше.

Залежно від кількості судимостей рецидив буває

простий – дві судимості;

складний (багаторазовий) – 3 і більше судимості.

І простий і складний рецидиви можуть бути як загальним, так і спеціальними або комбінованими.

Пенітенціарний рецидив

Пенітенціарний рецидив – коли особа, яка раніше засуджувалася до позбавлення волі і, маючи судимість, знову засуджується до позбавлення волі. Цей вид має значення для вирішення питання про умовно-дострокове звільнення покарання (п. 2 ч. 3 ст. 81 встановлює відбуття не менше 2/3 призначеного строку покарання).

Рецидив кримінального правопорушення: поняття та ознаки. Види рецидиву: загальний, спеціальний, простий, складний (багаторазовий), пенітенціарний, особливо небезпечний. Значення рецидиву в діяльності органів досудового розслідування. Кваліфікація рецидиву кримінальних правопорушень.

Додаткові нормативно-правові акти необхідні для вивчення теми:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010 № 7.

Завдання для самостійної роботи до Теми 6:

1. Загальні правила кваліфікації множинності кримінальних правопорушень.
2. Кваліфікація триваючих, продовжуваних і складених кримінальних правопорушень, їх відмінність від множинності кримінальних правопорушень.
3. Кваліфікація повторності кримінальних правопорушень.
4. Кваліфікація сукупності кримінальних правопорушень.
5. Кваліфікація рецидиву кримінальних правопорушень.

Завдання до практичних занять

Задача №1

Мажаров, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, керував автобусом, яким перевозив людей з поля у село. Незважаючи на заборонні звуковий та світловий сигнали, Мажаров намагався проїхати залізничний переїзд, але допустив зіткнення з електропоїздом. В результаті зіткнення загинуло сім пасажирів, що їхали в автобусі, та ще 12 з них отримали тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження. З вагони електропоїзду зійшли з рейок, загинув помічник машиніста, а машиніст та шестеро пасажирів отримали тяжкі тілесні ушкодження, кілька десятків пасажирів отримали середньої тяжкості та легкі тілесні ушкодження. Затримка руху поїздів на дільниці склала 14 год.

Кваліфікуйте дії Мажарова.

Задача №2

Кравченко протягом 3-х років здійснював вибухи в містах Дніпро, Львів, Київ. Внаслідок таких дій державі було заподіяно значної майнової шкоди, загинуло 4 особи, а 30 отримали тяжкі тілесні ушкодження.

Під час обшуку у Кравченко були вилучені 5 кг вибухівки, 30 м бікфордового шнура, 10 капсул-детонаторів, а також листівки із закликами до збройної боротьби проти держави «Україна», які він неодноразово нелегально розповсюджував у вказаних містах.

У минулому Кравченко був неодноразово судимий за крадіжку.

Під час розслідування було встановлено, що Кравченко є представником так званої «Донецької народної республіки», яка метою своєї діяльності визначила повалення конституційної влади в державі та приєднання до Російської Федерації.

Кваліфікуйте дії Кравченка.

Задача №3

Каратаєв з метою помсти адміністрації залізниці вирішив вчинити вибух у швидкому поїзді, для чого виготовив вибуховий пристрій, який замаскував під вигляд посилки, після чого звернувся до своєї знайомої Сафарової з проханням передати «посилку» у Москву через провідників поїзду сполученням Дніпро–Москва, на що та дала згоду. На станції Дніпро Сафарова, не знаючи про зміст посилки, умовила провідника вагону Іванченка взяти посилку і дала йому у якості винагороди 100 грн.

На перегоні між станціями Орел та Курськ Російської Федерації спрацював таймер. Під час вибуху загинув провідник вагону та двоє пасажирів, декілька отримали різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження, значних пошкоджень зазнав вагон поїзду і на 10 год. було перервано сполучення.

Кваліфікуйте дії Каратаєва та Сафарової.

Задача №4

Придко разом зі своїм сином Михайлом протягом трьох місяців 2019 року скоїли на залізничній станції Синельникове чотири крадіжки кришок колісних пар залізничних вагонів, вкравши відповідно 6, 8, 8, і 12 кришок, кожна з яких була вартістю 778 грн., які здавали потім на пункт прийому металобрухту.

12 червня вони знову з метою вчинення крадіжки пішли на залізничну станцію, де зняли 12 штук кришок з вагонів потягу, що зупинився на станції. Вдвох вони двічі відносили зняті кришки додому у гараж, де потім очистили їх від змащення, а потім вирішили знову піти на станцію, щоб викрасти додатково кришки, але при підході до станції вони були затримані співробітниками поліції.

У зв'язку з розукомплектуванням колісних пар вагонів, потяг, відправлений зі станції, було поставлено під загрозу аварії.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача №5

Тупчак протягом кількох місяців «розважався» тим, що з медичного шприца, заправленого сірчаною кислотою, обливав ззаду молодих жінок і дівчат, від чого одяг розповзався і потерпілі виявлялися напівоголеними на людних вулицях. Усього потерпіли понад двадцять осіб, кожній з яких була заподіяна матеріальна шкода на суму від 200 до 500 грн. Деякі потерпілі зазнали хімічних опіків, віднесених експертизою до легких тілесних ушкоджень без розладу здоров'я. Одна потерпіла перебувала на лікуванні від опіків у лікарні протягом 23 днів.

Кваліфікуйте дії Тупчака.

Задача №6

Собко, котра ніде не працювала і зарекомендувала себе жінкою легкої поведінки, запрошувала до себе додому неповнолітніх, яким дозволяла грати в карти, танцювати, розпивати спиртне, вступати у статеві зносини. Сама вона неодноразово пригощала їх спиртними напоями, показувала і продавала предмети порнографічного характеру. Зупинивши свій вибір на 13-річному хлопцеві, вона за його добровільною згодою вступала з ним у статевий зв'язок та здійснювала насильницькі дії, не пов'язаних із проникненням в його тіло за його добровільною згодою.

Кваліфікуйте дії Собко.

Задача №7

Чуриков, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вчинив уночі в будинку свого тестя сварку, нецензурно лаявся, погрожував розправою дружині, побив посуд, шибки у вікнах, а потім кочергою заподіяв тілесні ушкодження середньої тяжкості дружині.

Мешканці села викликали працівника поліції Васькова, який зажадав від Чурикова припинити свої дії. Проте той у відповідь наніс удар кочергою по руці Васькова, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження. Не припиняючи своїх дій, Чуриков схопив сокиру і наніс удар по голові сусідові Охріменку, який умовляв його не бешкетувати.

Кваліфікуйте дії Чурикова.

Задача №8

Євстратенко у тролейбусі таємно викрав у Савіної гаманець з грошима у сумі 570 грн. На викрадені гроші «скупився», придбавши 10 гр. анаші, після вживання якої на дискотеці почав нецензурно лаятися, чіплятися до дівчат, а потім намагався пошкодити аудіоапаратуру, але в результаті дій працівників поліції та персоналу Євстратенка було затримано. При ньому виявили 5,5 гр. анаші.

Кваліфікуйте дії Євстратенко.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень при множинності кримінальних правопорушень.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми

1. В яких випадках має місце множинність кримінальних правопорушень ?

а) у випадках скоєння особою двох або більше одиничних кримінальних правопорушень, якщо хоч два з них мають юридичне значення;

б) у випадках скоєння особою трьох або більше одиничних кримінальних

правопорушень, якщо хоч два з них мають юридичне значення;

в) у випадках вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, за які вона не була засуджена;

г) у випадках вчинення особою трьох або більше кримінальних правопорушень, за які вона не була засуджена.

2. Рецидивом кримінальних правопорушень визнається:

а) вчинення нового кримінального правопорушення особою, яка вже має судимість;

б) вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення;

в) вчинення кримінального правопорушення особою, яка не має судимість;

г) вчинення нового необережного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення.

3. Повторністю кримінальних правопорушень визнається:

а) вчинення двох кримінальних правопорушень, передбачених тією самою частиною статті Особливої частини КК;

б) вчинення трьох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК;

в) вчинення двох кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК;

г) вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК.

4. Сукупність кримінальних правопорушень – це:

а) вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено;

б) вчинення особою трьох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено;

в) вчинення особою кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями частинами Особливої частини КК;

г) вчинення особою кримінальних правопорушень, передбачених різними частинами однієї статті Особливої частини КК.

5. Ідеальна сукупність представляє собою:

а) вчинення особою трьох і більше умисних кримінальних правопорушень;

б) вчинення особою двох і більше умисних кримінальних правопорушень;

в) вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями Особливої частини КК;

г) вчинення особою одною дією двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за кожен з яких її не було засуджено.

6. Назвіть види множинності кримінальних правопорушень:

- а) повторність, сукупність, рецидив;
- б) повторність, сукупність, триваючі кримінальні правопорушення;
- в) повторність, продовжувані кримінальні правопорушення, рецидив;
- г) продовжувані кримінальні правопорушення, загальний рецидив, рецидив.

7. Куценко відбуваючи покарання у вигляді позбавлення волі, вчинив втечу з установи виконання покарань. Його дії підпадають під ознаки злочину передбаченого ст. 393 КК і є:

- а) складеним кримінальним правопорушенням;
- б) продовжуваним кримінальним правопорушенням;
- в) триваючим кримінальним правопорушенням;
- г) кримінальним правопорушенням кваліфікованим за наслідками.

8. Іванов В. В. працюючи на львівському заводі «Електрон» кожен день, протягом місяця, виносив через прохідну деталі, з яких він в результаті хотів зібрати готовий телевізор. Його дії є кримінальним правопорушенням:

- а) триваючим;
- б) продовжуваним;
- в) складеним;
- г) кваліфікованим за наслідками.

9. Реальна сукупність – це коли:

а) двома чи більше діями при певному проміжку часу вчинено два чи більше кримінальні правопорушення передбачених різними статтями або різними частинами одної статті Особливої частини КК, за кожен з яких особу не було засуджено;

б) однією дією вчинено два або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами одної статті Особливої частини КК, за кожен з яких її не було засуджено;

в) вчинення особою двох і більше необережних кримінальних правопорушень;

г) вчинення особою двох і більше умисних кримінальних правопорушень.

10. В залежності від характеру вчинених кримінальних правопорушень рецидив поділяється на:

- а) фізичний і патологічний;
- б) прямий і непрямий;
- в) обов'язковий і факультативний;
- г) загальний та спеціальний.

11. Пенітенціарний рецидив – це:

- а) вчинення нового кримінального правопорушення особою під час відбування покарання у вигляді виправних робіт;
- б) вчинення нового кримінального правопорушення особою під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі;
- в) вчинення нового кримінального правопорушення особою під час відбування покарання у вигляді громадських робіт;
- г) вчинення нового кримінального правопорушення особою після відбування покарання.

12. Ознакою повторності є вчинення особою двох чи більше:

- а) тотожних кримінальних правопорушень;
- б) різнорідних кримінальних правопорушень;
- в) тяжких злочинів;
- г) необережних кримінальних правопорушень.

13. Ознакою сукупності є вчинення особою двох чи більше:

- а) різнорідних кримінальних правопорушень;
- б) нетяжких злочинів;
- в) тотожних кримінальних правопорушень;
- г) необережних кримінальних правопорушень.

14. Під час вчинення розбою Ігнатовим потерпілому Савченку була заподіяна смерть через необережність. Дайте кримінально-правову оцінку діям Ігнатова:

- а) розбій (ч. 4 ст. 187 КК) і вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК);
- б) розбій (ч. 4 ст. 187 КК);
- в) розбій (ч. 1 ст. 187 КК) і вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК);
- г) розбій (ч. 4 ст. 187 КК) і вбивство через необережність (ч. 2 ст. 119 КК).

15. Євстратов знав, що філія банку відправляє щомісяця в центральний офіс банку 3 млн. 900 тис. грн. Коли інкасаторська машина під'їхала до банку, Євстратов підскочив до інкасаторів і, погрожуючи пістолетом (який був несправний), поставив вимогу віддати гроші. Інкасатор відповів, що грошей не одержав. Тоді Євстратов вихопив невелику сумку (власність інкасатора), в якій виявилось 15 грн., і втік. Кваліфікуйте дії Євстратова:

- а) грабіж (ч. 5 ст. 186 КК) та незаконне носіння вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК);
- б) розбій (ч. 4 ст. 187 КК) та незаконне носіння вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК);
- в) розбій (ч. 4 ст. 187 КК), розбій (ч. 2 ст. 187 КК);
- г) розбій (ч. 4 ст. 187 КК) та грабіж (ч. 1 ст. 186 КК).

ТЕМА 7. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Аналіз достатності фактичних обставин скоєння діянь, які підпадають під юридичні ознаки кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Вибір конкретної норми Особливої частини КК (статтю та її частину або пункт) та дослідження її чинності в часі, просторі, за колом осіб. Відмежування кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я особи від інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із заподіянням смерті, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, створення загрози для життя, здоров'я чи безпеки особи і т.п.

Визначення норм Загальної частини КК, що мають бути застосовані в певних випадках: давність притягнення до кримінальної відповідальності; обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність; відповідальність неповнолітніх; переховування кримінальних правопорушень; необхідна оборона дії по затриманню кримінального правопорушника, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження; відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння (алкогольного, наркотичного, токсичного).

Вивчення практики розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти життя, здоров'я особи. Тлумачення судової практики по даній категорії кримінальних правопорушень у постановках Пленуму Верховного Суду України та у наукових коментарях до Кримінального кодексу України.

Помилки, що допускаються у судовій практиці при кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності, заміна її іншими заходами державного примусу.

Додаткові нормативно-правові акти необхідні для вивчення теми:

1. Конституція України (ст. 3, ч. 2, ст. 27, ч. 4, ст. 55).
2. ЄКПЛ (ст. 2).
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Во проти Франції» (Vov. France) заява №53924/00 (п. 84).
4. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17.05.2018. (ст. 13).
5. Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини. Затверджено наказом МОЗ України № 821 від 23.09.2013.

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йокало проти України» від 21.04.2011, що набуло остаточного статусу 21.07.2011.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р. № 2.

8. Узагальнення ВССУ судової практики розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 рік.

Завдання для самостійної роботи до Теми 7:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя.
2. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти здоров'я.

Завдання до практичних занять

Задача №1

19 лютого 2018 року близько 20 години у дворі будинку в м. Дніпро громадянин Міхлін у стані алкогольного сп'яніння зустрів знайомих Ушакова, Лудіна та Ковальова, які розпивали спиртні напої з приводу дня народження Ковальова. Міхлін, впізнавши Ковальова, підійшов до них за запрошенням останнього, випив вина, а потім зробив зауваження, що день народження святкують на вулиці, а не вдома. На це Ковальов відповів: «Ти сам живеш у злиднях, а ще робиш мені зауваження». Після цих слів Міхлін декілька разів ударив його по голові, без серйозного приводу, збив шапку з його голови, а потім повалив на землю і наніс йому 6 ударів ножом в область голови, грудної клітини, живота, лівої руки.

У тяжкому стані Ковальов був доставлений в лікарню, йому було зроблено операцію, але, не зважаючи на допомогу, він помер через 37 діб.

За висновком судово-медичної експертизи смерть сталася від ушкодження кишечнику та аорти.

Через 10 днів після цього інциденту Міхлін разом зі своїм знайомим Курдіним розпивали спиртні напої на квартирі останнього, де знаходилися його хвора теща, 10-річний син і вагітна дружина (на 6 місяці вагітності). Після другої пляшки горілки Міхлін запропонував розважитися і зателефонували знайомій Міхліна Зосімовій та запросили її у гості. Через годину Зосімова приїхала на квартиру Курдіна і вони втрьох пішли у магазин за спиртним.

Біля магазину Курдін та Міхлін нецензурно лаялися, на що зробив зауваження перехожий Думко (1945 р.н.). У відповідь на це ображені Курдін та Міхлін зі словами: «Зараз ми тебе навчимо», кинулися до нього і почали його бити. Коли Думко упав, Зосімова зупинила їх і запропонувала подивитися, що у нього є в кишенях. Курдін почав вивертати кишені Думка, а Міхлін зняв з нього наручний годинник та сумку, в якій були продукти харчування. Потерпілий в цей час втратив свідомість від нанесених ударів по голові і тулубу і був непритомний. Таким чином, Курдін знайшов у кишенях 540 грн. і 20 дол., вартість годинника склала 500 грн., вартість продуктів – 274 грн. Думко отримував 2172 грн. пенсії.

Після цього на всі гроші придбали спиртні напої і у дитсадку продовжили святкувати.

Додому Курдін повернувся о 5 годині ранку, вчинив сварку з тещею та почав її бити. Почувши крики, прокинулися дружина і син і почали заспокоювати Курдіна. Останній, спробувавши вдарити тещу ще раз, штовхнув дружину, після чого та впала. Через тиждень у дружини стався викидень, а невдовзі вона захворіла на психопатію.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача №2

Бугаєва запросила до себе в гості Гучіна та Рябченка відсвяткувати своє призначення на посаду головного бухгалтера магазину «Майстер». Після значної дози випитого між Гучіним та Рябченком виникла сварка, яка перейшла у бійку. У процесі бійки Рябченко столовим ножем наніс удар Гучіну в грудну клітину. За висновком судово-медичної експертизи нанесений удар пошкодив плевральну порожнину і зачепив нижній край правої легені.

Бугаєва перелякалася, що Гучін може померти в її квартирі, почала надавати потерпілому медичну допомогу, а потім викликала швидку допомогу.

Коли Гучін перебував у лікарні, Бугаєва та Рябченко відвідували його і останній намагався умовити потерпілого не подавати заяви в поліцію щодо порушення кримінального переслідування. Через тиждень таких умовлянь Гучін погодився за умови, що Рябченко сплатить йому 1 тис. дол. США.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача №3

Між Колесовою та її сином Андрієм 2000 р.н., який ніде не працював, зловживав спиртними напоями, постійно виникали сварки. Андрій неодноразово бив матір, відбирав у неї пенсію і пропивав ці гроші. 27 листопада 2018 року він влаштував чергову сварку і побив матір. За висновком судово-медичної експертизи смерть Колесової сталася внаслідок травматичного шоку від перелому 3 ребер та відшарування плевральної порожнини. Під час сварки Андрій перебував у стані сильного алкогольного сп'яніння.

В процесі розслідування з'ясувалося, що за останній рік Андрій разом зі своїми друзями-пияками, які також ніде не працювали і не навчалися, Гордіним, Шелудьком та Мірзоевим, коли перебували в стані сп'яніння, нападали на вулицях на окремих перехожих (переважно у вечірній та нічний час), щоб «позабавитися» або отримати гроші для наступного пияцтва. Так, було знайдено 8 потерпілих, яким в процесі нападів було завдано шкоди: Аронов – відкритий перелом великогомілкової кістки; Гайріян – перелом зубовидного відростка 2 шийного хребця і забрали 500 грн.; Кудрявцев – забій головного мозку середньої тяжкості і забрали 1 тис. грн.; Куракова – відібрали 300 дол. і погрожували згвалтувати і вбити, якщо заявить у поліцію.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача №4

Панченко близько 02.00 ночі почув у своєму будинку підозрілий шум. Коли він увійшов до веранди, то побачив там Ковальова і Горчукова. Помітивши Панченка вони попрямували до виходу. Панченко зупинив їх і зажадав, щоб вони пред'явили документи. Ковальов та Горчуков відштовхнули господаря і вийшли у двір. Тим часом Панченко схопив сокиру, яка лежала поблизу і перегородив їм дорогу, погрожуючи застосувати насильство у разі непокори.

Горчуков, намагаючись вийти з двору, вдарив його кулаком в грудну клітину. У відповідь Панченко наніс йому удари обухом сокири по голові, чим спричинив одну гематому та розрив шкіри голови розміром 3 см. Горчуков після цього перескочив через огорожу і втік.

Ковальов декілька разів вдарив Панченка ногами та намагався перетнути огорожу, але Панченко в цей час, при спробі затримати Ковальова, лезом сокири наніс йому удар по задній поверхні стегна, чим пошкодив стегнову артерію. Ковальов, відбігши недалеко від огорожі, впав і помер на місці від значної втрати крові.

Як з'ясувалося, під час проведення слідства, за 3 дні до цього Ковальов та Горчуков здійснили напад на гр. Івченка в його будинку. Вони представилися працівниками поліції, пред'явили підроблені посвідчення і винесли з будинку Івченка 3000 грн., планшет, ноутбук, заподіявши при цьому потерпілому Горчукову закритий перелом ліктьової кістки.

Кваліфікуйте дії винних осіб.

Задача №5

24 листопада близько 24 год., перебуваючи в нетверезому стані та маючи при собі металевий лом, Пухов підійшов до будинку Бодрова, де ховалася його дружина з 13-річним сином, яку він перед тим побив. Пухов почав ламати ломом вхідні двері. В цей час його син на прохання Бодрова розбив віконне скло й почав кликати людей на допомогу. Коли Пухов почув і побачив сина, який вискочив з вікна на землю, він умисно наніс йому ломом удар по голові, що потягло перелом кісток склепіння і основи черепа. Після цього Пухов намагався залізти в будинок через вікно, але Бодров і дружина Пухова, яка почала голосно кричати, побачивши сина, який лежить біля вікна, намагалися зупинити Пухова та не дати йому залізти в будинок.

Коли на крик прибігли сусіди Бодрова й намагалися зупинити Пухова, останній почав розмахувати ломом і спричинив одному із сусідів закритий перелом плечової кістки, а другому – ключиці.

Під час розслідування з'ясувалося, що Пухов неодноразово бив дружину і сина, а останнього разу, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, пообіцяв їх убити наступного разу, коли вони спробують від нього втекти.

Кваліфікуйте дії Пухова.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Умисне тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого настала смерть потерпілого, щодо якої має місце необережна вина, повинно тягти за собою відповідальність за:

- а) лише за ст. 119 КК;
- б) лише за ст. 121 КК;
- в) лише за ч. 2. ст. 121 КК;
- г) за ст. 15, ч. 1 ст. 121 та ч. 1 ст. 115 КК.

2. Яка з факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину має обов'язкове значення для кваліфікації діяння за ст. 117 КК України «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини»?

- а) спосіб вчинення злочину;
- б) час вчинення злочину;
- в) знаряддя вчинення злочину;
- г) жодна з перелічених ознак не має значення для кваліфікації діяння за ст. 117 КК.

3. Яка з названих обставин не входить до основного складу злочину, передбаченого ст. 138 КК України «Незаконна лікувальна діяльність»?

- а) заняття лікувальною діяльністю без спеціального дозволу;
- б) заняття лікувальною діяльністю особою, яка має судимість за таке заняття;
- в) заняття лікувальною діяльністю, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого;
- г) заняття лікувальною діяльністю особою, яка не має належної медичної освіти.

4. Для кваліфікації діяння за ст. 116 КК України стан сильного душевного хвилювання має бути викликаний:

- а) лише жорстоким поведженням з боку потерпілого;
- б) лише поведженням, що принижує честь особи;
- в) лише поведженням, що принижує гідність особи;
- г) жорстоким поведженням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведження з боку потерпілого.

5. В якому випадку дії особи можна кваліфікувати за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України (умисне вбивство, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство)?

- а) у випадку, коли перший злочин передбачений ч. 1 ст. 115 КК;
- б) у випадку, коли перший злочин передбачений ст. 117 КК;
- в) у випадку, коли перший злочин передбачений ст. 116 КК;
- г) у випадку, коли перший злочин передбачений ст. 118 КК.

6. Яка з наведених обставин є кваліфікуючою при заподіянні тяжкого тілесного ушкодження за ч. 2 ст. 121 КК України?

- а) два і більше потерпілих;
- б) корисливий мотив;
- в) настання смерті потерпілого;
- г) хуліганський мотив.

7. За наявності якої обставини відповідно до чинного закону погроза вбивством, передбачена ст. 129 КК України, визнається кримінальним правопорушенням?

- а) якщо погрозу було висловлено безпосередньо потерпілому;
- б) якщо погрозу було висловлено повторно;
- в) якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози;
- г) якщо погрозу було висловлено в присутності свідків.

8. Ознакою спеціального суб'єкта незаконного проведення абортів або стерилізації є:

- а) відсутність освіти;
- б) відсутність вищої освіти;
- в) відсутність вищої медичної освіти;
- г) відсутність спеціальної медичної освіти.

9. Яке з положень про умисне вбивство, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство (п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України), є правильним?

- а) під раніше вчиненим умисним вбивством слід розуміти всі умисні вбивства;
- б) під раніше вчиненим умисним вбивством слід розуміти всі умисні вбивства, крім привілейованих;
- в) під раніше вчиненим умисним вбивством слід розуміти всі умисні вбивства, крім кваліфікованих;
- г) під раніше вчиненим умисним вбивством розуміються лише вбивства, кваліфіковані за ст. 115 КК.

10. У разі конкуренції норм, що передбачають відповідальність за вбивство при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 118 КК України) та вбивство у стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України), відповідальність настає за:

- а) ст. 116 КК;
- б) за сукупністю злочинів статті 116 та 118 КК;
- в) ст. 115 КК;
- г) ст. 118 КК.

11. Якщо особа з наміром вбивства здійснила постріл в іншу людину, але схибила та спричинила лише середньої тяжкості тілесне ушкодження, її дії слід кваліфікувати:

- а) як спричинення необережного середньої тяжкості тілесного ушкодження;
- б) за сукупністю замаху на вбивство та середньої тяжкості тілесного ушкодження;
- в) як спричинення лише умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження;
- г) як замах на вбивство.

12. Удовиченко у своєму домі під час сварки та обопільної бійки вбив ножом Пасленка. Дружина Удовиченко почала дорікати йому за нестриманість. Знову розлютившись від докорів жінки, Удовиченко ударом ножа вбив і свою дружину. Як потрібно кваліфікувати дії Удовиченка?

- а) умисне вбивство двох або більше осіб (ч. 1 ч. 2 ст. 115 КК);
- б) умисне вбивство та умисне вбивство з хуліганських мотивів (ч. 1 ст. 115, п. 7 ч. 2 ст. 115 КК);
- в) умисне вбивство та умисне вбивство, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство (ч. 1 ст. 115, п. 13 ч. 3 ст. 115 КК);
- г) умисне вбивство та умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання (ч. 1 ст. 115, ст. 116 КК).

13. Як кваліфікуються дії співвиконавця, який одразу після пологів за домовленістю з матір'ю вбив її дитину?

- а) за ст. 117 КК;
- б) за ч. 2 ст. 15 та ст. 117 КК;
- в) за п.п. 2, 12 ч. 2 ст. 115 КК;
- г) за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК.

14. Під час сварки Бабенко наніс поранення Легезі. Лезо ножа сковзнуло по поверхні живота, що призвело до порушення цілісності черевної стінки без пошкодження внутрішніх органів, але з небезпекою їх інфікування. Поранення потягло розлад здоров'я протягом 25 днів.

Як кваліфікувати дії Бабенка?

- а) умисне середньої тяжкості тілесні ушкодження (ч. 1 ст. 122 КК);
- б) умисне тяжке тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 121 КК);
- в) замах на тяжке тілесне ушкодження (ч. 1 ст.15 КК, ч. 1 ст. 121 КК);
- г) умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я (ч. 2 ст. 125 КК).

15. Непричетний до аварії Гарбузов не надав допомогу потерпілому в ДТП, яке вночі виявив на дорозі, а також не повідомив про нього нікому. Через несвоєчасність надання медичної допомоги потерпілий помер. Гарбузов мав можливість: або доставити його до лікарні, або повідомити про аварію. Як потрібно кваліфікувати дії Гарбузова?

- а) залишення в небезпеці, якщо це спричинило смерть особи (ч. 3 ст. 135 КК);
- б) ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, якщо це спричинило смерть потерпілого (ч. 3 ст. 136 КК);
- в) вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК);
- г) взагалі не підлягає кримінальній відповідальності.

ТЕМА 8. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Аналіз достатності фактичних обставин скоєння діянь, які підпадають під юридичні ознаки кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Кваліфікація кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Вибір конкретної норми Особливої частини КК (статтю та її частину або пункт) та дослідження її чинності в часі, просторі, за колом осіб. Відмежування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи від інших кримінальних правопорушень.

Вивчення практики розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Тлумачення судової практики по даній категорії кримінальних правопорушень у постановах Пленуму Верховного Суду України та у наукових коментарях до Кримінального кодексу України.

Помилки, що допускаються у судовій практиці при кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Додаткові нормативно-правові акти необхідні для вивчення теми:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція).

2. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи. Затверджено Наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6.

3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. (статті 1, 10, 12, 24, 27, 34, 35).

4. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» від 20.06.2012 р.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30.05.2008 р. № 5.

Завдання для самостійної роботи до Темі 8:

1. Кваліфікація кримінального правопорушення передбаченого ст. 152 КК.
2. Кваліфікація кримінального правопорушення передбаченого ст. 153 КК.
3. Кваліфікація кримінального правопорушення передбаченого ст. 154 КК.
4. Кваліфікація кримінального правопорушення передбаченого ст. 155 КК.
5. Кваліфікація кримінального правопорушення передбаченого ст. 156 КК.

Завдання до практичних занять

Задача №1

5 вересня близько 10 год. ранку у себе вдома Гнучко вживав спиртні напої разом зі своїм батьком, а у другій половині дня – із сусідкою Шлейченко.

Вийшовши з квартири, а потім повернувшись через деякий час, Гнучко побачив, що батько спить в одній кімнаті, а Шлейченко – в іншій, він вирішив її звалтувати. Він накинувся на неї, зірвав з неї сукню, але Шлейченко в цей момент прокинулася, піднялася з ліжка й намагалася відбитися від нападника, подряпала йому обличчя. Від злості Гнучко сильно штовхнув Шлейченко на ліжку, побіг на кухню, схопив ніж і почав наносити їй удари ножом в грудну клітину, потім стягнув її на підлогу, повернув на спину і наніс ще декілька ударів. Від отриманих поранень потерпіла померла на місці.

Наступного дня, коли прокинувся батько Гнучка, він спитав, що сталося. Гнучко пояснив, що увечері до квартири увірвалися його знайомі Кучеренко і Маньков, побили його, потім намагалися звалтувати Шлейченко, але вона пручалася та вони її вбили.

Батько, щоб уникнути проблем, запропонував сину віднести труп у підвал сусіднього будинку і закрити там, на що останній погодився.

Під час розслідування на допиті Гнучко-син повторив те саме, що розповів батькові.

Дайте кримінально-правову оцінку діям зазначених осіб.

Задача №2

Колбін, Лудаков та Дрьомін після спільного вживання спиртних напоїв з Шевцовою, застосувавши фізичну силу, зтягли її в парк. При цьому Дрьомін закрив їй рукою рота, щоб не було чути крику, а інші тримали її за руки і ноги. У темній частині парку Дрьомін утримував потерпілу за ноги, Лудаков знімав з неї одяг, а коли вона почала більш активно пручатися, Колбін ударив її в обличчя кулаком і вибив 2 передніх зуба. Після того, як Шевцова трохи притихла, Колбін намагався вчинити з нею статевий акт, але на крик прибігли Бочаров з дружиною, які гуляли в парку. Злякавшись небажаних свідків, злодії залишили потерпілу і втекли.

Через 2 дні Колбін та Дрьомін, перебуваючи в гуртожитку, де мешкала Соловйова, після спільного вживання спиртних напоїв, намагалися зв'язати її і вчинити з нею статевий акт. При цьому Дрьомін тримав її за руки, а Колбін намагався прив'язати Соловйову за одну ногу до ліжка. На

крик потерпілої прибігла сусідка Замараєва та вимагала припинити їх дії. На це Дрьомін кинув у неї настільну лампу. Від удару Замараєва впала, ударилася головою об двері, отримала струс головного мозку й порізала руки об розбите скло.

Дайте кримінально-правову оцінку діям кожної особи.

Задача №3

30 листопада Петренко і Коровін близько 21 год., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, зустріли на вулиці села Зіміна, якому наступного дня повинно було виповнитися 14 років, і запропонували разом з ними угнати автомобіль їх нового сусіда Кравенка. Останній погодився і всі разом вони підійшли до оселі Кравенка. Поки Петренко намагався відчинити гараж, Коровін і Зімін підперли металевою бочкою двері Кравенка, щоб той не міг вийти з будинку.

Коли дружина Кравенка почула шурхіт у дворі й виглянула у вікно, то побачила злодіїв і почала кричати, щоб вони припинили. У відповідь на це Зімін взяв біля будинку камінь, якими було викладено доріжку і кинув у неї. Камінь попав у скроню й потерпіла померла через 15 хв.

Після цього Коровін і Зімін допомогли Петренку зламати замок на дверях гаража, завели автомобіль і поїхали за село.

Дорогою вони побачили двох дівчат, які поверталися з ферми додому, зупинилися біля них, вискочили з машини. Петренко повалив на землю Зайцеву і намагався вчинити з нею статевий акт, а Коровін, якому допомагав Зімін утримувати Тихонову, вчинив з нею аногенітальний акт. Після цього Зімін намагався вчинити з нею орогенітальний акт, але потерпіла вирвалася і втекла.

Дайте кримінально-правову оцінку діям кожної особи.

Задача №4

Гришаков з двома друзями Шевченком та Щуровим під час футбольного матчу на стадіоні «Метеор» познайомився з Ляшенко, студенткою 1 курсу медичної академії (17 років). Під час чергового побачення Гришаков намагався умовити Ляшенко вступити з ним у статевий зв'язок, обіцяв одружитися, якщо вона завагітніє. Ляшенко відмовила. Після цього Гришаков запросив її в гості до своїх друзів, які наймали двокімнатну квартиру, де, після спільного вживання спиртних напоїв, знову намагався умовити її вступити у статевий зв'язок, але вона відмовилася. Він поскаржився на це Шевченку та Щурову, які запропонували йому свою допомогу. Втрьох вони увійшли в кімнату, де була Ляшенко, Шевченко та Щуров тримали потерпілу за руки та ноги, а Гришаков намагався роздягти її. Потерпіла відчайдушно чинила опір і погрожувала всім заявити про це в поліцію. Шевченко злякався, відпустив її та вийшов з кімнати, а Щуров допоміг Гришакову зв'язати Ляшенко і лише після цього, також вийшов з кімнати. Залишившись із Ляшенко Гришаков з фізіологічних причин не зміг вчинити статевого акту та з помсти за це вдарив потерпілу два рази кулаком у голову, а потім на своїй машині непритомну відвіз у гуртожиток, де сказав, що

вона багато випила і заснула.

Дайте кримінально-правову оцінку діям кожної особи.

Задача №5

Опанасенко разом зі своїм сином Олегом, якому виповнилося 14 років, ходив по дворах великих будинків і заводив розмови з дітьми 4-8 років, які гуляли без батьків. Потім заводив їх у під'їзди, на горища будинків, роздягав їх і роздягався сам, оголював статеві органи, мацав їх. Олег у цей час пильнував, щоб цього не бачили мешканці будинків.

Так, одного разу Опанасенко завів у підвал одного з будинків 10-річну дівчинку і при спробі роздягти її і роздягтися самому, вона спробувала втекти. Опанасенко спіймав її біля дверей підвалу і вдарив рукою по голові, щоб вона не кричала. Від цього удару дівчинка впала, ударилася головою об кам'яну підлогу й отримала забій головного мозку середньої тяжкості та зламала ліву руку.

Дайте правову оцінку їх діям.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Згвалтуванням відповідно до диспозиції ст. 152 КК України є вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних:

- а) із вагінальним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи;
- б) із анальним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи;
- в) із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи;
- г) із оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи.

2. Яка з ознак не належить до переліку кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 156 КК України «Розбещення неповнолітніх»?

- а) дії, вчинені особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого;
- б) дії, що потягли тяжкі наслідки;
- в) дії, вчинені особою, на яку покладено обов'язки щодо піклування про потерпілого;
- г) дії, вчинені вітчимою або мачухою.

3. Сексуальне насильство (ст. 153 КК України) визнається кримінально протиправним, якщо воно:

- а). не пов'язане із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи;
- б). пов'язане із анальним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи;
- в). пов'язане із оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи;
- г). пов'язане із вагінальним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи.

4. Відповідно до ч. 3 ст. 154 КК України «Примушування до вступу в статевий зв'язок» кваліфікуючими ознаками цього злочину є:

- а) застосування фізичного насильства або погроза його застосування;
- б) погроза знищення, пошкодження, або вилучення майна потерпілої особи чи її близьких родичів, або погроза розголошення відомостей, що ганьблять її чи близьких родичів;
- в) використання безпорадного стану потерпілої особи;
- г) настання тяжких наслідків.

5. У складі злочину, передбаченому ст. 152 КК України «Зґвалтування», суб'єкт кримінального правопорушення:

- а) фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку;
- б) фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку;
- в) спеціальний суб'єкт – лише особа, від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні;
- г) спеціальний суб'єкт – лише батько, мати, вітчим, мачуха, опікун чи піклувальник.

6. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 156 КК України «Розбещення неповнолітніх», викладена у диспозиції статті наступним чином:

- а) вчинення дій сексуального характеру;
- б) розбещення;
- в) вчинення неприродного статевого акту;
- г) вчинення розпусних дій.

7. Стаття 152 КК України «Зґвалтування» не містить вказівку на таку кваліфікуючу ознаку:

- а) повторність;
- б) вчинення діяння групою осіб;
- в) вчинення діяння організованою групою;
- г) спричинення особливо тяжких наслідків.

8. У складі злочину, передбаченому ст. 153 КК України «Сексуальне насильство», суб'єкт кримінального правопорушення:

- а) фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку;
- б) фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку;
- в) спеціальний суб'єкт – лише особа, від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні;
- г) спеціальний суб'єкт – лише батько, мати, вітчим, мачуха, опікун чи піклувальник.

9. Стаття 156 КК України «Розбещення неповнолітніх» містить вказівку на таку потерпілу особу:

- а) особа, яка не досягла 14-річного віку;
- б) особа віком з 16 до 18 років;
- в) неповнолітня особа;
- г) особа, яка не досягла 16-річного віку.

10. Повторність зґвалтування відповідно до ч. 2 ст. 152 КК України утворюється:

- а) вчиненням будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених розділом «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості»;
- б) лише вчиненням злочину, передбаченого ст. 153 КК «Сексуальне насильство»;
- в) вчиненням будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених розділом «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості» за виключенням розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК);
- г) вчиненням лише зґвалтування.

11. Яка є відмінність між зґвалтуванням (ч. 1 ст. 152 КК України) і сексуальним насильством (ст. 153 КК України)?

- а) в моменті закінчення злочину;
- б) в об'єкті;
- в) у способі вчинення злочину;
- г) в суб'єкті.

12. Продюсер телекомпанії запропонував переможниці конкурсу «Міс року» роботу диктором. За це він попросив вступити їй в статевий зв'язок з

ним. Слід дати кримінально-правову оцінку діям продюсера.

- а) його дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 15 і ч. 1 ст. 154 КК;
- б) його дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 14 ч. 1 ст. 152 КК;
- в) в діях продюсера відсутні ознаки складу кримінального правопорушення;
- г) його дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 154 КК.

13. Під час зґвалтування потерпілій Тимченко було заподіяно тяжке тілесне ушкодження за ознакою «небезпечні для життя в момент заподіяння». Як кваліфікувати дії винного:

- а) його дії слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 152 КК;
- б) його дії слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 152 КК та ч. 1 ст. 121 КК;
- в) його дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 152 КК та за ч. 1 ст. 122 КК;
- г) його дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 152 КК та за ч. 1 ст. 121 КК.

14. Коли примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України) вважається закінченим?

- а) з моменту початку статевого акту;
- б) з моменту згоди чи відмови жінки на статевий акт;
- в) з моменту отримання статевого задоволення;
- г) з моменту примушування.

15. Павлов спочатку продемонстрував 8-річній Соколенко фотокартки порнографічного змісту, а потім вступив з нею в статевий зв'язок. Як слід кваліфікувати дії Павлова?

- а) дії П. слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 155 КК;
- б) дії П. слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 156 КК і ч. 4 ст. 152 КК;
- в) його дії слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 152 КК;
- г) дії П. слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 156 КК і ч. 1 ст. 155 КК.

ТЕМА 9. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Аналіз достатності фактичних обставин скоєння діянь, які підпадають під юридичні ознаки кримінальних правопорушень проти чужої (приватної, комунальної та державної) власності.

Кваліфікація кримінальних правопорушень проти чужої (приватної, комунальної та державної) власності. Вибір конкретної норми Особливої частини КК (статтю та її частину) та дослідження її чинності в часі, просторі, за колом осіб. Особливості відмежування відповідних складів кримінальних правопорушень та відмежування кримінальних правопорушень проти власності від інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із заподіянням майнової шкоди.

Визначення норм Загальної частини КК, що мають бути застосовані в певних випадках: давність притягнення до кримінальної відповідальності; обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність; відповідальність неповнолітніх; переховування кримінальних правопорушень; необхідна оборона дії по затриманню кримінального правопорушника, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження; відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння (алкогольного, наркотичного, токсичного).

Вивчення практики розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти власності – джерело удосконалення застосування норм кримінального права. Тлумачення судової практики по даній категорії кримінальних правопорушень у постановках Пленуму Верховного Суду України. Помилки, що допускаються у судовій практиці при кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності, заміна її іншими заходами примусового впливу.

Додаткові нормативно-правові акти необхідні для вивчення теми:

1. Конституція України (ст. 13–41).
2. Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р. (ст. 19-20).
3. Закон України «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей» від 06.06.1995 р.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі про права акціонерів ЗАТ № с4–рп від 11.05.2005 р.
5. Постанова КМ «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди заподіяної лісу» № 665 від 23.07.2008 р.

6. Постанова КМ «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» № 541 від 24.07.2013 р.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» 06.11.2009 № 10.

8. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про злочини проти власності. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2018 по 01.08.2019. Київ, 2019. 50 с.

Завдання для самостійної роботи до Теми 9:

1. Кваліфікація корисливих кримінальних правопорушень проти власності.
2. Кваліфікація некорисливих кримінальних правопорушень проти власності.

Завдання до практичних занять

Задача №1

Петренко продавав на ринку взуття – чоботи і черевики. До нього підійшли Маренко і Кулик. Вони стали оглядати взуття та прицінюватись. Потім попрохали Петренка дати для примірки одному чоботи, а іншому черевики. Той виконав їх прохання. Кулик, отримавши від Петренка черевики, пішов з ними за палатку, де став їх приміряти, а Маренко залишився з чоботами на місці. Петренко пішов за Куликом, а коли через деякий час повернувся, виявив, що Маренко зник з чоботами, ціна продажу яких була встановлена у розмірі 1300 грн. Побоюючись, що і Кулик зникне разом з черевиками, Петренко повернувся за палатку, де поруч з Куликом побачив невідомого, який дав йому 200 грн. і разом з Куликом, прихопивши черевики, пішли з ринку. Цього ж дня Маренко був затриманий працівниками поліції, а чоботи вилучені з керованого ним автомобілю.

Через декілька днів Маренко, знаючи, що в квартирі його знайомої Василенко є коштовності, дефіцитні речі, запропонував 17-літньому Шишкіну і Борисову відкрито заволодіти ними. Взявши з собою мотузку, щоб зв'язати Василенко, вони втрьох під'їхали автомашиною до будинку, де жила потерпіла. Оскільки Василенко знала Маренка в обличчя, то він залишився в автомобілі, а Шишкін і Борисов зайшли у квартиру до потерпілої, нанесли їй кілька ударів кулаками і ногами та, погрожуючи вбивством, заволоділи майном на суму 10340 грн. Внаслідок побоїв Василенко знаходилась на лікуванні 7 діб.

Кваліфікуйте дії вказаних осіб.

Задача №2

Коробов 8 травня у стані сильного алкогольного сп'яніння вбіг до магазину та в присутності продавців і покупців, перегнувшись через прилавок, взяв із ящика, який стояв під прилавком, 2 пляшки горілки загальною вартістю 150 грн. і втік з місця події.

Продовжуючи свої злочинні дії Коробов 15 травня зайшов до магазину «Одяг», де, намагаючись діяти непомітно, взяв із стелажу штани вартістю 951 грн. і завернув їх у свою куртку. Після чого, скориставшись тим, що продавець

була зайнята, вийшов з магазину на вулицю, де став чекати свого приятеля. В цей час з магазину вибігла продавець і почала вимагати, щоб він розвернув свою куртку і попрохала чоловіка, який проходив мимо затримати Коробова, але Коробов зі штаньми втік.

20 червня Коробов зустрів свого знайомого Трофімова, який працював трактористом. Разом вони стали розпивати спиртні напої. Трофімов розповів, що возить на тракторі картоплю на овочеві склади. Коробов попрохав Трофімова привезти йому додому на тракторі картоплю. Наступного дня Трофімов, отримавши у підзвіт 5 т картоплі, по дорозі на склад заїхав до Коробова і вигрузив у нього 250 кг картоплі на суму 2630 грн.

Дайте правову оцінку діям Коробова і Трофімова.

Задача №3

15-річні Неверов і Купіцин з метою викрадення рушниці, що належала батькові їх знайомого Харальова, прийшли до нього додому і, коли той вийшов з кімнати, взяли із шафи розібрану мисливську рушницю і сховали її у свою сумку. Того ж дня цю рушницю вони продали невстановленій особі. Про це довідався 13-річний Сушко, який запропонував Купіцину викрасти з плодюгідного розсадника дві мисливські рушниці, якими користувалися охоронники плодюгідника. Через деякий час вони обидва прийшли до плодюгідника, де Сушко наказав Купіцину, щоб той був біля вікна, а сам проник у приміщення і через вікно передав йому дві рушниці. Одну рушницю Купіцин залишив собі, а другу продали Свечкіну. Через 3 дні Купіцин і Неверов проникли у будинок Свечкіна і вкрали продану йому рушницю.

Продовжуючи свою злочинну діяльність, через неділю Купіцин разом з Неверовим проникли у квартиру Авдюшко. Коли вони почали шукати гроші, в кімнату зайшла господиня. Купіцин втік, а Неверов вдарив потерпілу в обличчя, заподіявши їй середньої тяжкості тілесні ушкодження. Він обшукав кишені потерпілої і, не знайшовши грошей, вийшов з будинку.

Дайте правову оцінку діям вказаних осіб.

Задача №4

Василенко і Грушин 26 травня в 2 години ночі прийшли в квартиру знайомої Василенко Григоренко Галини. Василенко запитав її, чому вона виступає свідком у справі про розірвання його шлюбу, втручаючись в чуже життя. Потім він потребував приготувати 5000 грн. (суму, яку він затратив на весілля), заявивши, що, якщо протягом неділі вона не заплатить йому названу суму, то він вб'є її і членів її сім'ї, при цьому наніс їй рукою удар в обличчя, заподіявши їй розлад здоров'я тривалістю 7 діб. Під час їх розмови Грушин пішов у другу кімнату. Потерпіла чула, як він там щось шукає. Потім Грушин виніс з кімнати дві хутрові шапки та ікону і заявив, що ці речі йому знадобляться. Але Василенко заперечив і запропонував Грушину віднести речі назад, заявивши, що барахло їм не потрібне. Грушин кинув речі у кімнату, однак, коли вони йшли з квартири, таємно від інших поклав у свій портфель джинси, духи, зонтик та ікону, що належали Григоренко, всього на суму 5000 грн, які потім продав, а гроші витратив на свій розсуд.

30 травня Василенко разом зі своїм напарником по роботі Іонусом пішли в контору одержувати заробітну плату. Після одержання грошей Василенко потребував від Іонуса 500 грн., пригрозивши, що, якщо той не дасть йому цю суму, то він, Василенко, відбере у нього усі гроші. Боячись приведення погрози у виконання, Іонус віддав Василенку 500 грн. із 4800 грн. заробітної плати.

19 червня, знаходячись у побутовому приміщенні на робочому об'єкті, Василенко потребував у Іонуса ще 200 грн. і, коли той відмовився, побив його. Потерпілий знаходився на лікуванні 6 діб.

Дайте правову оцінку діям винних осіб.

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Обов'язковою ознакою якого складу кримінального правопорушення проти власності в законі визначено напад?

- а) насильницький грабіж;
- б) розбій;
- в) вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я;
- г) крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище.

2. Стаття 190 КК України містить таке визначення шахрайства:

- а) заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою;
- б) спричинення майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою;
- в) заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману або зловживання довірою;
- г) заволодіння майновим правом шляхом обману або зловживання довірою.

3. Яка зі статей Кримінального кодексу України, що передбачають кримінальні правопорушення проти власності, містить усічений склад кримінального правопорушення?

- а) ст. 192 КК «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою»;
- б) ст. 189 КК «Вимагання»;
- в) ст. 194 КК «Умисне знищення або пошкодження майна»;
- г) ст. 186 КК «Грабіж».

4. Стаття 187 КК України «Розбій» не містить кваліфікуючу ознаку:

- а) поєднання діяння з погрозою вбивства;
- б) повторності;
- в) поєднання діяння з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище;
- г) вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб.

5. Максимальним ступенем шкоди здоров'ю, властивим насильницькому грабежу, є:

- а) заподіяння тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості;
- б) заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило розладу здоров'я та втрати працездатності;
- в) виривання майна з рук потерпілого;
- г) заподіяння легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності.

6. Заволодіння чужим майном у який спосіб не може кваліфікуватися як адміністративне правопорушення незалежно від розміру завданої шкоди

- а) шахрайство (ст. 190 КК);
- б) привласнення (ст. 191 КК);
- в) крадіжка (ст. 185 КК);
- г) грабіж (ст. 186 КК).

7. Що розуміється під великим розміром у ч. 4 ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»?

- а) сума, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину;
- б) сума, яка у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину;
- в) сума, яка у чотириста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину;
- г) поняття «великого розміру» не визначається.

8. Що є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 185 КК України ?

- а) будь-яке майно;
- б) чуже майно;
- в) майно, яке є предметом спору;
- г) чуже майно або майно, яке є предметом спору.

9. Кримінальна відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 196 КК України «Необережне знищення або пошкодження майна», настає лише за наявності такого наслідку:

- а) істотної майнової шкоди;

- б) майнової шкоди у великому розмірі;
- в) тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людей;
- г) майнової шкоди в особливо великому розмірі.

10. У складі кримінального правопорушення, передбаченому статтею 197 КК України «Порушення обов'язків щодо охорони майна», суб'єкт кримінального правопорушення визначений як:

- а) лише службова особа;
- б) лише особа, якій доручено охорону майна;
- в) лише особа, якій доручено зберігання або охорону майна;
- г) лише особа, якій доручено охорону, зберігання або розподіл майна;

11. Свиридов, знаходячись у відділі чоловічого одягу універмагу і скориставшись тим, що продавець була зайнята прийманням товару, на очах у покупців (розраховував, що покупці не зрозуміють, що він вчиняє) взяв з прилавка костюм і вийшов з відділу. З викраденим він був затриманий на зупинці тролейбуса. Належить дати правову оцінку діям Свиридова.

- а) він вчинив крадіжку (ст. 185 КК);
- б) він вчинив грабіж (ст. 186 КК);
- в) він вчинив крадіжку з проникненням у приміщення (ч. 3 ст. 185 КК);
- г) він вчинив грабіж з проникненням у приміщення (ч. 3 ст. 186 КК).

12. Що слід розуміти під насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи під час розбою (ст. 187 КК)?

- а) слід розуміти заподіяння їй тілесних ушкоджень, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння;
- б) слід розуміти заподіяння їй легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження;
- в) слід розуміти умисне заподіяння їй легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння;
- г) правильної відповіді не має.

13. Коли крадіжка (ст. 185 КК) вважається закінченим кримінальним правопорушенням?

- а) з моменту переходу чужого майна у володіння винного або з моменту отримання ним права розпоряджатися таким майном;
- б) коли винна особа вилучила майно і мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним;

- в) з моменту переходу чужого майна у володіння винного;
- г) з моменту коли винна особа задовольнила свої потреби.

14. Онопенко таємно проник на територію мотоциклетного заводу з метою викрасти мотоцикл. Зв'язавши сторожа, він викрав мотоцикл. Як слід кваліфікувати дії Онопенка:

- а) слід кваліфікувати як грабіж (ч. 3 ст. 186 КК);
- б) слід кваліфікувати як розбій (ч. 3 ст. 187 КК);
- в) слід кваліфікувати як незаконне заволодіння транспортним засобом (ч. 2 ст. 289 КК);
- г). слід кваліфікувати як крадіжка та незаконне позбавлення волі (ч. 3 ст.185 і ч. 1 ст. 146 КК).

15. Що є предметом привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК)?

- а) чуже майно, що знайдене, або випадково опинилося у особи;
- б) чуже майно або скарб, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність;
- в) скарб, що має особливу історичну, наукову, культурну цінність;
- г) будь-яке майно або скарб.

ТЕМА 10. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

Аналіз достатності фактичних обставин скоєння діянь, які підпадають під юридичні ознаки кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності. Вибір конкретної норми Особливої частини КК (статтю та її частину) та дослідження її чинності в часі, просторі, за колом осіб. Особливості відмежування складів кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності і їх відмежування від інших кримінальних правопорушень.

Кваліфікація попередніх видів кримінально протиправної діяльності; кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті та вплив різних форм співучасті на кваліфікацію; при конкуренції кримінально-правових норм; при наявності множинності кримінальних правопорушень.

Визначення норм Загальної частини КК, що мають бути застосовані в певних випадках: давність притягнення до кримінальної відповідальності; обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність; відповідальність неповнолітніх; переховування кримінальних правопорушень; необхідна оборона дії по затриманню кримінального правопорушника, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження; відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння (алкогольного, наркотичного, токсичного).

Вивчення практики розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності – джерело удосконалення застосування норм кримінального права. Тлумачення судової практики по даній категорії кримінальних правопорушень у постановках Пленуму Верховного Суду України. Помилки, що допускаються у судовій практиці при кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності, заміна її іншими заходами примусового характеру.

Додаткові нормативно-правові акти необхідні для вивчення теми:

1. Закон України « Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» від 08.07.2011 р. (ч. 3 ст. 17) .

2. Закон України про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р.

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Ігор Тарасов проти України» (заява №44396/05) від 16.06.2016 р.

4. Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 р. Ратифікована УРСР 04.10.1988 р.
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 р.
6. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» від 18.03.2004 р.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22.12.2006 №10.

Завдання для самостійної роботи до Теми 10:

1. Кваліфікація хуліганства.
2. Кваліфікація масових заворушень.
3. Кваліфікація наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого.
4. Кваліфікація жорстокого поводження з тваринами.

Завдання до практичних занять

Задача №1

У ресторані «Марта» міста Нововолинська Дубовик, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, в туалеті умисно розбив перегородку з тирсоплити, зламав замок на дверях, заподіявши ресторану збитку в сумі 1500 грн.

Дайте кваліфікацію дій Дубовика.

Варіант. Дубовик присікувався до громадянина Г., який нібито штовхнув його, почав переслідувати, а коли той сховався в кабіні туалету, вчинив вищевказані дії.

Задача №2

Горбань після вживання спиртних напоїв запропонував неповнолітньому Кравцову «пожартувати» з раніше незнайомої Устименко, яка йшла на зустріч. Вони зупинили її, і, тоном, у якому звучала погроза, запропонували зняти з себе весь одяг. На відмову виконати це Горбань почав щипати, штовхати Устименко, наполягаючи на тому, щоб вона все ж таки роздяглася після чого вона була змушена це зробити. Потім Горбань і Кравцов завели потерпілу під залізничний міст, де Горбань запропонував Устименко вступити з ним і Кравцовим у статеві зносини, а коли та відмовилась, обізвав брутальними словами, наніс удари кулаком в обличчя, живіт і груди, заподіявши фізичний біль. А потім, прихопивши її одяг, Горбань разом з Кравцовим зникли з місця пригоди. Через декілька сотень метрів Горбань викинув одяг Устименко в річку.

Дайте кваліфікацію дій Горбаня та Кравцова.

Задача № 3.

Богданов у нічний час, знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, стукав ногами й ножем у двері квартири Ващенко, пошкодив обшивку дверей, чим заподіяв потерпілому матеріальні збитки у розмірі 750 грн., а також поранив ножем його собаку, причинив їй колото-різану рану легенів. Оскільки Ващенко

на його вимогу дверей не відкрив та не вийшов з квартири, Богданов почав стукати ногами й ножем у двері сусідньої квартири, а увірвавшись до неї, схопив телевізор, виніс на вулицю й кинув його на землю, завдавши потерпілому Кривеньку матеріальні збитки у розмірі 7250 грн. На зауваження Кривенька Богданов не реагував, погрожував йому ножем.

Дайте кваліфікацію дій Богданова.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою)

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Об'єктивна сторона масових заворушень (ст. 294 КК України) може виражатися в наступних діях:

- а) організації групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку;
- б) організація групових дій, що призвела до суттєвого порушення роботи транспорту;
- в) організація масових заворушень, що супроводжувалися погромами, підпалами, знищенням майна;
- г) в публічних закликах до погромів, підпалів, знищенні майна.

2. Яка кількість групи осіб, за ст. 293 КК України – групове порушення громадського порядку, передбачена ознаками об'єктивної сторони ?

- а) не менше п'яти осіб;
- б) трьох і більше осіб;
- в) значної кількості осіб;
- г) двох і більше осіб.

3. Дайте правильне визначення хуліганства, передбаченого ст. 296 КК України:

- а) образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян;
- б) грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжуються особливою зухвалістю чи винятковим

цинізмом;

в) організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку, або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації;

г) спричиняють значні порушення громадського порядку, завдають шкоди нормальному функціонуванню державних і громадських структур, ритму суспільного життя, праці та спокою людей.

4. Грубе порушення громадського порядку, поєднане із завданням потерпілій особі побоїв чи іншого насилля, що спричинило тілесні ушкодження, чи знущанням над потерпілим, знищенням або пошкодженням майна – це:

- а) особлива зухвалість;
- б) винятковий цинізм;
- в) явна неповага до суспільства;
- г) моральний осуд.

5. Демонстративна зневага до норм моральності – це:

- а) явна неповага до суспільства;
- б) винятковий цинізм;
- в) особлива зухвалість;
- г) не має правильної відповіді.

6. Ч. 4 ст. 296 КК України – хуліганство, передбачає дії, передбачені частинами першою, другою і третьою, якщо вони вчинені:

- а) із застосуванням лише вогнепальної зброї;
- б) із застосуванням вогнепальної і холодної зброї;
- в) із застосуванням предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень;
- г) всі відповіді правильні.

7. Хуліганство визнається злісним за наступною ознакою:

- а) із застосуванням будь-якої зброї;
- б) пов'язане з опором представникові влади;
- в) хуліганські дії вчинені повторно без наявності судимості за одну з них;
- г) за ознакою рецидиву.

8. За ч. 4 ст. 296 КК України – хуліганство, до кримінальної відповідальності можна притягнути за наступні дії:

- а) за використання при вчиненні хуліганства ножів, які не відносяться до холодної зброї;
- б) пневматичної зброї, будівельних пістолетів;
- в) знаряддя, які визнані холодною зброєю;

г) всі відповіді правильні.

9. Використання зброї або іншого предмета спеціально пристосованого чи заздалегідь заготовленого для нанесення тілесного ушкодження може мати значення для кваліфікації за ч. 4 ст. 296 КК України в наступному випадку:

- а) тільки їх реальне застосування для спричинення тілесних ушкоджень;
- б) коли виникає ситуація реальної загрози спричинення шкоди здоров'ю;
- в) тримання при собі або в одязі;
- г) «а», «б».

10. Громадянин Шаренко, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у вечірній час вийшов на вулицю, де біля магазину побачив групу молодих людей з п'яти осіб та почав безпричинно до них чіплятись, голосно виражався нецензурною лайкою. Перегодом Шаренко пішов до своєї квартири, взяв саморобний меч й вибіг на вулицю, тримаючи його в правій руці, підбіг до раніше незнайомого неповнолітнього Тютіна, підставив лезо меча до його шиї, погрожуючи спричинити тілесні ушкодження та продовжував тримати меч біля шиї потерпілого, поки той не вирвався і втік від нього. Меч за висновком експерта визнано холодною зброєю, який Шаренко переносив не маючи передбаченого законом дозволу. Дайте правильну кваліфікацію:

- а) ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 121, ч. 4 ст. 296 КК;
- б) ч. 2 ст. 263, ч. 4 ст. 296 КК;
- в) ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 121, ч. 4 ст. 296 КК;
- г) ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 121, ч. 2 ст. 263, ч. 4 ст. 296 КК.

11. Остапенко, в стані сп'яніння, ввечері підійшов до будинку раніше незнайомого Наумова і каменем розбив вікно у його будинку. Хворий Наумов підійшов до хвіртки, щоб дізнатися, хто розбив вікно. Побачивши Остапенка запитав, навіщо той це зробив. У відповідь Остапенко безпричинно наніс три удари саморобним ножом в різні частини тіла Наумова, спричинивши йому середньої тяжкості тілесні ушкодження. Кваліфікуйте дії Остапенка.

- а) ч. 1 ст. 122 КК;
- б) ч. 4 ст. 296 КК;
- в) ч. 1 ст. 122, ч. 4 ст. 296 КК;
- г) не має правильної відповіді.

12. Об'єктивна сторона втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність (ст. 304 КК України) виражається у:

- а) втягнення неповнолітнього у пияцтво;
- б) втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом;
- в) втягнення неповнолітнього в азартні ігри;

г) всі відповіді правильні.

13. Предметом злочину, передбаченого ст. 299 КК України (жорстоке поводження з тваринами) є:

а) будь-які хребетні тварини, птахи та інші живі істоти, які мають кістковий хребет, головний та спинний мозок, кровоносну та нервову системи;

б) тільки птахи;

в) будь-які живі істоти, незалежно від того де вони мешкають і з якою метою використовуються;

г) тільки хребетні тварини.

14. Вереченко та Авраменко, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння у нічний час, знаходячись біля магазину «Хороший», підійшли до направляючої пішохідної огорожі, безпричинно її зламали. Пошкодивши огорожу, відірвали одну секцію і віднесли на 3 м по вулиці, яку там кинули, спричинивши збитки «Коммунтранс» на суму 1832 грн. Кваліфікуйте дії винних осіб:

а) ч. 1 ст. 194 КК;

б) не підлягають кримінальній відповідальності;

в) ч. 2 ст. 296 КК;

г) ч. 1 ст. 194, ч. 1 ст. 296 КК.

15. Сидоров та Клаптьєв, знаходячись на кладовищі, підійшли до однієї з могил та демонтували металеву огорожу з метою здати її на металолом. Дайте кваліфікацію діям Сидорова та Клаптьєва:

а) ч. 2 ст. 185 КК;

б) ч. 2 ст. 297 КК (Наруга над могилою, місцем поховання або над тілом померлого);

в) ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 297 КК;

г) ч. 1 ст. 297 КК.

ТЕМА 11. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Аналіз достатності фактичних обставин скоєння діянь, які підпадають під юридичні ознаки кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Вибір конкретної норми Особливої частини КК (статтю та її частину) та дослідження її чинності в часі, просторі, за колом осіб. Особливості відмежування складів кримінальних правопорушень та їх відмежування від інших кримінальних правопорушень.

Визначення норм Загальної частини КК, що мають бути застосовані в певних випадках: давність притягнення до кримінальної відповідальності; обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність; відповідальність неповнолітніх; переховування кримінальних правопорушень; необхідна оборона дії по затриманню кримінального правопорушника, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження; відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння (алкогольного, наркотичного, токсичного).

Вивчення практики розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти громадської безпеки – джерело удосконалення застосування норм кримінального права. Тлумачення судової практики по даній категорії кримінальних правопорушень у постановках Пленуму Верховного Суду України. Помилки, що допускаються у судовій практиці при кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності, заміна її іншими заходами примусового характеру.

Додаткові нормативно-правові акти необхідні для вивчення теми:

1. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу від 03.03.1980 р.
2. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 08.06.2000 р.
3. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р.
4. Положення про класифікацію надзвичайних ситуацій. Затверджено Постановою КМ № 1099 від 15.07.1998 р.
5. Міжнародна Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 15.04.2005 р. Ратифіковано Україною 15.03.2006 р.
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005 № 13.

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26.04.2002 № 3.

Завдання для самостійної роботи до Теми 11

1. Кваліфікація створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній.
2. Кваліфікація бандитизму.
3. Кваліфікація завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.
4. Кваліфікація терористичного акту.
5. Кваліфікація незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.
6. Кваліфікація умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Завдання до практичних занять

Задача №1

Крисенко, висококваліфікований слюсар-інструментальник і аматор-художник, на прохання свого друга Обухова, який в цей час знаходився у відрядженні, на робочому місці виготовив ніж, прикрасивши його гравєрними зображеннями тропічних звірів і рослин. Цей ніж він носив при собі та показував знайомим, демонструючи свою майстерність.

Одного разу, перебуваючи в стані сп'яніння, Крисенко нецензурно лявся на автобусній зупинці, за що його затримали працівники поліції і вилучили у нього із кишені цей ніж.

Крисенко пояснив, що ніж він носить не з метою застосування його, а як предмет мистецтва, створений власними руками.

Згідно висновку експерта вказаний ніж визнано холодною зброєю.

Дайте правову оцінку діям винних осіб.

Задача №2

Ільченко та Зінкович, з метою заволодіння зброєю, напали на працівника поліції Гриценко, який повертався з нічного чергування. Ільченко вдарив його по голові уламком труби, а Зінкович забрав з кобури пістолет і дві обойми патронів. Внаслідок удару Гриценко через 2 доби помер у лікарні.

Після цього Ільченко та Зінкович вчинили три розбійних напади на квартири громадян, відбираючи у них гроші та цінні речі, на загальну суму 1000 НМДГ, а також вчинили 2 згвалтування. Одній із потерпілих від згвалтування, Корченко, виповнилось 13 років.

Дайте правову оцінку їх діям.

Задача №3

Жаченко протягом 2-х років здійснював вибухи в містах Суми, Тернопіль, Запоріжжя. Внаслідок таких дій державі було заподіяно значної майнової шкоди, загинуло 3 чоловіка, а 5 отримали тяжкі тілесні ушкодження.

Під час обшуку у Жаченка були вилучені 10 кг вибухівки, 11 м бікфордського шнура, 17 капсул-детонаторів, а також листівки із закликами до збройної боротьби проти існуючого державного устрою, які він неодноразово нелегально розповсюджував у вказаних містах.

У минулому Жаченко був неодноразово судимий за хуліганство.

Під час розслідування було встановлено, що Жаченко є членом нелегальної організації, яка метою своєї діяльності визначала повалення конституційної влади в державі.

Кваліфікуйте дії Жаченка.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття (за потреби – перелік документів, складання яких передбачається програмою).

Після вивчення теми, слухач повинен:

Знати: основні положення та правила кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Вміти: використовувати засвоєні знання для точної кваліфікації кримінальних правопорушень при розслідуванні кримінальних проваджень.

Тестові завдання до теми:

1. Внутрішньо і зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання трьох і більше осіб або двох і більше організованих груп, метою діяльності яких є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів чи тільки одного, що вимагає довготривалої підготовки – це:

- а) банда;
- б) злочинна організація;
- в) терористична організація;
- г) вчинення злочинів групою осіб.

2. Озброєна організована група або злочинна організація, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки – це:

- а) терористична організація;
- б) злочинна організація;
- в) банда;
- г) вчинення злочинів групою осіб.

3. Внутрішньо стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки одного, який потребує ретельної, довготривалої підготовки - це:

- а) стійке злочинне об'єднання;
- б) злочинна організація;
- в) організована група;
- г) банда.

4. Спеціальною метою терористичного акту (ст. 258 КК України) є:

- а) провокація воєнного конфлікту;
- б) створення небезпеки для життя і здоров'я людей;
- в) заподіяння значної майнової шкоди;
- г) користь.

5. 17-річний О. вступив у банду і в її складі вчинив кілька нападів на інкасаторів, під час яких двох з них було вбито і викрадено грошей на суму, яка становить особливо великий розмір. Дайте правильну кваліфікацію діям О.:

- а) ст. 257 КК;
- б) п. 1, п. 6 ст. 115, ст. 257 КК;
- в) п. 1, п. 6 ст. 115, ч. 4 ст. 187, ст. 257 КК;
- г) п. 1, п. 6 ст. 115, ч. 4 ст. 187 КК.

6. Обов'язковими ознаками організації банди у складі злочину, передбаченому ст. 257 Кримінального кодексу України «Бандитизм», є:

- а) мета – вчинення нападів, та озброєність її учасників або хоча б одного з них;
- б) лише озброєність її учасників або хоча б одного з них;
- в) лише мета – вчинення нападів;
- г) мета – вчинення нападів, та озброєність усіх її учасників.

7. З якого моменту банду, у складі злочину, передбаченому ст. 257 Кримінального кодексу України «Бандитизм», слід вважати створеною?

- а) з моменту вчинення першого нападу за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди;
- б) з моменту появи зброї;
- в) з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди;
- г) з моменту готування планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

8. В якій відповіді названо діяння, яке є незаконним виготовленням предметів злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв»:

- а) відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом; заміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин;
- б) усунення дефектів зброї;
- в) регулярне обслуговування зброї;
- г) перероблення мисливської (у тому числі гладкоствольної) рушниці – в обріз.

9. В якій відповіді названо діяння, яке є ремонтом предметів злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв»:

- а) перероблення будівельного пістолета у зброю, придатну до стрільби;
- б) усунення дефектів зброї;
- в) регулярне обслуговування зброї;
- г) перероблення мисливської (у тому числі гладкоствольної) рушниці – в обріз.

10. Суспільно-небезпечними наслідками недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України) є:

- а) що спричинило матеріальні збитки;
- б) що спричинило загибель двох і більше людей;
- в) що спричинило загибель людини;
- г) що спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

11. До холодної зброї належать предмети (ст. 263 КК України):

- а) предмети, що справляють лише колючий, колючоріжучий, рубаючий ефект;
- б) предмети колючоріжучої дії, конструктивно призначені для ураження живої цілі;
- в) предмети, що справляють колючий або ударний ефект за допомогою м'язової сили людини;
- г) предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колючий, колючоріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект, конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою.

12. До бойових припасів (ст. 262, 263 КК України) відносять:

- а) патрони до нарізної вогнепальної зброї;
- б) патрони та набої до гладкоствольної мисливської зброї;
- в) патрони, споряджені гумовими снарядами;
- г) порох.

13. Іванов у будинку померлого батька знайшов мисливську рушницю 16 калібру іноземного виробництва, з якої він обрізав частину ствола і зберігав у підвалі свого будинку. Дайте правильну кваліфікацію діям Іванова:

- а) не підлягає кримінальній відповідальності;
- б) ч. 1 ст. 263 КК;
- в) ч. 1 ст. 263-1 КК;
- г) ч.1 ст. 263, ч. 1 ст. 263-1 КК.

14. Сидоренко вдома зберігав мисливську гладкоствольну рушницю, яка висіла на стіні. Коли Сидоренка не було вдома, його 11-ти річний син Степан взяв рушницю і пішов у двір гуляти. Показуючи рушницю друзям він випадково натиснув на курок і зробив постріл, спричинивши смертельне поранення Малька. Дайте кваліфікацію діям старшого Сидоренка:

- а) ст. 264 КК;
- б) ч. 1 ст. 263, 264 КК;
- в) ст. 116 КК;
- г) не підлягає кримінальній відповідальності.

15. Щоб не виконувати контрольну роботу з фізики, 16-річний Івашко повідомив телефоном до поліції, що школу, де він навчається, заміновано. Цього дня заняття в школі були зірвані. Кваліфікуйте дії Івашка:

- а) будь-який склад злочину відсутній;
- б) ч. 1 ст. 296 КК «Хуліганство» – грубе порушення громадського порядку, що супроводжується особливою зухвалістю;
- в) ч. 1 ст. 259 КК «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності»;
- г) не є суб'єктом.

**Витяги із законодавчих актів для обрахування НМДГ
при кваліфікації кримінальних правопорушень**

ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ
(витяг)

РОЗДІЛ XX. ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Підрозділ 1. Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб

5. Якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року.

РОЗДІЛ IV. ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Стаття 169. Перерахунок податку та податкові соціальні пільги

З урахуванням норм абзацу першого підпункту 169.4.1 пункту 169.4 цієї статті платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги:

169.1.1. у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку;

Закон України

Про Державний бюджет України на 2021 рік

(витяг)

Стаття 7. Установити у 2021 році прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня – 2189 гривень, з 1 липня – 2294 гривні, з 1 грудня – 2393 гривні, а для основних соціальних і демографічних груп населення:

дітей віком до 6 років: з 1 січня – 1921 гривня, з 1 липня – 2013 гривень, з 1 грудня – 2100 гривень;

дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня – 2395 гривень, з 1 липня – 2510 гривень, з 1 грудня – 2618 гривень;

працездатних осіб: з 1 січня – 2270 гривень, з 1 липня – 2379 гривень, з 1 грудня – 2481 гривня;

працевдатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді: з 1 січня – 2102 гривні;

працевдатних осіб, який застосовується для визначення посадових окладів працівникам інших державних органів, оплата праці яких регулюється спеціальними законами: з 1 січня – 2102 гривні;

працевдатних осіб, який застосовується для визначення посадового окладу прокурора окружної прокуратури: з 1 січня – 1600 гривень;

осіб, які втратили працевдатність: з 1 січня – 1769 гривень, з 1 липня – 1854 гривні, з 1 грудня – 1934 гривні.

Кодекс України про адміністративні правопорушення

(витяг)

Стаття 51. Дрібне викрадення чужого майна

Дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати – тягне за собою накладення штрафу від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк від п'яти до десяти діб.

Повторне протягом року вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, – тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

Викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Таким чином в 2021 році НМДГ дорівнює 50 % від 2270 грн., а саме 1135 грн. При кваліфікації за ч. 1 ст. 185 КК вартість викраденого майна в 2021 р. на момент вчинення кримінального правопорушення повинна перевищувати 227 грн.

ГЛОСАРІЙ (термінологічний словник)

«Б»

Бандитизм – це організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі. (ст. 257 Кримінального кодексу України).

«В»

Вбивство – це умисне протиправне заповдіяння смерті іншій людині (ч.1 ст. 115 Кримінального кодексу України).

Виконавець (співвиконавець) кримінального правопорушення – це особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене КК. (ч. 2 ст. 27 Кримінального кодексу України).

Вимагання – це вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. (ч. 1 ст. 189 Кримінального кодексу України).

Вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. (ч. 1 ст. 23 Кримінального кодексу України).

«Вор в законі» – це особа, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив. (ч. 2 Примітки ст. 255 Кримінального кодексу України).

«Г»

Готування до кримінального правопорушення – це підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення. (ч. 1 ст. 14 Кримінального кодексу України).

Грабіж – це відкрите викрадення чужого майна. (ч. 1 ст. 186 Кримінального кодексу України).

«З»

Закінчене кримінальне правопорушення – це діяння, яке містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК. (ч. 1 ст. 13 Кримінального кодексу України).

Закінчений замах на вчинення кримінального правопорушення – якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця, але кримінальне правопорушення не було закінчено з причин, які не залежали від її волі (ч. 2 ст. 15 Кримінального кодексу України).

Замах на кримінальне правопорушення – це вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі (ч. 1 ст. 15 Кримінального кодексу України).

Згвалтування – це вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 1 ст. 152 Кримінального кодексу України).

«К»

Катування – це умисне заподіяння сильного фізичного болю, або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення, або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього, або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним, або іншою особою чи у скоєнні яких він, або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб (ч. 1 ст. 127 Кримінального кодексу України).

Кваліфікація кримінальних правопорушень – це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого законом про кримінальну відповідальність.

Колізія кримінально-правових норм – це результат неузгодженості між окремими нормами закону, суперечностей між ними, дублювання норм.

Конкуренція кримінально-правових норм – це передбачення певного діяння двома (кількома) кримінально-правовими нормами одночасно.

Крадіжка – це таємне викрадення чужого майна (ч. 1 ст. 185 Кримінального кодексу України).

Кримінальне правопорушення – це передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України).

Кримінальний проступок – це передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу

в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі (ч. 2 ст. 12 Кримінального кодексу України).

Кримінально протиправна недбалість – це якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити (ч. 3 ст. 25 Кримінального кодексу України).

Кримінально протиправна самовпевненість – це якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення (ч. 2 ст. 25 Кримінального кодексу України).

«М»

Множинність кримінальних правопорушень – це вчинення однією особою двох чи більше кримінальних правопорушень, кожне із яких утворює ознаки самостійного складу кримінального правопорушення і за які особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

«Н»

Незакінчений замах на вчинення кримінального правопорушення – якщо особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця (ч. 3 ст. 15 Кримінального кодексу України).

Непрямий умисел – це якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання (ч. 3 ст. 24 Кримінального кодексу України).

Нетяжкий злочин – це передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років (ч. 4 ст. 12 Кримінального кодексу України).

«О»

Об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, блага, цінності, які охороняються кримінальним законом і на які завжди посягає злочинець.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це зовнішній прояв кримінального правопорушення, що характеризується діянням, наслідками та причинним зв'язком між ними, а також способом, часом, знаряддям, засобами, обстановкою, ситуацією, умовами, станом.

Організатор кримінального правопорушення – це особа, яка

організувала вчинення кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування кримінально протиправної діяльності організованої групи, або злочинної організації (ч. 3 ст. 27 Кримінального кодексу України).

Особливо тяжкий злочин – це передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі (ч. 6 ст. 12 Кримінального кодексу України).

«П»

Підбурювач кримінального правопорушення – це особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 27 Кримінального кодексу України).

Підстава кримінальної відповідальності – вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом (ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України).

Повторність кримінальних правопорушень – це вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК (ч. 1 ст. 32 Кримінального кодексу України).

Помилка в кримінальному праві – це хибне уявлення особи про юридичні або фактичні характеристики власної поведінки та її наслідків.

Пособник кримінального правопорушення – це є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення (ч. 5 ст. 27 Кримінального кодексу України).

Принципи кримінально-правової кваліфікації – це система науково обґрунтованих, стабільних, таких, що застосовуються свідомо найбільш загальних правил, на підставі яких здійснюється вибір кримінально-правової норми, яка передбачає скоєне діяння, доводиться необхідність застосування саме цієї норми і процесуально закріплюється висновок, що діяння охоплюється саме обраною нормою.

Продовжуване кримінальне правопорушення – це таке правопорушення, що складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним кримінально протиправним наміром і спрямованим на досягнення загального кримінально протиправного результату (наслідку).

Прямий умисел – це якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання (ч. 2 ст. 24 Кримінального кодексу України).

«Р»

Рецидив кримінальних правопорушень – вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення (ст. 34 Кримінального кодексу України).

Розбій – напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (ч. 1 ст. 187 Кримінального кодексу України).

«С»

Сексуальне насильство – це вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 1 ст. 153 Кримінального кодексу України).

Склад кримінального правопорушення – сукупність усіх об'єктивних та суб'єктивних ознак, які характеризують суспільно-небезпечне діяння як кримінальне правопорушення.

Складене кримінальне правопорушення (складне) – це кримінальне правопорушення, передбачене однією статтею (частиною статті) КК, яке складається з двох або більше органічно поєднаних між собою кримінально протиправних діянь, кожне з яких містить склад самостійного кримінального правопорушення, передбаченого іншою статтею (частиною статті) КК.

Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – це фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 Кримінального кодексу України).

Співучасть у кримінальному правопорушенні – це умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення (ст. 26 Кримінального кодексу України).

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це внутрішній прояв кримінального правопорушення, що характеризується виною, а також метою, мотивом та емоційним станом винної особи.

Суб'єкт кримінального правопорушення – це фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 Кримінального кодексу України).

Сукупність кримінальних правопорушень – вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жодне з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються кримінальні правопорушення, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом (ч. 1 ст. 33 Кримінального кодексу України).

«Т»

Терористичний акт – це застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою (ч. 1 ст. 258 Кримінального кодексу України).

Триваюче кримінальне правопорушення – це одиничне кримінальне правопорушення, яке розпочавшись дією або бездіяльністю особи, вчиняється безперервно протягом більш менш тривалого часу.

Тяжкий злочин – це передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років (ч. 5 ст. 12 Кримінального кодексу України).

«У»

Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження – це умисне ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у статті 121 КК, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину (ч. 1 ст. 122 Кримінального кодексу України).

Умисне тяжке тілесне ушкодження – це умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, каліцтво статевих органів, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не

менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя (ч. 1 ст. 121 Кримінального кодексу України).

«Ф»

Фактична помилка в кримінальному праві – це неправильне уявлення особи про обставини, які утворюють об’єктивні ознаки конкретного складу злочину.

«Х»

Хуліганство – це грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом (ч. 1 ст.296 Кримінального кодексу України).

«Ш»

Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ч. 1 ст. 190 Кримінального кодексу України).

«Ю»

Юридична помилка в кримінальному праві – це хибне уявлення особи щодо наявності кримінальної протиправності або відсутності кримінальної протиправності вчиненого діяння, кримінально-правової кваліфікації або виду та розміру покарання (у кримінально-правовій теорії такий вид помилки іноді називають «помилкою в праві»).

СУДОВА ПРАКТИКА З ОКРЕМИХ ТЕМ

ТЕМА 6. КВАЛІФІКАЦІЯ МНОЖИННОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

ПОСТАНОВА № 7 Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 року

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки

Вивчення практики застосування судами законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та про їх правові наслідки свідчить, що суди в основному правильно застосовують положення статей 32–35 Кримінального кодексу України (далі – КК) при кваліфікації злочинів, призначенні покарання, звільненні від кримінальної відповідальності і від покарання. Разом із тим, з матеріалів узагальнення судової практики вбачається, що окремі суди допускають помилки у застосуванні цих норм КК, по-різному визначають співвідношення цих норм між собою та з іншими положеннями КК.

З метою забезпечення однакового застосування зазначеного законодавства при розгляді кримінальних справ Пленум Верховного Суду України постановляє дати судам такі роз'яснення:

1. Звернути увагу суддів на те, що, вирішуючи питання про наявність чи відсутність у діях особи повторності, сукупності, рецидиву злочинів та про їх правові наслідки, необхідно керуватися перш за все положеннями статей 32–35 КК, а також мати на увазі, що на вирішення зазначених питань можуть впливати й інші положення КК, зокрема ті, які передбачені статтями 4, 5, 9, 13–17, 29–31, 44–49, 88–91, 106, 108, пунктами 9, 10, 13, 17 розділу II Прикінцевих та перехідних положень КК, а також відповідні положення чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Передбачені у розділі VII Загальної частини КК повторність, сукупність та рецидив злочинів є окремими формами множинності злочинів, кожна з яких має специфічний кримінально-правовий зміст. Водночас цей зміст визначений у КК таким чином, що деякі із цих форм не виключають одна одну. Тому вчинення особою двох або більше злочинів може за відповідних умов утворювати сукупність і повторність (наприклад, вчинення грабежу особою, яка раніше вчинила крадіжку), повторність і рецидив (наприклад, вчинення вимагання особою, яка має судимість за шахрайство).

3. За змістом статті 32 КК **повторністю злочинів** визнається неоднчасне вчинення однією і тією ж особою двох або більше злочинів, якщо вони:

1) передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК;

2) передбачені різними статтями Особливої частини КК і в статті, за якою кваліфікується наступний злочин, вчинення попереднього злочину зазначено як кваліфікуюча ознака.

При цьому для повторності не має значення, чи було особу засуджено за раніше вчинений злочин.

Не утворює повторності раніше вчинений злочин, за який особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, засуджено без призначення покарання або зі звільненням від покарання, а також злочин, судимість за який було погашено чи знято.

Стадії вчинених злочинів, а також вчинення злочинів одноособово чи у співучасті на визнання їх вчиненими повторно не впливають.

За наявності зазначених умов, а також з урахуванням пункту 17 розділу II Прикінцевих та перехідних положень КК повторність можуть утворювати і злочини, які кваліфікуються за відповідними статтями (частинами статей) КК 1960 року.

4. У межах повторності злочинів їх неоднчасне вчинення означає, що не збігаються за часовими показниками початкові моменти вчинення кожного зі злочинів. У зв'язку з цим повторність можуть утворювати злочини, один з яких був вчинений у період, коли інший злочин уже розпочався, але ще не закінчився (наприклад, після початку вчинення шахрайства, але до його закінчення особа вчинює крадіжку). У такому разі вчиненим повторно вважається злочин, розпочатий пізніше.

5. Якщо в одній статті (частині статті) Особливої частини КК передбачені різні за своїм змістом діяння (статті 263, 307, 309 КК тощо), їх вчинення в різний час не утворює повторності злочинів у випадках, коли такі діяння охоплювались єдиним умислом особи. У цих випадках вчинені особою діяння стають елементами одного злочину (наприклад, незаконне виготовлення, придбання наркотичних засобів і наступне їх зберігання та перевезення; незаконне придбання вогнепальної зброї та бойових припасів і наступне їх зберігання та носіння).

6. Від повторності злочинів необхідно відрізнити **продовжуваний злочин**, який відповідно до частини другої статті 32 КК складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром. Об'єднання тотожних діянь єдиним злочинним наміром означає, що до вчинення першого з низки тотожних діянь особа усвідомлює, що для реалізації її злочинного наміру необхідно вчинити декілька таких діянь, кожне з яких спрямовано на реалізацію цього наміру. Такі діяння не утворюють повторності, оскільки кожне з них стає елементом одиничного (єдиного) злочину і окремим (самостійним) злочином щодо будь-якого іншого з цих діянь бути не може, а при повторності тотожних

злочинів кожен із них має свою суб'єктивну сторону, зокрема самостійний умисел, який виникає щоразу перед вчиненням окремого злочину.

Якщо склад злочину, визнаного продовжуваним, передбачає певні кількісні показники, які впливають на його кваліфікацію (розмір викраденого майна, розмір заподіяної шкоди тощо), то при його кваліфікації враховується загальна сума таких показників, пов'язаних з кожним із вчинених особою діянь, що утворюють продовжуваний злочин, і при визначенні їх розміру необхідно виходити з кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, вирахованих за кожен період вчинення продовжуваного злочину окремо.

При повторності злочинів відповідні кількісні показники обчислюються за кожен злочин окремо; розмір цих показників визначається в порядку, встановленому на час вчинення кожного злочину, і загальна їх сума на кваліфікацію злочинів не впливає.

7. Передбачене у відповідних статтях (частинах статей) Особливої частини КК вчинення злочину повторно або особою, яка раніше вчинила відповідний злочин, є кваліфікуючою ознакою певного злочину. Тому, якщо за вчинення попереднього злочину (кількох попередніх злочинів) особу не було засуджено, кожен із злочинів, які утворюють повторність, має бути предметом самостійної кримінально-правової оцінки.

При цьому, якщо вчинені злочини, крім повторності, утворюють ще й сукупність, вони відповідно до частини другої статті 33 КК повинні отримувати окрему кваліфікацію (наприклад, крадіжка без кваліфікуючих ознак і крадіжка, вчинена повторно, або крадіжка, поєднана з проникненням у житло). Якщо ж злочини, які утворюють повторність, відповідають одному і тому самому складу злочину (наприклад, три крадіжки, поєднані з проникненням у житло, п'ять розбоїв, вчинених організованою групою, тощо), їх кваліфікація здійснюється за однією статтею або частиною статті Особливої частини КК. У таких випадках повторність злочинів повинна зазначатись у процесуальних документах, які стосуються обвинувачення особи, як кваліфікуюча ознака відповідних злочинів.

8. Згідно з частиною першою статті 33 КК **сукупністю злочинів** визнається вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жоден із яких її не було засуджено.

Сукупність можуть утворювати також злочини, передбачені однією і тією ж статтею або частиною статті Особливої частини КК, якщо:

1) вони вчинені неодноразово і за наступний злочин новою редакцією відповідної статті чи частини статті Особливої частини КК передбачено новий за своїм змістом склад злочину;

2) вони вчинені неодноразово і за наступний злочин новою редакцією відповідної статті чи частини статті Особливої частини КК посилено кримінальну відповідальність;

3) вчинені злочини мають різні стадії;

4) було вчинено закінчений замах на злочин і незакінчений замах на злочин;
5) один чи декілька злочинів особа вчинила самотійно (одноособово) чи була його (їх) виконавцем (співвиконавцем), а інший (інші) вчинила як організатор, підбурювач чи пособник;

б) один злочин особа вчинила як організатор, підбурювач чи пособник, а при вчиненні іншого була іншим співучасником.

При цьому не може бути елементом сукупності злочин, за який особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом.

За наявності зазначених умов, а також з урахуванням пункту 17 розділу II Прикінцевих та перехідних положень КК сукупність можуть утворювати і злочини, які кваліфікуються за відповідними статтями (частинами статей) КК 1960 року

9. За змістом частини другої статті 33 КК злочини, які утворюють сукупність, підлягають окремій кваліфікації. З урахуванням положень частини першої статті 33 КК це правило застосовується, зокрема, і тоді, коли особа вчинила декілька тотожних злочинів (злочинів одного виду), які утворюють повторність, але перший із них не має кваліфікуючих ознак. У таких випадках перший злочин кваліфікується за частиною першою відповідної статті Особливої частини КК, а один чи декілька наступних за відсутності інших кваліфікуючих ознак – за частиною другою цієї статті за ознакою вчинення його (їх) повторно.

10. Якщо у складі злочину передбачене діяння, окремі прояви якого у поєднанні з відповідними обставинами утворюють склад іншого злочину, то такі прояви, як правило, повинні отримувати окрему кваліфікацію. Так, за сукупністю злочинів необхідно кваліфікувати використання завідомо підробленого документа чи самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи при шахрайстві, умисне знищення, пошкодження чи приховування офіційних документів при приховуванні злочину тощо.

Водночас окремі з таких діянь враховано законодавцем у диспозиції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК. У таких випадках ці діяння окремої кваліфікації не потребують (наприклад, погроза вбивством при вчиненні зґвалтування чи розбою охоплюється відповідними частинами статей 152 та 187 КК).

11. Якщо у складі злочину передбачене діяння, яке у поєднанні з іншими обставинами завжди утворює склад іншого злочину (наприклад, зміст діяння полягає у застосуванні фізичного насильства при вчиненні певного злочину), то питання про його кримінально-правову оцінку необхідно вирішувати з урахуванням того, наскільки охоплюється складом цього злочину таке діяння, а також з урахуванням змісту санкцій відповідних статей (частин статей) Особливої частини КК.

У випадках, коли складом певного злочину охоплюється вчинене одночасно з цим злочином відповідне діяння і санкцією статті (частини

статті) Особливої частини КК встановлене за цей злочин більш суворе максимальне основне покарання, ніж за відповідне діяння, таке діяння не утворює сукупності злочинів і окремої кваліфікації не потребує (наприклад, заподіяння умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження при вчиненні розбою або вимагання охоплюється відповідною частиною статті 187 чи частиною третьою статті 189 КК і окремо за відповідною частиною статті 122 цього Кодексу не кваліфікується).

Водночас, коли таке діяння виходить за межі складу певного злочину, воно має кваліфікуватись окремо і утворює сукупність злочинів (наприклад, заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, при вчиненні розбою або вимагання кваліфікується за частиною четвертою статті 187 або частиною четвертою статті 189 і частиною другою статті 121 КК). У цих випадках зміст санкцій відповідних статей (частин статей) Особливої частини КК до уваги не береться.

12. У разі, коли стаття чи частина статті Особливої частини КК передбачає у складі злочину вчинення іншого злочину, не вказуючи на видові ознаки останнього (пункт 9 частини другої статті 115, частина перша статті 255, стаття 257 КК тощо), вчинення особою таких злочинів належить розглядати як їх сукупність з окремою кваліфікацією кожного із злочинів.

За таких умов сукупності не утворюють лише злочини, які відповідають одному і тому самому складу злочину (наприклад, вчинення особою двох умисних вбивств за обставин, що обтяжують відповідальність, одне з яких вчинене з метою приховати інше).

Якщо за певне діяння передбачено відповідальність загальною і спеціальною (за об'єктом посягання, суб'єктом злочину тощо) нормами Особливої частини КК, таке діяння кваліфікується, як правило, за спеціальною нормою Особливої частини КК і додаткової кваліфікації за загальною нормою не потребує.

13. У випадках, коли стаття чи частина статті Особливої частини КК передбачає спричинення відповідним діянням загибелі людини чи інших тяжких (особливо тяжких) наслідків, заподіяння таких наслідків через необережність охоплюється цією статтею чи частиною статті і окремої (додаткової) кваліфікації за іншими статтями Особливої частини КК не потребує. Так, необережне заподіяння смерті чи тяжкого тілесного ушкодження при захопленні заручників, умисному знищенні або пошкодженні майна, перевищенні влади або службових повноважень кваліфікується відповідно за частиною другою статті 147, частиною другою статті 194, частиною третьою статті 365 КК і окремої кваліфікації за відповідною частиною статті 119 чи статтею 128 КК не потребує.

У разі, коли стаття чи частина статті Особливої частини КК не передбачає спричинення відповідним діянням загибелі людини чи інших тяжких (особливо тяжких) наслідків, заподіяння таких наслідків через необережність за певних умов утворює сукупність злочинів і має кваліфікуватись окремо (наприклад,

спричинення таких наслідків при вчиненні злочинів, передбачених статтями 142, 144 та 228 КК).

14. Якщо стаття чи частина статті Особливої частини КК прямо передбачає спричинення відповідним діянням загибелі однієї або кількох осіб (частина третя статті 110, частина друга статті 194, частина третя статті 314 КК) чи така загибель є проявом передбачених нею особливо тяжких або тяжких наслідків, умисне спричинення при вчиненні такого злочину смерті одному або кільком потерпілим цією статтею чи частиною статті не охоплюється. Таке спричинення потребує окремої (додаткової) кваліфікації за відповідною частиною статті 115, а за наявності необхідних умов – за статтями 112, 348, 379, 400, частиною четвертою статті 404, статтею 443 КК.

15. Згідно зі статтею 34 КК **рецидивом злочинів** визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин. Оскільки відповідно до частини першої статті 88 КК особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості, то вчинення саме в цей період нового умисного злочину утворює з попереднім умисним злочином їх рецидив.

Якщо після вчинення особою нового злочину виникли обставини, які усувають передбачені статтею 34 КК підстави для визнання вчинених нею діянь рецидивом злочинів (наприклад, обвинувальний вирок за попередній злочин (злочини) було скасовано як неправосудний і особу було реабілітовано; обвинувальний вирок за попередній або наступний злочин було змінено і особа у зв'язку з цим вважається такою, що має судимість за необережний злочин; новим законом було скасовано злочинність діяння тощо), то судам належить виходити з того, що рецидив злочинів у поведінці такої особи був відсутній. У зв'язку з цим втрачають своє правове значення всі несприятливі для особи наслідки, які виникли внаслідок визнання вчинених нею діянь рецидивом злочинів.

16. В окремих статтях Особливої частини КК рецидив злочинів передбачено як різновид повторності злочинів і, крім таких кваліфікуючих ознак, як вчинення злочину повторно або його вчинення особою, яка раніше вчинила відповідний злочин, може бути виражений і такою кваліфікуючою ознакою, як вчинення злочину особою, раніше судимою за відповідний злочин.

17. При вирішенні питання про наявність рецидиву злочинів або повторності злочинів, коли таку повторність утворює злочин, за вчинення якого винну особу було засуджено раніше, судам необхідно перевіряти, чи не усунуто законом злочинність і караність попереднього діяння, чи не погашено або не знято судимість за цей злочин. Для цього у справі повинні бути дані про засудження такої особи, призначене за цей злочин покарання та його відбуття, а при звільненні від відбування покарання з випробуванням на підставі статті 75 КК та вчиненні нового злочину за межами встановленого судом іспитового строку – рішення суду, ухвалене відповідно до вимог статті 78 КК. Вирішуючи

питання про наявність чи відсутність у такої особи судимості за раніше вчинений злочин, суди мають враховувати положення статей 88, 89, 90, 108 КК та роз'яснення, наведені у постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 року № 16 «Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості».

18. Згідно зі статтями 45–48, частиною першою статті 97 КК однією з умов передбачених ними різновидів звільнення від кримінальної відповідальності є вчинення особою злочину відповідного ступеня тяжкості вперше. Тому особу, в діях якої вбачається повторність, реальна сукупність, рецидив злочинів або яка має непогашену чи незняту судимість за попередній, у тому числі і необережний злочин, звільняти від кримінальної відповідальності на підставі цих статей не можна.

Водночас не може бути перепорою для звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статей 45–48, частини першої статті 97 КК вчинення одним діянням кількох злочинів відповідного ступеня тяжкості (наприклад, спричинення одним діянням умисного легкого тілесного ушкодження і необережного тяжкого тілесного ушкодження не виключає звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статей 45 та 46 КК, а заподіяння при хуліганстві умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження – на підставі статей 47 та 48 КК).

19. Пункт 1 частини першої статті 67 КК передбачає як обставину, що обтяжує покарання, вчинення злочину повторно та рецидив злочинів. Оскільки будь-які спеціальні застереження щодо визначення повторності та рецидиву злочинів у цій статті відсутні, при встановленні змісту даної обставини як такої, що обтяжує покарання, необхідно керуватися статтями 32 та 34 КК.

Якщо рецидив злочинів утворює одночасно і їх повторність, яка передбачена у статті чи частині статті Особливої частини КК як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, то за змістом частини четвертої статті 67 КК як повторність, так і рецидив злочинів суд не може ще раз враховувати при призначенні покарання як обставину, що його обтяжує.

Якщо має місце сукупність злочинів, для одного з яких рецидив утворює повторність, що передбачена як ознака цього злочину, яка впливає на його кваліфікацію, а для іншого рецидив злочинів такої ознаки не утворює, то при призначенні покарання за інший злочин суд може врахувати рецидив злочинів як обставину, що обтяжує покарання. При цьому в мотивувальній частині вироку суд повинен зазначити, за який конкретно злочин призначається покарання з урахуванням цієї обставини.

20. При призначенні покарання за сукупністю злочинів та за сукупністю вироків судам необхідно поряд з роз'ясненнями, зазначеними у цій постанові, враховувати роз'яснення, що містяться у постанові Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання».

21. Розділом XI Загальної частини КК не передбачено порядок та особливості призначення покарання при повторності злочинів, однак суди за наявності даної форми множинності злочинів мають враховувати відповідні положення статей 65-72 цього Кодексу.

Якщо за вчинені злочини особу не було засуджено і вони, крім повторності, утворюють ще й сукупність злочинів, призначення покарання за ці злочини має здійснюватись за правилами, передбаченими статтями 70 та 72 КК.

За правилами, передбаченими частиною четвертою статті 70 КК, призначається покарання у випадках, якщо після постановлення вироку в справі буде встановлено, що засуджений винен ще й в іншому злочині, вчиненому ним до постановлення попереднього вироку. У таких випадках злочин, за який цю особу засуджено попереднім вироком, рецидиву щодо злочину, вчиненого до постановлення попереднього вироку, не утворює, але за відповідних умов може утворювати повторність злочинів.

У випадках, коли повторність чи рецидив злочинів є елементом сукупності вироків, покарання за них призначається за правилами, передбаченими статтями 71 та 72 КК.

22. Якщо правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочинів пов'язуються з вироком суду іноземної держави, суди мають керуватися статтею 9 КК, іншими положеннями КК, а також положеннями міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

23. Визнати такими, що втратили чинність, постанови Пленуму Верховного Суду України від 29 червня 1984 року № 5 «Про практику застосування судами України законодавства про повторні злочини» (зі змінами, внесеними згідно з постановами від 4 червня 1993 року № 3, від 3 грудня 1997 року № 12) та від 12 жовтня 1989 року № 7 «Про виконання судами України законодавства в справах про повторні злочини і виконання постанов Пленуму Верховного Суду України з цього питання» (зі змінами, внесеними згідно з постановами від 4 червня 1993 року № 3, від 13 січня 1995 року № 3 та від 3 грудня 1997 року № 12).

ТЕМА 7. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ № 2 від 07.02.2003

Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи

Відповідно до статей 3 і 27 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Право на життя є невід'ємним правом людини. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Суди України в цілому додержуються вимог законодавства, яке регулює відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи.

Разом з тим є випадки, коли під час судового розгляду справ цієї категорії допускаються порушення як матеріального, так і процесуального закону.

З метою забезпечення правильного й однакового застосування законодавства при розгляді справ про злочини проти життя та здоров'я особи Пленум Верховного Суду України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Звернути увагу судів на необхідність суворого додержання вимог законодавства, що передбачає відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи.

Однією з важливих гарантій здійснення проголошеного статтями 3 і 27 Конституції права людини на життя і здоров'я є беззастережне виконання судами вимог кримінально-процесуального закону щодо забезпечення прав потерпілих від зазначених злочинів.

У справах про злочини даного виду суди зобов'язані як установлювати вину підсудних та призначати їм необхідне й достатнє для їх виправлення та попередження нових злочинів покарання, так і вживати всіх необхідних заходів до повного відшкодування заподіяної потерпілим матеріальної та моральної шкоди.

2. При призначенні покарання відповідно до статей 65-69 Кримінального кодексу України (далі – КК) суди мають ураховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, сукупність усіх обставин, що його характеризують (форма вини, мотив, спосіб, характер вчиненого діяння, ступінь здійснення злочинного наміру, тяжкість наслідків тощо), особу винного й обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Відповідно до ч. 1 ст. 64 КК довічне позбавлення волі призначається лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, і за умови, що суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк. Призначення цього покарання повинне мотивуватись у вирокі з обов'язковим наведенням обставин, які, на думку суду, перешкоджають застосуванню позбавлення волі на певний строк. Якщо винуватими у вчиненні злочину визнано кількох осіб, яким призначається довічне позбавлення волі, у вирокі мають бути окремо наведені відповідні мотиви щодо кожної з них.

3. У разі, коли до кримінальної відповідальності притягнуто кількох осіб, які діяли спільно з умислом, спрямованим на позбавлення життя потерпілого чи заподіяння шкоди його здоров'ю, належить з'ясувати і зазначити у вирокі характер їхніх дій, ступінь участі у вчиненні злочину кожної з них. Дії осіб, які безпосередньо брали участь у позбавленні життя потерпілого або заподіянні шкоди його здоров'ю, потрібно кваліфікувати за статтями КК, що передбачають відповідальність за умисне вбивство чи умисне заподіяння шкоди здоров'ю, а дії організаторів, підбурювачів і пособників, які не були співвиконавцями злочинів, – за тими ж статтями з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК.

При ексцесі виконавця, тобто коли один із співучасників вийшов за межі домовленості щодо обсягу злочинних дій і вчинив більш тяжкий або інший злочин (наприклад, при домовленості заподіяти потерпілому тілесні ушкодження позбавив його життя), за цей злочин повинен відповідати лише його виконавець, а інші особи – за злочини, вчинені ними в межах домовленості.

4. Особа, яка добровільно відмовилась від убивства потерпілого або заподіяння шкоди його здоров'ю, підлягає кримінальній відповідальності лише за умови, що фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину. У цьому разі інші співучасники злочину відповідно до ч. 1 ст. 31 КК несуть відповідальність за готування до того злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець.

Якщо ж відмова мала місце вже після вчинення дій, які особа вважала за необхідне виконати для доведення злочину до кінця, але його не було закінчено з причин, що не залежали від її волі, діяння належить кваліфікувати відповідно до ч. 2 ст. 15 КК як закінчений замах на злочин, який особа бажала вчинити. При цьому треба мати на увазі, що замах на злочин може бути вчинено лише з прямим умислом (коли особа усвідомлює суспільне небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання).

5. Умисне позбавлення життя двох або більше осіб кваліфікується за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК за умови, що їх убивство охоплювалось єдиним умислом винного. Для такої кваліфікації не має значення, яким мотивом керувався винний і чи був він однаковим при позбавленні життя кожного з потерпілих. Якщо ці мотиви передбачені як кваліфікуючі ознаки, дії винного додатково кваліфікуються і за відповідними пунктами ч. 2 ст. 115 КК.

Наявність розриву в часі при реалізації єдиного умислу на вбивство двох

або більше осіб значення для кваліфікації злочину за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК не має.

6. Під убивством малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК розуміється умисне позбавлення життя особи, якій не виповнилося 14 років. Ця кваліфікуюча ознака наявна тоді, коли винний достовірно знав, що потерпілий є малолітнім, або припускав це, або за обставинами справи повинен був і міг це усвідомлювати.

Умисне вбивство жінки, яка перебувала у стані вагітності, за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК кваліфікується за умови, що винний завідомо знав про такий стан потерпілої.

7. Відповідальність за умисне вбивство заручника (п. 3 ч. 2 ст. 115 КК) настає за умови, що потерпілий був заручником (тобто особою, яка була захоплена чи трималася з метою спонукати її родичів, державну або іншу установу, підприємство чи організацію, фізичну або службову особу до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення) і винна особа це усвідомлювала.

Дії кваліфікуються як умисне вбивство заручника незалежно від того, чи була винна особа причетною до вчинення злочину, передбаченого ст. 147 КК. Разом з тим мотив такого вбивства повинен мати зв'язок із даним злочином (це можуть бути бажання спонукати зазначених у ст. 147 КК осіб, установу, підприємство, організацію до вчинення чи утримання від вчинення певних дій, помста за невиконання висунутих вимог, прагнення приховати захоплення чи тримання заручника або інший злочин, вчинений під час їх здійснення, тощо).

Дії особи, яка вчинила злочин, передбачений ст. 147 КК і умисно вбила заручника, мають кваліфікуватися за ч. 2 цієї статті за ознакою спричинення тяжких наслідків і за п. 3 ч. 2 ст. 115 КК.

8. Умисне вбивство визнається вчиненим з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глумління тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань.

Не можна кваліфікувати умисне вбивство за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК на тій підставі, що винна особа в подальшому з метою приховання цього злочину знищила або розчленувала труп.

Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК, або матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК), або при перевищенні меж необхідної оборони чи в разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 118 КК), кваліфікується тільки за цими статтями КК, навіть якщо воно й мало ознаки особливої жорстокості.

9. Як учинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб (п. 5 ч. 2 ст. 115 КК, умисне вбивство кваліфікується за умови, що винний, здійснюючи

умисел на позбавлення життя певної особи, усвідомлював, що застосовує такий спосіб убивства, який є небезпечним для життя не тільки цієї особи, а й інших людей. При цьому небезпека для життя інших людей має бути реальною.

У разі, коли винний, позбавляючи життя особу, помилково вважав, що робить це таким способом, який є небезпечним для життя потерпілого та інших людей, в той час як той фактично небезпечним не був, вчинене належить кваліфікувати як замах на вчинення злочину, передбаченого п. 5 ч. 2 ст. 115 КК.

Якщо при умисному вбивстві, вчиненому небезпечним для життя багатьох осіб способом, позбавлено життя й іншу особу (інших осіб), злочин кваліфікується за пунктами 1 і 5 ч. 2 ст. 115 КК, а якщо заподіяно шкоду її (їх) здоров'ю, – за п. 5 ч. 2 ст. 115 КК та відповідними статтями цього Кодексу, що передбачають відповідальність за умисне заподіяння тілесних ушкоджень.

10. За п. 6 ч. 2 ст. 115 КК як учинене з корисливих мотивів умисне вбивство кваліфікується в разі, коли винний, позбавляючи життя потерпілого, бажав одержати у зв'язку з цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти грошима, коштовностями, цінними паперами, майном тощо), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків (одержати спадщину, позбавитися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди. При цьому не має значення, чи одержав винний ту вигоду, яку бажав одержати внаслідок убивства, а також коли виник корисливий мотив – до початку чи під час вчинення цього злочину.

Як учинене з корисливих мотивів слід кваліфікувати й умисне вбивство з метою подальшого використання органів чи тканин людини в певних корисливих цілях (для трансплантації, незаконної торгівлі тощо).

У разі вчинення умисного вбивства під час розбійного нападу, вимагання, незаконного заволодіння транспортним засобом дії винного кваліфікуються за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК і статтею, якою передбачено відповідальність за злочинне заволодіння майном (ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 3 ст. 289 КК).

Якщо умисел на заволодіння майном виник у винного після вбивства, вчиненого з інших мотивів, кваліфікація його дій за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК виключається.

11. Як умисне вбивство з хуліганських мотивів за п. 7 ч. 2 ст. 115 КК дії винного кваліфікуються, коли він позбавляє іншу особу життя внаслідок явної неповаги до суспільства, нехтування загальнолюдськими правилами співжиття і нормами моралі, а так само без будь-якої причини чи з використанням малозначного приводу.

Якщо крім убивства з хуліганських мотивів винний вчинив ще й інші хуліганські дії, що супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, вчинене кваліфікується за п. 7 ч. 2 ст. 115 і за відповідною частиною ст. 296 КК.

Не можна кваліфікувати як вчинене з хуліганських мотивів умисне вбивство під час сварки чи бійки, яку розпочав сам потерпілий, а так само з ревнощів, помсти чи з інших мотивів, що виникли на ґрунті особистих стосунків, навіть

якщо при цьому було порушено громадський порядок.

12. Відповідальність за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку настає, якщо злочин вчинено з метою не допустити чи перепинити правомірну діяльність потерпілого у зв'язку з виконанням ним зазначеного обов'язку, змінити характер останньої, а так само з мотивів помсти за неї незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим своїх обов'язків до вбивства.

Виконання службового обов'язку – це діяльність особи, яка входить до кола її повноважень, а громадського обов'язку – здійснення спеціально покладених на особу громадських повноважень чи вчинення інших дій в інтересах суспільства або окремих громадян (наприклад, перепинення правопорушення, повідомлення органів влади про злочин або про готування до нього).

Близькі родичі в розумінні п. 8 ч. 2 ст. 115 КК – це батьки, один із подружжя, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, внуки (п. 11 ст. 32 Кримінально-процесуального кодексу України; далі – КПК).

Хуліганство й наступне вбивство особи, яка перепиняла ці дії, належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 296 і п. 8 ч. 2 ст. 115 КК.

Умисне вбивство або замах на вбивство державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів, захисника чи представника особи або їх близьких родичів, начальника військової служби чи іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби, представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, за наявності відповідних підстав належить кваліфікувати тільки за статтями 112, 348, 379, 400, ч.4 ст.404, ст. 443 КК. Разом з тим, коли умисне вбивство зазначених осіб чи замах на нього вчинені за інших обтяжуючих обставин, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, дії винної особи додатково кваліфікуються і за відповідними пунктами цієї статті.

13. За п. 9 ч. 2 ст. 115 КК настає відповідальність за умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення.

Для кваліфікації умисного вбивства як такого, що вчинене з метою приховати інший злочин, не має значення, чи був винний причетним до злочину, який приховується. Якщо він вчинив умисне вбивство з метою приховати раніше вчинений ним злочин, його дії кваліфікуються за тією статтею КК, якою передбачено відповідальність за приховуваний злочин, та за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК.

Дії винного, який вчинив умисне вбивство з метою приховати злочин іншої особи, додатково кваліфікувати ще й за ст. 396 КК не потрібно. Якщо вбивство з метою приховання злочину, вчиненого іншою особою, було заздалегідь обіцяне, відповідальність настає за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК і за пособництво в тому злочині, який приховувався.

Дії винного кваліфікуються як умисне вбивство з метою полегшити

вчинення іншого злочину незалежно від того, був цей злочин вчинений чи ні.

14. Умисне вбивство тягне відповідальність за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК, якщо воно було поєднане зі зґвалтуванням потерпілої особи або насильницьким задоволенням із нею статевої пристрасті неприродним способом, тобто мало місце в процесі вчинення зазначених злочинів чи одразу ж після нього. При цьому злочинні дії кваліфікуються і за ч. 4 ст. 152 чи ч. 3 ст. 153 КК або ще й за відповідною частиною ст. 15 КК.

Умисне вбивство з метою задовольнити статеву пристрасть із трупом також тягне відповідальність за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК.

У випадках, коли особу було умисно вбито через певний час після її зґвалтування чи насильницького задоволення з нею статевої пристрасті неприродним способом з метою їх приховання, дії винного кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. 152 або ст. 153 та п.9 ч.2 ст.115 КК.

15. Умисне вбивство, вчинене на замовлення (п.11 ч.2 ст.115 КК), – це умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника). Таке доручення може мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник – вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру або ж не вчинювати їх.

Якщо замовлення умисного вбивства мало форму угоди, відповідальність за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК настає незалежно від того, коли були вчинені обіцяні виконавцеві дії – до чи після вбивства, виконав чи не виконав замовник свою обіцянку, збирався він це робити чи ні.

До дій матеріального характеру, зокрема, належать сплата виконавцеві винагороди за вчинення вбивства, передача чи збереження прав на майно, звільнення від майнових зобов'язань тощо. Під діями нематеріального характеру розуміються будь-які дії, вчинення чи невчинення яких безпосередньо не пов'язане з матеріальними інтересами виконавця вбивства.

У випадках, коли умисне вбивство на замовлення вчинюється з метою одержання від замовника грошей, матеріальних цінностей чи інших вигод матеріального характеру (тобто з корисливих мотивів), дії виконавця кваліфікуються за п. 6 і 11 ч.2 ст. 115 КК.

Замовник умисного вбивства залежно від конкретних обставин справи повинен визнаватись або підбурювачем, або організатором злочину (якщо тільки він не є його співвиконавцем). Його дії належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 27, п. 11 ч. 2 ст. 115 КК, а за наявності до того підстав – і за іншими пунктами цієї статті (наприклад, за п.6 – якщо виконавець позбавив особу життя з метою одержання вигод матеріального характеру, за п. 12 – коли вбивство було замовлено групі осіб).

Дії замовника умисного вбивства, який одночасно був і співвиконавцем цього злочину, кваліфікуються за пунктами 11 і 12 ч. 2 ст. 115 КК як умисне вбивство, вчинене на замовлення за попередньою змовою групою осіб, а за

наявності до того підстав – і за іншими пунктами цієї статті.

Якщо замовник, який не є співвиконавцем убивства, керувався корисливими, а виконавець – іншими мотивами, дії замовника кваліфікуються за відповідною частиною ст. 27, пунктами 6 і 11 ч.2 ст. 115 КК.

Відповідальність за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК настає лише у випадках, коли замовляється саме умисне вбивство особи, а не якийсь інший насильницький злочин щодо неї. Якщо замовник доручив заподіяти потерпілому тілесні ушкодження, а виконавець умисно вбив його, замовник несе відповідальність за співучасть у тому злочині, який він організував чи до вчинення якого схилив виконавця, а останній – за той злочин, який він фактично вчинив.

У разі, коли виконавець погодився позбавити потерпілого життя, але з причин, що не залежали від його волі, умисел на вбивство до кінця не довів, дії замовника залежно від конкретних обставин справи кваліфікуються як співучасть у готуванні до умисного вбивства на замовлення чи в замаху на вчинення цього злочину.

16. Вчиненим за попередньою змовою групою осіб (п. 12 ч. 2 ст. 115 КК) умисне вбивство вважається тоді, коли в позбавленні потерпілого життя брали участь декілька осіб (дві і більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його виконання.

За цей злочин несуть відповідальність і ті особи, котрі хоча й не вчинювали дій, якими безпосередньо була заподіяна смерть потерпілому, але будучи об'єднаними з іншими співвиконавцями вбивства єдиним умислом, спрямованим на позбавлення потерпілого життя, виконали хоча б частину того обсягу дій, який група вважала необхідним для реалізації цього умислу. З урахуванням конкретних обставин справи та змісту спільного умислу осіб, що вчинюють убивство за попередньою змовою, до таких дій належать: застосування на початку нападу насильства щодо потерпілого з метою приведення його у безпорадний стан з тим, щоб інший співучасник, скориставшись таким станом, заподіяв потерпілому смерть; подолання опору потерпілого з метою полегшити заподіяння йому смерті іншим співучасником; усунення певних перешкод, що в конкретній ситуації заважають іншій особі заподіяти потерпілому смерть або істотно ускладнюють це; надання особі, яка згідно з домовленістю заподіює смерть потерпілому, конкретної допомоги під час учинення вбивства (у вигляді порад, передачі зброї тощо); ведення спостереження за потерпілим, іншими особами чи обстановкою безпосередньо перед убивством або під час його вчинення з метою забезпечити реалізацію спільного умислу тощо.

Якщо учасники групи діяли узгоджено щодо декількох осіб, хоча кожен із них позбавив життя одного потерпілого, дії кожного зі співучасників розглядаються як умисне вбивство двох або більше осіб, вчинене за попередньою змовою, і кваліфікується за пунктами 1 і 12 ч. 2 ст. 115 КК.

Умисне вбивство, вчинене організованою групою, також кваліфікується за п. 12 ч. 2 ст. 115 КК. У разі, коли група осіб, яка вчинила за попередньою змовою умисне вбивство, являла собою злочинну організацію, озброєну банду,

терористичну групу чи терористичну організацію, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, організовану групу, створену з метою тероризування у виправних установах засуджених чи нападу на адміністрацію цих установ, відповідальність учасників групи настає за п. 12 ч. 2 ст. 115 та відповідно за ч. 1 ст. 255, ст. 257, ч. 3 або ч. 4 ст. 258, ч. 5 ст. 260, ст. 392 КК.

17. За п. 13 ч. 2 ст. 115 КК кваліфікуються дії особи, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком убивства, передбаченого статтями 116-118 цього Кодексу. Відповідальність за повторне умисне вбивство настає незалежно від того, чи була винна особа раніше засуджена за перший злочин, вчинила вона закінчене вбивство чи готування до нього або замах на нього, була вона виконавцем чи іншим співучасником злочину.

Якщо винний не був засуджений за раніше вчинене вбивство чи готування до нього або замах на нього, ці його дії підлягають самостійній кваліфікації, а повторно вчинене вбивство кваліфікується за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК. Окремо кваліфікуються діяння й у випадках, коли спочатку було вчинено закінчене умисне вбивство, а потім – готування до такого ж злочину чи замах на нього.

При вчиненні декількох умисних убивств за обтяжуючих обставин, передбачених різними пунктами ч. 2 ст. 115 КК, дії винного кваліфікуються за цими пунктами та за п. 13 ч. 2 зазначеної статті з урахуванням повторності.

Вбивство не може кваліфікуватися за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК, коли судимість за раніше вчинене вбивство знята чи погашена в установленому законом порядку, коли на момент вчинення нового злочину минули строки давності притягнення до відповідальності за перший злочин, а у випадку, передбаченому ч. 4 ст. 49 КК, – коли особа була звільнена судом від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Під раніше вчиненим умисним вбивством розуміються не тільки вбивства, кваліфіковані за ст. 115 КК 2001 р. чи статтями 94 і 93 КК 1960 р., а й убивства, відповідальність за які передбачена іншими статтями КК (ст. 112, 348, 379, 400, ч. 4 ст. 404, ст. 443 КК 2001 р. чи відповідні статті КК 1960 р.).

Судам слід мати на увазі, що при співучасті в убивстві така кваліфікуюча ознака цього злочину, як вчинення його особою, що раніше вчинила умисне вбивство, повинна враховуватися при кваліфікації дій тільки тих співучасників, яких ця ознака стосується.

18. При засудженні особи за декількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК покарання за кожним пунктом цієї статті окремо не призначається. Проте при його призначенні необхідно враховувати наявність у діях винного декількох кваліфікуючих ознак умисного вбивства як обставин, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину.

19. У випадках, коли винна особа, вчинюючи умисне вбивство, керувалась не одним, а декількома мотивами, судам належить з'ясувати, який із них був домінуючим, і кваліфікувати злочинні дії за тим пунктом ч. 2 ст. 115 КК,

яким визначено відповідальність за вчинення вбивства з такого мотиву. Разом з тим в окремих випадках залежно від конкретних обставин справи можлива кваліфікація дій винної особи і за кількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК, якщо буде встановлено, що передбачені ними мотиви (мета) рівною мірою викликали у винного рішучість вчинити вбивство.

20. Умисне вбивство без кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, а також без ознак, передбачених статтями 116-118 КК, зокрема в обопільній сварці чи бійці або з помсти, ревнощів, інших мотивів, викликаних особистими стосунками винного з потерпілим, підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 115 КК.

21. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини слід кваліфікувати за ст. 117 КК, якщо воно вчинене під час пологів або одразу ж після них. Вчинення цих дій через деякий час після пологів за відсутності кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, тягне відповідальність за ч. 1 зазначеної статті.

22. Для відмежування умисного вбивства від умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), суди повинні ретельно досліджувати докази, що мають значення для з'ясування змісту і спрямованості умислу винного. Питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки. Визначальним при цьому є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій: (при умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, а в разі заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, ставлення винного до її настання характеризується необережністю.

Якщо винний діяв з умислом на вбивство, тривалість часу, що минув з моменту заподіяння ушкоджень до настання смерті потерпілого, для кваліфікації злочину як умисного вбивства значення не має.

23. Потрібно мати на увазі, що суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, відповідальність за які передбачено статтями 116 і 123 КК, характеризується не лише умислом, а й таким емоційним станом винного, який значною мірою знижував його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними. Необхідною умовою кваліфікації дій винного за зазначеними статтями є сильне душевне хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання чи тяжкої образи з боку потерпілого.

Насильство може бути як фізичним (заподіяння тілесних ушкоджень аби побоїв, незаконне позбавлення волі тощо), так і психічним (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди). До тяжкої образи слід підносити явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб.

У випадках, коли вбивство вчинено або тяжке тілесне ушкодження заподіяно після того, як стан сильного душевного хвилювання минув, дії винного потрібно кваліфікувати за статтями КК, що передбачають відповідальність за вчинення зазначених злочинів без пом'якшуючих обставин. Неправомірна поведінка потерпілого в такому разі може бути визнана обставиною, що зменшує суспільну небезпечність злочину і пом'якшує покарання винного.

24. Відповідальність за ст. 118 або ст. 124 КК за вбивство чи заподіяння тяжкого тілесного ушкодження в разі перевищення меж необхідної оборони або перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, настає лише за умови, що здійснений винним захист явно не відповідав небезпечності посягання чи обставовці, яка склалася.

25. За заподіяння (умисно або через необережність) середньої тяжкості чи легкого тілесного ушкодження у стані сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірною поведінкою потерпілого, або в разі перевищення меж необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, кримінальної відповідальності чинним КК не встановлено.

26. У випадках, коли особа, яка позбавила потерпілого життя чи заподіяла йому тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своїх дій чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення (злочинна самовпевненість), або ж не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була й могла їх передбачити (злочинна недбалість), її дії слід розглядати як убивство через необережність чи заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесною ушкодження і кваліфікувати відповідно за ст. 119 чи ст. 128 КК.

Не можна, зокрема, розглядати як умисне вбивство випадки, коли смерть потерпілого настала від ушкодження, одержаного при падінні від поштовху чи удару, якщо винний не бажав або свідомо не припускав настання таких наслідків. Такі дії, залежно від змісту суб'єктивної сторони злочину, можуть кваліфікуватись як убивство через необережність чи як умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого.

Якщо при згвалтуванні чи замаху на цей злочин винний заподіяв потерпілій особі смерть через необережність (наприклад, якщо потерпіла вистригнула з вікна будинку або із транспортного засобу під час руху останнього й одержала смертельні ушкодження), його дії охоплюються ч. 4 ст. 152 КК (як згвалтування, що спричинило особливо тяжкі наслідки) і додаткової кваліфікації за ст. 119 КК не потребують.

Вбивство чи заподіяння тілесних ушкоджень, внаслідок злочинної самовпевненості необхідно відмежовувати від учинення цих діянь із непрямим умислом (коли винна особа передбачала і свідомо припускала настання відповідних наслідків, не розраховуючи при ньому на якість, конкретні обставини, які могли б його відвернути), а вбивство чи заподіяння тілесних ушкоджень внаслідок злочинної недбалості – від невинного заподіяння шкоди

(коли особа не передбачала настання відповідних наслідків, не повинна була і (або) не могла його передбачати).

27. Звернути увагу судів на те, що відповідно до ст. 76 КПК для встановлення причин смерті, тяжкості й характеру тілесних ушкоджень призначення експертизи є обов'язковим. При цьому слід враховувати, що визначення наявності ознак особливої жорстокості, мучення, мордування, катування, знівечення обличчя є компетенцією суду. Встановлювати ж, чи є знівечення обличчя непоправним, необхідно за допомогою судово-медичної експертизи.

Водночас треба мати на увазі, що висновки судово-медичних експертиз містять лише медичну оцінку наслідків злочинного діяння і саме в такому розумінні вони повинні оцінюватися судами при вирішенні питання про доведеність винуватості особи у злочині, обставин його вчинення та про його кримінально-правову кваліфікацію.

Для з'ясування, чи вчинено діяння в стані сильного душевного хвилювання, суди мають призначати психолого-психіатричну експертизу.

28. Відповідальність за ч. 1 ст. 120 КК за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство настає за умови, що потерпілий вчинив відповідні дії внаслідок жорстокого поводження з ним, шантажу, примушування до вчинення протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності винним.

Під жорстоким поводженням слід розуміти безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо). Систематичним приниженням людської гідності є тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи, глумління над ним тощо).

29. Вирішуючи цивільний позов у кримінальній справі про відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, заподіяної внаслідок смерті, каліцтва або іншого ушкодження здоров'я потерпілого (витрат на лікування, посилене харчування, протезування, сторонній догляд, поховання тощо), суди повинні керуватися відповідним цивільним законодавством і виходити з роз'яснень із цих питань, які містяться в постановках Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» та від 31 березня 1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» з наступними змінами.

30. Відповідно до вимог статей 23 і 23-2 КПК судам необхідно з'ясовувати причини й умови, що сприяли вчиненню вбивств чи заподіяння тілесних ушкоджень, реагувати окремими ухвалами (постановами) на недоліки в запобіганні протиправній поведінці осіб та невжиття передбачених законом заходів за заявами громадян про факти посягання на їх життя та здоров'я.

31. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 р. № 1 «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я людини» з наступними змінами.

ТЕМА 8. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

ПОСТАНОВА № 5 Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р.

Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Узагальнення судової практики у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи свідчить, що при розгляді справ цієї категорії суди в основному правильно застосовують чинне законодавство, проте ще мають місце й недоліки.

З метою однакового та правильного застосування судами законодавства про відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, запобігання виникненню судових помилок при розгляді таких справ Пленум Верховного Суду України

п о с т а н о в л я є дати судам такі роз'яснення:

1. За змістом статті 152 Кримінального кодексу України (далі – КК) згвалтуванням слід розуміти природні статеві зносини між особами різної статі всупереч або з ігноруванням волі потерпілої особи із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

Перелік неправомірних дій, якими обумовлюється факт згвалтування, є вичерпним. Тому дії особи, яка домоглася згоди особи протилежної статі на статеві зносини в інший спосіб, наприклад, шляхом настирливих пропозицій вступити у статеві зносини або шляхом обману чи зловживання довірою (освідчення у коханні, завідомо неправдива обіцянка укласти шлюб, сплатити за сексуальну послугу тощо) не можуть кваліфікуватись за статтею 152 КК.

Потерпілою особою від згвалтування може бути особа як жіночої, так і чоловічої статі, незалежно від її поведінки до вчинення злочину, способу життя, попередніх стосунків із суб'єктом злочину, зокрема перебування з ним у зареєстрованому шлюбі, проживання однією сім'єю тощо.

2. Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (стаття 153 КК) виключає природний статевий акт і може полягати у вчиненні акту мужолозтва, лесбійства, а також в інших діях сексуального характеру, спрямованих на задоволення статевої пристрасті суб'єкта злочину (чоловіка або жінки) неприродним способом, із застосуванням фізичного насильства, погрозою

його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

Насильницьке уведення в отвори тіла потерпілої особи різних предметів (палиці, пляшки тощо) може кваліфікуватися за відповідною частиною статті 153 КК тільки за умови, якщо умисел винної особи був направлений на задоволення у такий спосіб статевої пристрасті неприродним способом. У разі відсутності такого умислу ці дії за наявності передбачених кримінальним законом ознак мають кваліфікуватися за відповідними статтями КК, якими передбачено відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи, або ж як хуліганство тощо.

3. Фізичним насильством, передбаченим диспозиціями статей 152, 153 КК, слід вважати умисний зовнішній негативний вплив на організм потерпілої особи або на її фізичну свободу, вчинений з метою подолання чи попередження опору потерпілої особи або приведення її у безпорадний стан. Такий вплив може виражатись у нанесенні ударів, побоїв, заподіянні тілесних ушкоджень, здавлюванні дихальних шляхів, триманні рук або ніг, обмеженні або позбавленні особистої волі, уведенні в організм потерпілої особи проти її волі наркотичних засобів, психотропних, отруйних, сильнодіючих речовин тощо.

Заподіяння потерпілій особі при згвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом чи замаху на ці злочини умисного легкого тілесного ушкодження охоплюється відповідною частиною статті 152 або статті 153 КК і додаткової кваліфікації за статтею 125 КК не потребує, оскільки заподіяння шкоди здоров'ю у таких межах охоплюється диспозицією закону про відповідальність за згвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом. У разі поєднання насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом із заподіянням потерпілій особі умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження дії винної особи необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною статті 122 КК та відповідною частиною статті 152 або статті 153 КК.

Згвалтування (стаття 152 КК) та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (стаття 153 КК) слід визнавати вчиненим із застосуванням фізичного насильства і тоді, коли таке насильство застосовувалося не до самої потерпілої особи, а з метою подолання чи попередження її опору до іншої людини, доля якої їй не байдужа (родича, близької особи).

Заподіяння в ході згвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом з метою подолання чи попередження опору потерпілої особи тілесних ушкоджень її родичам чи близьким їй особам, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтею 152 або статтею 153 КК та відповідними статтями КК, які передбачають відповідальність за злочини проти здоров'я особи, оскільки у такому разі умисел суб'єкта злочину направлений не тільки на вчинення згвалтування потерпілої особи або насильницького задоволення щодо неї статевої пристрасті неприродним

способом, а й на заподіяння шкоди здоров'ю іншій особі (іншим особам).

4. Погрозою застосування фізичного насильства як способу подолання чи попередження опору потерпілої особи слід вважати залякування її застосуванням такого насильства до неї і (або) до іншої людини, доля якої потерпілій не байдужа (родича, близької особи), яке може полягати у висловлюваннях, жестах, демонструванні зброї або предметів, що можуть бути використані для нанесення тілесних ушкоджень, предметів, що імітують зброю, які потерпіла особа сприймає за справжню зброю, чи інших діях.

Погроза застосування фізичного насильства повинна сприйматися потерпілою особою як реальна, тобто у неї має скластись враження, що у разі, якщо вона протидіятиме винній особі або не виконає її вимог, цю погрозу буде реалізовано. Судам слід мати на увазі, що така погроза може сприйматися потерпілою особою як реальна, виходячи з часу, місця та обстановки, що склалася (оточення групою осіб, глухе і безлюдне місце, нічний час, зухвале, грубе і настирливе домагання вступити в статеві зносини чи задовольнити статеву пристрасть неприродним способом тощо).

Інші види погроз, зміст яких не передбачав застосування фізичного насильства до потерпілої особи чи іншої людини (наприклад, погроза знищити або пошкодити майно потерпілої особи чи її родичів, розголосити відомості, що ганьблять їх честь і гідність), не дають підстав розглядати вчинені з використанням таких погроз статеві зносини чи дії сексуального характеру як зґвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Погрозавчинитивбивство, висловлена з метою подолання чи попередження опору потерпілої особи при зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом охоплюється диспозиціями статей 152, 153 КК і не вимагає додаткової кваліфікації за статтею 129 КК.

Якщо погроза вбивством була висловлена *після* зґвалтування чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, наприклад, з метою, щоб потерпіла особа не повідомила про вчинене щодо неї, дії винної особи за умови, зазначеної у диспозиції частини першої статті 129 КК, підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною цієї статті та відповідною частиною статті 152 або статті 153 КК.

5. Стан потерпілої особи слід визнавати безпорадним, коли вона внаслідок малолітнього чи похилого віку, фізичних вад, розладу психічної діяльності, хворобливого або непритомного стану, або з інших причин не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій або не могла чинити опір. При цьому необхідно, щоб винна особа, яка вчиняє зґвалтування чи насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), що потерпіла особа перебуває саме у такому стані.

Вирішуючи питання про те, чи є стан потерпілої особи безпорадним

внаслідок алкогольного, наркотичного сп'яніння або дії на її організм отруйних, токсичних та інших сильнодіючих речовин, судам слід виходити з того, що безпорадним у цих випадках можна визнати лише такий стан, який позбавляв потерпілу особу можливості розуміти характер і значення вчинюваних з нею дій або чинити винній особі опір. При цьому не має значення, чи винна особа привела потерпілу особу у такий стан (наприклад, дала наркотик, снодійне, напоїла алкогольними напоями тощо), чи остання перебувала у безпорадному стані незалежно від дій винної особи. Якщо потерпілу особу доведено до безпорадного стану з метою зґвалтування чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом шляхом уведення проти її волі в її організм алкоголю, наркотичних засобів, психотропних, отруйних, сильнодіючих речовин, слід вважати ці злочини вчиненими із застосуванням фізичного насильства та з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

Визначення характеру впливу на організм потерпілої особи лікарських препаратів, наркотичних засобів, отруйних, токсичних чи інших сильнодіючих речовин, вживання яких могло привести її до безпорадного стану, потребує спеціальних знань. Тому у таких та в інших подібних випадках слід призначати відповідну експертизу.

6. *Повторним* є зґвалтування чи насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, якщо кожному з них відповідно передувало вчинення цією ж особою такого ж злочину. Зґвалтування, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 153-155 КК, а так само насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтею 152 або статтею 154 цього Кодексу, є спеціальним видом повторності та окремою кваліфікуючою ознакою цих злочинів. Для визнання злочину повторним не мають значення стадії вчинених винною особою злочинів, вчинення їх одноособово чи у співучасті, наявність чи відсутність факту засудження винної особи за раніше вчинений злочин (злочини).

Ознака повторності відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності, або якщо судимість за раніше вчинений злочин було погашено чи знято у встановленому законом порядку, або якщо на момент вчинення нового злочину минули строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за раніше вчинений злочин.

Відповідно до вимог статті 33 КК при вчиненні двох або більше зґвалтувань чи насильницьких задоволень статевої пристрасті неприродним способом, відповідальність за які передбачена різними частинами статті 152 або статті 153 цього Кодексу, дії винної особи належить кваліфікувати за сукупністю вчинених злочинів. Це правило застосовується і тоді, коли перший злочин було вчинено без обтяжуючих обставин, а другий кваліфікується за частиною другою статті 152 чи частиною другою статті 153 КК лише за ознакою його повторності. Таким же чином слід кваліфікувати і дії винної особи, якщо вчинені нею злочини

мали різні стадії, а також коли один із злочинів вона вчинила одноособово чи як виконавець (співвиконавець), а при вчиненні іншого була організатором, підбурювачем або пособником.

Згвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинене без обтяжуючих обставин, а потім повторно їх вчинення за наявності ознак частини третьої чи частини четвертої статті 152 або частини третьої статті 153 КК повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених частиною першою статті 152 чи частиною першою статті 153 КК та відповідно частиною третьою чи частиною четвертою статті 152 або частиною третьою статті 153 цього Кодексу. У таких випадках кваліфікація дій винної особи за частиною другою цих статей за кваліфікуючою ознакою повторності не потрібна. Проте ця ознака має бути зазначена у постанові про притягнення особи як обвинуваченого, обвинувальному висновку та у вирокі.

7. Згвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом не може вважатися вчиненим повторно, якщо винна особа, діючи з єдиним злочинним наміром, без перерви або без значної перерви у часі, вчинила два чи більше насильницьких природних статевих актів або два чи більше актів насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом з однією й тією ж потерпілою особою, тобто за наявності ознак продовжуваного злочину.

У разі вчинення насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, а потім згвалтування чи навпаки щодо однієї й тієї ж потерпілої особи, ці злочини кваліфікуються самостійно, причому останній злочин кваліфікується з урахуванням спеціальної повторності.

8. Згідно з частиною другою статті 27 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) справи про злочини, передбачені частиною першою статті 152 КК, порушуються не інакше як за скаргою потерпілої особи. Тому при вчиненні двох згвалтувань без кваліфікуючих ознак приводом до порушення справи за частиною другою статті 152 КК є подача скарги особою, потерпілою від першого злочину, або подача скарг обома потерпілими особами. Якщо особа, потерпіла від першого злочину, не порушувала питання про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності і справу на підставі частини третьої статті 27 КПК не порушено прокурором, то наступне вчинення цієї ж особою згвалтування іншої особи не може розцінюватись як повторний злочин. У такому випадку за наявності скарги про порушення справи лише потерпілої особи від другого згвалтування дії винної особи мають кваліфікуватися за частиною першою статті 152 КК.

Вирішуючи питання про перекваліфікацію дій винної особи з частин другої, третьої або четвертої на частину першу статті 152 КК при відсутності у справі скарги потерпілої особи, суд повинен з'ясувати у неї або її законного представника, чи вимагають вони притягнення підсудного до кримінальної відповідальності за згвалтування. Якщо таке питання виникне при оцінці

обставин справи у нарадчій кімнаті, суд повинен поновити судове слідство. Скарга потерпілої особи або її законного представника подається письмово або усно, але усна їх скарга обов'язково заноситься до протоколу судового засідання. Якщо від цих осіб не надійде письмової чи усної скарги про притягнення підсудного до кримінальної відповідальності, у відповідних випадках суд закриває справу або постановляє виправдувальний вирок.

9. Злочин, передбачений статтею 152 чи статтею 153 КК, визнається вчиненим групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців (співвиконавців), тобто співучасників, ознаки яких зазначені у частині другій статті 27 КК. При цьому виконавці (співвиконавці) діють узгоджено, з єдиним умислом і кожен з них безпосередньо виконує діяння, що утворюють повністю чи частково об'єктивну сторону складу злочину. Для визнання зґвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом вчиненими групою осіб не вимагається попередньої змови між виконавцями (співвиконавцями) цих злочинів. Злочинна діяльність одного виконавця може приєднуватися до діяльності іншого (інших) і в ході вчинення злочину, але до його закінчення або припинення.

Дії особи, яка не вчинила і не мала наміру вчинити статевий акт чи задоволення статевої пристрасті неприродним способом, але безпосередньо застосовувала фізичне насильство, погрожувала його застосуванням чи довела потерпілу особу до безпорадного стану шляхом уведення в її організм проти її волі наркотичних засобів, психотропних, отруйних, сильнодіючих речовин з метою зґвалтування її чи вчинення щодо неї насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом іншою особою, повинні розглядатися як співвиконавство у цьому злочині. Дії таких співвиконавців визнаються вчиненими групою осіб і кваліфікуються без посилання на статтю 27 КК.

Дії особи, яка, сприяючи виконавцю (виконавцям) злочину у вчиненні насильницького статевих зносин чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, застосовувала насильство до особи, яка намагалася перешкодити вчиненню злочину, надала приміщення для вчинення злочину тощо, необхідно кваліфікувати як пособництво в зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом за частиною п'ятою статті 27 КК і відповідною частиною статті 152 КК чи статті 153 КК.

Якщо винні особи діяли узгоджено та одночасно щодо кількох потерпілих осіб, хоча кожна з них мала на меті і зґвалтувала одну потерпілу особу, дії кожної із таких осіб належить розглядати як зґвалтування, вчинене групою осіб. Такий підхід має застосовуватись і у разі вчинення узгоджених дій, направлених на насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом щодо декількох потерпілих осіб.

Згідно зі статтею 26 КК співучасть у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Тому у разі, коли із групи осіб, які вчинили зґвалтування або насильницьке задоволення статевої

пристрасті неприродним способом, лише одна особа є суб'єктом злочину, а решта осіб внаслідок неосудності або у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чи з інших підстав не можуть бути суб'єктами злочину, дії винної особи, яка за таких обставин притягується до кримінальної відповідальності, не можна розглядати як вчинення злочину групою осіб.

10. *Неповнолітніми* потерпілими від зґвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом слід вважати осіб віком від 14 до 18 років, малолітніми – осіб, яким на момент злочину не виповнилося 14 років.

Кримінальна відповідальність за вчинення зґвалтування неповнолітньої чи малолітньої особи або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом щодо такої особи настає лише за умови, якщо винна особа усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), що вчиняє такі дії щодо неповнолітньої або малолітньої особи, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати. При цьому суд повинен враховувати не тільки показання підсудного, а й потерпілої особи, ретельно перевіряти їх відповідність усім конкретним обставинам справи. При вирішенні цього питання враховується вся сукупність обставин справи, зокрема, зовнішні фізичні дані потерпілої особи, її поведінка, знайомство винної особи з нею, володіння винною особою відповідною інформацією. Неповнолітній або малолітній вік потерпілої особи не може бути підставою для кваліфікації вказаних дій за частиною третьою чи четвертою статті 152 КК або частиною другою чи третьою статті 153 КК, якщо буде доведено, що винна особа сумлінно помилялася щодо фактичного віку потерпілої особи.

11. *Особливо тяжкими наслідками*, передбаченими частиною четвертою статті 152 та частиною третьою статті 153 КК можуть бути визнані, зокрема, смерть або самогубство потерпілої особи, втрата нею будь-якого органу чи втрата органом його функцій, психічна хвороба або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше ніж на одну третину, непоправне знівечення обличчя, переривання вагітності чи втрата репродуктивної функції, а так само зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, які сталися внаслідок зґвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Відповідальність за спричинення особливо тяжких наслідків настає як тоді, коли винна особа передбачала можливість їх настання, так і тоді, коли вона хоча і не передбачала, але повинна була і могла передбачити настання таких наслідків.

У разі, коли при зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом чи замаху на ці злочини смерть потерпілої особи настала внаслідок її власних дій (наприклад, вона вистригнула з

транспортного засобу під час руху й отримала ушкодження, від яких настала смерть), дії винного охоплюються частиною четвертою статті 152 або частиною третьою статті 153 КК і додаткової кваліфікації за статтею 119 цього Кодексу не потребують.

Зґвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом чи замах на ці злочини, поєднані з умисним заподіянням потерпілій особі тілесного ушкодження, визнаного тяжким лише за ознакою небезпечності для життя на момент його заподіяння, не можуть вважатися такими, що спричинили особливо тяжкі наслідки. Такі дії підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 152 або 153 і відповідними частинами статті 121 КК.

Не є особливо тяжкими наслідками при зґвалтуванні або насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом свідоме поставлення потерпілої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, якщо зараження не настало. Такі дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статті 152 або статті 153 КК та частиною першою статті 130 КК.

Не становить особливо тяжких наслідків зґвалтування вагітність потерпілої, а також втрата нею незайманості (дефлорація).

12. Заподіяння при вчиненні зґвалтування або насильницького задоволенні статевої пристрасті неприродним способом тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілої особи, необхідно вважати діянням, яке спричинило особливо тяжкі наслідки. Таке діяння кваліфікується за частиною четвертою статті 152 або частиною третьою статті 153 КК за цією кваліфікуючою ознакою і додаткової кваліфікації за частиною другою статті 121 КК не потребує.

Уразі, коли зґвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом було поєднано з умисним вбивством потерпілої особи, яке мало місце в процесі вчинення зазначених злочинів чи одразу ж після них, такі дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених пунктом 10 частини другої статті 115 та частиною четвертою статті 152 чи частиною третьою статті 153 КК, як такі, що спричинили особливо тяжкі наслідки.

Якщо умисне вбивство потерпілої особи було вчинено через деякий час після її зґвалтування чи насильницького задоволення щодо неї статевої пристрасті неприродним способом з метою приховати ці злочини, дії винної особи кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статті 152 або статті 153 та пунктом 9 частини другої статті 115 КК.

13. Зґвалтування вважається закінченим злочином з моменту початку статевого зносин, при цьому не має значення, чи закінчила винна особа статевий акт у фізіологічному розумінні. Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом вважається закінченим злочином з початку здійснення дій сексуального характеру, спрямованих на задоволення статевої

пристрасті неприродним способом.

Дії, спрямовані на вчинення зґвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, але не доведені до кінця з причин, що не залежали від волі винної особи, слід розглядати як замах на зґвалтування чи замах на насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом і кваліфікувати із посиланням на відповідні частини статті 15 КК. При цьому суди повинні встановлювати, чи діяв підсудний з метою вчинення злочину, передбаченого статтею 152 або статтею 153 КК, і чи було застосовано фізичне насильство або висловлена погроза його застосування з метою подолання чи попередження опору потерпілої особи та з яких причин злочин не було доведено до кінця.

Засуджуючи особу за замах на зґвалтування чи на насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, суд повинен вказати у вирокі конкретні причини, що не залежали від волі винної особи і перешкождали їй довести злочин до кінця.

14. Судам слід розмежовувати готування до зґвалтування чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом або замах на ці злочини від добровільної відмови від доведення їх до кінця, що відповідно до статті 17 КК виключає відповідальність за готування до цих злочинів або замах на них. Для визнання відмови від доведення цих злочинів до кінця добровільною слід виходити з того, що особа, маючи реальну можливість довести їх до кінця, відмовилась від цього і з власної волі припинила злочинні дії. У таких випадках особа підлягає кримінальній відповідальності лише у тому разі, якщо фактично вчинені нею дії містять склад іншого злочину.

Разом з тим суди повинні мати на увазі, що не може визнаватися добровільною відмова від зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом, що викликана неможливістю подальшого продовження злочинних дій з причин, незалежних від волі винної особи (наприклад, коли цьому перешкодили інші особи, або винна особа не змогла подолати опору потерпілої особи, закінчити злочин з фізіологічних причин тощо).

15. Судам слід враховувати, що склад злочину, передбаченого частиною першою статті 154 КК, може мати місце лише за умови доведеності, що на потерпілу особу чоловічої чи жіночої статі здійснювався вплив із використанням її матеріальної або службової залежності від винної особи з метою примусити її вступити в статевий зв'язок природним або неприродним способом всупереч її волі. При цьому за змістом частини першої статті 154 КК під статевим зв'язком природним або неприродним способом слід розуміти природний статевий акт, акт мужолозтва або лесбійства, на який відповідно до умислу винної особи, має погодитись потерпіла особа внаслідок її примушування.

Матеріальна залежність потерпілої особи має місце зокрема тоді, коли вона перебуває на повному або частковому утриманні винної особи, проживає на

її житловій площі, а також тоді, коли винна особа своїми діями чи бездіяльністю спроможна викликати істотне погіршення матеріального становища потерпілої особи. Службова залежність має місце, коли жінка або чоловік обіймає посаду, згідно з якою вона підлегла особі, яка застосовує примушування, або підпадає під контрольні дії такої особи, або інтереси потерпілої особи залежать від службового становища винної особи.

Сама лише пропозиція особі, яка матеріально або службово залежна від особи, яка висловлює таку пропозицію, до вступу у статевий зв'язок за відсутності примушування не утворює складу злочину, передбаченого частиною першою статті 154 КК. Не можна вважати примушуванням обіцянку іншій особі поліпшити її матеріальне або службове становище, якщо жінка або чоловік дадуть згоду вступити у статевий зв'язок.

Дії, зазначені у частині першій статті 154 КК, поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких родичів або розголошення відомостей, що ганьблять її (його) чи близьких родичів, кваліфікуються за частиною другою статті 154 КК. Погроза має бути адресована потерпілій особі та сприйматися нею як реальна.

Погрозою знищення майна є погроза доведення майна, яке належить потерпілій особі або її близьким родичам, до повної непридатності щодо використання його за призначенням. Погроза пошкодження майна – це погроза приведення майна у часткову непридатність. Погроза вилучення майна означає погрозу протиправним шляхом із застосуванням насильства або без такого позбавити власника його майна.

Відомостями, що ганьблять потерпілу особу чи її близьких родичів, слід вважати такі відомості, які, як на думку зазначених осіб, так і об'єктивно здатні принизити честь та гідність особи. При цьому не має значення, відповідають ці відомості дійсності чи є вигаданими. Розголошення – це повідомлення таких відомостей будь-яким способом хоча б одній особі, котрій вони не були відомі, які потерпіла особа бажала зберегти у таємниці.

Суб'єктом злочинів, передбачених частиною першою та частиною другою статті 154 КК, є особа, від якої потерпіла особа матеріально або службово залежна.

16. Добровільні статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, утворюють склад злочину, передбаченого статтею 155 КК, у разі, якщо винна особа усвідомлювала (достовірно знала або припускала), що потерпіла особа не досягла статевої зрілості, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати. Добровільними статевими зносинами слід визнавати такі, що здійснюються без застосування фізичного насильства, погрози його застосування і використання безпорадного стану потерпілої особи. Якщо потерпіла особа внаслідок свого розумового відставання або малолітнього віку не могла розуміти характеру та значення здійснюваних з нею дій, статеві зносини з такою особою необхідно розцінювати як згвалтування з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

Судам слід мати на увазі, що статева зрілість – це такий фізіологічний стан організму людини, який характеризується здатністю до повного виконання статевих функцій. За змістом Правил проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6, особи як жіночої, так і чоловічої статі віком до 14 років вважаються такими, що не досягли статевої зрілості. Встановлення статевої зрілості проводиться щодо осіб віком з 14 до 18 років. Питання про досягнення потерпілою особою статевої зрілості вирішується на підставі висновку судово-медичної експертизи, призначення якої у таких випадках є обов'язковим.

Батьком або матір'ю, зазначеними у частині другій статті 155 КК, слід вважати як рідних батьків, так і тих, які усиновили (удочерили) потерпілу особу згідно з положеннями глави 18 Сімейного кодексу України. Особами, що їх замінюють, є вітчим, мачуха, а також опікуни і піклувальники, призначені за правилами глави 19 зазначеного Кодексу.

Безплідністю, яка визначена як кваліфікуюча ознака частиною другою статті 155 КК, є втрата потерпілою особою репродуктивної здатності. Іншими тяжкими наслідками, що настали внаслідок статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, є, зокрема, зараження вірусом імунодефіцита людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою, захворювання тяжкою хворобою, у тому числі і психічною, самогубство потерпілої особи. Безплідність та інші тяжкі наслідки повинні перебувати у причинному зв'язку із статевими зносинами з особою, яка не досягла статевої зрілості.

17. Розпусні дії, відповідальність за які передбачено статтею 156 КК, повинні мати сексуальний характер і можуть бути у виді фізичних дій або інтелектуального розбещення. Такі дії спрямовані на задоволення винною особою статевої пристрасті або на збудження у неповнолітньої особи статевого інстинкту.

Під фізичними розпусними діями слід розуміти оголення статевих органів винної чи потерпілої особи, непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статеві збудження, навчання статевим збоченням, імітація статевого акту, схиляння або примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою, вчинення статевих зносин, акту онанізму у присутності потерпілої особи тощо. Інтелектуальними розпусними діями є, зокрема, ознайомлення потерпілої особи із порнографічними зображеннями, відеофільмами, цинічні розмови з нею на сексуальні теми тощо.

Використання в ході вчинення розпусних дій творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статті 156 і статті 301 КК.

Розпусні дії щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, можуть відбуватися як за її згодою, так і з застосуванням до неї фізичної сили з

метою примушення її до вчинення певних дій сексуального характеру. Якщо розпусним діям передували або вони супроводжувалися нанесенням побоїв чи мордуванням, тілесними ушкодженнями або погрозою вбивством, вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтею 156 і статтями 125, 126, 121, 122 чи 129 КК.

Розпусні дії можуть бути вчинені особою чоловічої статі щодо особи жіночої статі і навпаки, а також між особами однієї статі, але у всіх випадках потерпілою є особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Попередня поведінка потерпілої особи (зокрема, її попереднє статеве життя) на кваліфікацію дій винної особи за статтею 156 КК не впливає.

18. Розпусні дії з потерпілою особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, вчинені безпосередньо перед її зґвалтуванням, насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом або статевими зносинами з особою, яка не досягла статевої зрілості, з урахуванням спрямованості умислу винної особи повністю охоплюються диспозиціями відповідних частин статті 152 або статті 153, або статті 155 КК і додаткової кваліфікації за статтею 156 КК не потребують.

19. Судам необхідно вимагати від органів досудового слідства правильного викладення обставин вчиненого злочину проти статевої свободи або статевої недоторканності особи у постанові про притягнення особи як обвинуваченого та в обвинувальному висновку, а також неухильно додержуватись вимог статті 334 КПК при формулюванні у вирокі обвинувачення, визнаного судом доведеним. У цих документах, зокрема, має бути зазначено, за якою кваліфікуючою ознакою відповідно до диспозиції статей, що передбачають відповідальність за такі злочини, особу притягнуто до кримінальної відповідальності та засуджено судом.

20. У випадку недопустимої натуралізації опису в обвинувальному висновку обставин вчиненого злочину проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, що унеможлиблює його публічне оголошення, судам необхідно повертати справу прокурору для складання нового обвинувального висновку. Вирок, в якому допущена така натуралізація, підлягає скасуванню як такий, що принижує гідність потерпілої особи.

21. Звернути увагу судів на те, що відповідно до вимог статті 22 КК за зґвалтування (стаття 152 цього Кодексу) та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (стаття 153 КК) підлягають кримінальній відповідальності особи віком від чотирнадцяти років. За вчинення інших злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, а саме, передбачених статтями 154-156 цього Кодексу, відповідальність можуть нести особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

22. При вирішенні питання про відшкодування моральної шкоди за позовами потерпілих осіб судам необхідно керуватися відповідними положеннями Цивільного кодексу України та роз'ясненнями, які містяться у постанові Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4

«Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» зі змінами, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 2001 року № 5.

23. Призначаючи покарання особам, винним у вчиненні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, суди мають неухильно дотримуватись вимог ст. 65 КК щодо індивідуалізації покарання, а саме: враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Визначаючи ступінь тяжкості злочину, суди повинні враховувати стадію його вчинення, кількість епізодів, тяжкість наслідків, що настали тощо.

24. Відповідно до статей 20, 253 КПК розгляд кримінальних справ про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи допускається в закритому судовому засіданні за мотивованою постановою судді чи ухвалою суду.

Суди повинні мати на увазі, що необхідно чітко вирішувати питання щодо слухання справ про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи у закритому судовому засіданні, що має важливе значення для запобігання розголошенню відомостей про інтимні сторони життя осіб, які беруть участь у цих справах. При цьому суд може прийняти рішення про закритий розгляд справи як у повному обсязі, так і частково (наприклад, при проведенні судового слідства). Із урахуванням вимог статті 20 і статті 307 КПК суд при розгляді справ цієї категорії повинен вживати необхідні заходи для того, щоб особи молодше шістнадцяти років, крім підсудних та потерпілих, не знаходились у залі судового засідання.

Головуючим у судових засіданнях потрібно стежити за змістом і формою запитань до підсудних, потерпілих і свідків, а також за виступами учасників розгляду справи в судових дебатах для того, щоб не принижувалася честь і гідність цих осіб. Вважати неприпустимим надсилання вироків у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи для обговорення в колективах за місцем проживання, роботи чи навчання засуджених або потерпілих осіб.

25. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № 4 «Про судову практику у справах про згвалтування та інші статеві злочини» зі змінами та доповненнями, внесеними постановами Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 1993 року № 3 та від 3 грудня 1997 року № 12.

Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями

*Постанова
Пленуму Верховного Суду України
від 23 грудня 2005 р. № 13*

З метою однакового і правильного застосування судами законодавства при розгляді кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями, Пленум Верховного Суду України

постановляє:

1. Звернути увагу судів на те, що при розгляді кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями, необхідно враховувати: норми Кримінального кодексу України (далі – КК), в яких визначено особливості кримінальної відповідальності осіб, котрі вчинили злочини у співучасті (статті 26–31); ознаки злочину, що вказують на його вчинення організованою групою (ч. 3 ст. 28) або злочинною організацією (ч. 4 ст. 28); положення статей Особливої частини КК, якими передбачено додаткові ознаки спеціальних видів таких груп чи організацій (статті 257, 258, 260).

Суди мають досліджувати докази не лише стосовно конкретних злочинів, а й щодо тих ознак, які вказують на їх вчинення саме організованою групою чи злочинною організацією, – щодо виду об'єднання, мети його створення і плану злочинної діяльності, тривалості існування, матеріальної бази, кількісного складу, вербування нових членів, структури та ієрархії об'єднання, наявності в нього корупційних зв'язків, існування певних правил поведінки його членів, розподілу між ними функцій тощо. У мотивувальній частині вироку необхідно наводити дані про те, коли саме і протягом якого часу було утворено організовану групу чи злочинну організацію, як довго вона функціонувала, відомості про організаторів об'єднання та характер стосунків, які склалися між ними і членами останнього.

При розгляді багатоепізодних справ судам слід установлювати, на якому етапі злочинної діяльності об'єднання набуло ознак стійкого і до якого саме виду воно належить, маючи на увазі, що нерідко об'єднання зазнає таких змін після вчинення ряду злочинів у простих формах співучасті (групою осіб або групою осіб за попередньою змовою) чи трансформується з одного виду в інший (наприклад, декілька організованих груп об'єднуються в злочинну організацію, організована група озброюється і набуває ознак банди).

2. Суди мають ретельно з'ясувати характер дій тих осіб, котрих органи досудового слідства визнали організаторами злочинної діяльності стійких об'єднань чи вчинення конкретних злочинів у простих формах співучасті, оскільки, як правило, такі особи є найбільш небезпечними суб'єктами

організованої злочинної діяльності. При цьому слід ураховувати, що відповідно до ч. 3 ст. 27 КК організатором є особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням, а також особа, яка утворила організовану групу або злочинну організацію чи керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності такої групи або організації.

3. При з'ясуванні змісту ознак, за якими особа може бути визнана організатором вчинення злочину (злочинів) у простих формах співучасті, потрібно виходити з того, що дії організаційного характеру полягають в об'єднанні дій інших співучасників і спрямуванні їх на вчинення одного чи декількох злочинів або в координації поведінки цих осіб.

Організація вчинення злочину (злочинів) може полягати в залученні співучасників усіх видів (виконавців, пособників, підбурювачів, інших організаторів) або лише одного з них (наприклад, виконавців) і здійснюватись у формі наказу, угоди, прохання, підкупу, доручення, замовлення тощо. Мета зберегти єдність співучасників для подальшої злочинної діяльності при цьому не ставиться.

Керування підготовкою злочину (злочинів) виявляється у спрямуванні дій виконавця, пособника, підбурювача на готування до одного чи декількох злочинів, а саме на: замовлення злочину; підшукування або пристосування засобів чи знарядь його вчинення; залучення співучасників, інструктування їх щодо виконання відповідних злочинних діянь; усунення перешкод та інше умисне створення умов для вчинення злочину, зокрема розроблення заходів щодо нейтралізації діяльності правоохоронних органів (організація підкупу працівника такого органу, застосування насильства до нього або його близьких, усунення з посади чи інше блокування його діяльності, яка може перешкодити реалізації злочинних намірів); визначення місць переховування співучасників після вчинення злочину та його знарядь, а також предметів, здобутих злочинним шляхом, тощо.

Керування вчиненням злочину (злочинів) передбачає спрямування зусиль інших співучасників на безпосереднє виконання діянь, що становлять об'єктивну сторону складу злочину (діяння виконавця), або на забезпечення такого виконання (діяння пособника та підбурювача). Воно може полягати в інструктуванні учасників злочину щодо виконання тих чи інших діянь, які становлять об'єктивну сторону складу злочину, або щодо забезпечення їх виконання, у координації злочинних дій співучасників (розставлення останніх на місці злочину, визначення послідовності їх дій, налагодження зв'язку між ними), у забезпеченні прикриття цих дій тощо.

Дії організатора злочину (злочинів) при простій формі співучасті належить кваліфікувати за статтею Особливої частини КК, якою передбачено відповідальність за вчинений злочин, із посиланням на ч. 3 ст. 27 КК, а якщо він був одним із виконавців діянь, що становлять об'єктивну сторону складу

цього злочину, – без посилання на зазначену норму. Якщо ж особа брала участь у вчиненні одного злочину як організатор, а іншого – як виконавець, пособник чи підбурювач, її дії в кожному випадку мають кваліфікуватися самостійно.

4. Утворення (створення) організованої групи чи злочинної організації слід розуміти як сукупність дій з організації (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання для заняття злочинною діяльністю. Зазначені дії за своїм змістом близькі до дій з організації злочину і включають підшукування співучасників, об'єднання їхніх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складення плану, визначення способів його виконання. Проте основною метою організатора такої групи (організації) є утворення стійкого об'єднання осіб для заняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників останнього, упорядкування взаємодії його структурних частин.

5. Керування організованою групою або злочинною організацією полягає у вчиненні сукупності дій, спрямованих на управління їх функціонуванням як стійких об'єднань осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподілу або перерозподілу між ними функціональних обов'язків; планування конкретних злочинів і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійснення ними злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їхніх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних злочинів тощо).

Зазначені дії організаційного характеру можуть здійснюватись у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки.

6. Забезпечення фінансування злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може полягати і в організації постачання їй коштів іншими особами, і в безпосередньому його здійсненні. У такий спосіб кошти можуть спрямовуватись на фінансування витрат, пов'язаних як із функціонуванням організованої групи чи злочинної організації (придбання автотехнічних засобів, зброї чи іншого майна, оренда приміщення, виплата коштів членам цих об'єднань за виконання ними відповідних функцій, а також винагороди виконавцям та іншим співучасникам злочинів, підкуп представників влади, здійснення розвідувальних заходів, вкладання коштів у незаконну підприємницьку діяльність тощо), так і зі вчиненням конкретного злочину.

При цьому слід мати на увазі, що здійснення іншого, крім фінансового (наприклад, матеріально-технічного, інформаційного), забезпечення злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації за змістом ч. 3 ст. 27 КК не є підставою для визнання особи організатором. Це

можливо лише за умови вчинення нею й інших дій, відповідальність за які передбачено зазначеною нормою.

7. Організація приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації може полягати у координації дій щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних зазначеними об'єднаннями злочинним шляхом; підкупу осіб, уповноважених на виконання функцій держави; створення умов для проникнення учасників цих об'єднань до органів влади з метою забезпечити безпеку злочинної діяльності та виїзду учасників такої діяльності за межі регіону чи країни; збуту предметів, здобутих злочинним шляхом; маскування слідів злочину; фізичного знищення потерпілих чи свідків, а також тих співучасників, які могли б виступити як свідки. Таке приховування є специфічною формою пособницької діяльності.

У разі, коли приховування, на організацію якого були спрямовані дії особи, саме по собі утворює склад окремого злочину (наприклад, убивство, знищення чи пошкодження майна, давання хабара, легалізація (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом) і це охоплювалось умислом такої особи, її дії необхідно додатково кваліфікувати ще й як організацію відповідного злочину.

8. Якщо конкретні дії організаційного характеру (організація відповідного стійкого злочинного об'єднання або керування ним) за своїми ознаками утворюють самостійний склад злочину, то особу, яка їх вчинила, треба визнавати виконавцем такого злочину, а її дії додатково кваліфікувати за відповідною статтею Особливої частини КК (зокрема, за ч. 1 ст. 255, ст. 257).

9. Під організованою групою (ч. 3 ст. 28 КК) належить розуміти внутрішньо стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки одного, який потребує ретельної довготривалої підготовки. Таку групу слід вважати утвореною з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

10. Злочинна організація (ч. 4 ст. 28 КК) – це внутрішньо й зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання трьох і більше осіб або двох і більше організованих груп (структурних частин), метою діяльності якого є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів чи тільки одного, що вимагає ретельної довготривалої підготовки, або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Злочинну організацію слід вважати утвореною (створеною), якщо після досягнення особами згоди щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого злочину, але до його закінчення об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак такої організації. При цьому не має значення, передувала набуттю об'єднанням ознак злочинної організації стадія його існування як організованої групи чи зазначена організація була одразу створена як така.

Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття

об'єднанням усіх обов'язкових ознак злочинної організації, ці злочини за наявності до того підстав необхідно кваліфікувати як такі, що вчинені організованою групою.

11. Стійкість організованої групи та злочинної організації полягає в їх здатності забезпечити стабільність і безпеку свого функціонування, тобто ефективно протидіяти факторам, що можуть їх дезорганізувати, як внутрішнім (наприклад, невизнання авторитету або наказів керівника, намагання окремих членів об'єднання відокремитись чи вийти з нього), так і зовнішнім (недотримання правил безпеки щодо дій правоохоронних органів, діяльність конкурентів по злочинному середовищу тощо).

На здатність об'єднання протидіяти внутрішнім дезорганізуючим факторам указують, зокрема, такі ознаки: стабільний склад, тісні стосунки між його учасниками, їх централізоване підпорядкування, єдині для всіх правила поведінки, а також наявність плану злочинної діяльності і чіткий розподіл функцій учасників щодо його досягнення.

Ознаками зовнішньої стійкості злочинної організації можуть бути встановлення корупційних зв'язків в органах влади, наявність каналів обміну інформацією щодо діяльності конкурентів по злочинному середовищу, створення нелегальних (тіньових) страхових фондів та визначення порядку їх наповнення й використання тощо.

Набуття організованою групою крім ознак внутрішньої ще й ознак зовнішньої стійкості (за наявності ієрархічної побудови та мети вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів), як правило, свідчить про те, що ця група трансформувалась у злочинну організацію.

12. Структура злочинного об'єднання – це його внутрішня побудова, яка визначається відповідною конфігурацією і змістом стійких зв'язків учасників об'єднання та забезпечує психологічну єдність і стабільність останнього.

Ієрархічність злочинної організації полягає у підпорядкованості учасників останньої організатору і забезпечує певний порядок керування таким об'єднанням, а також сприяє збереженню функціональних зв'язків та принципів взаємозалежності його учасників або структурних частин при здійсненні спільної злочинної діяльності.

13. Вступ особи до організованої групи чи злочинної організації (участь у ній) означає надання цією особою згоди на участь у такому об'єднанні за умови, що вона усвідомлювала факт його існування і підтвердила певними діями реальність своїх намірів.

14. Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК суб'єктом злочину, вчиненого організованою групою, може визнаватись лише особа, яка є учасником такого об'єднання, причому не тільки та, котра була одним із виконавців злочину, а й та, котра його готувала. Тому у випадках, коли діяльність організованої групи була припинена на стадії готування злочину чи ця група здійснила готування, а діяння, що становить об'єктивну сторону складу злочину, було виконане не

всіма, а одним чи двома її учасниками, суди мають кваліфікувати злочин як учинений організованою групою.

15. При кваліфікації злочинів, учинених організованою групою або злочинною організацією, суди повинні дотримувати положень ч. 1 ст. 30 КК про умови відповідальності організаторів та учасників таких об'єднань, враховуючи при цьому, що зазначені умови є неоднаковими і залежать від того, у складі якого об'єднання особа вчиняла злочини, – організованої групи чи злочинної організації. Якщо в першому випадку відповідальність настає тільки за злочинні дії осіб, які зорганізувалися, то в другому – і за саму організацію для злочинної діяльності, тобто злочинами визнаються і створення злочинної організації та (або) вступ до неї, безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчинювати конкретні злочини. Тому злочини, вчинені у складі злочинної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю з нормою, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній чи у вчинюваних нею злочинах (ч. 1 ст. 255 КК).

16. Бандитизм становить окремий різновид спільної злочинної діяльності, специфічними проявами якої в цьому разі є організація озброєної банди та участь у ній або у вчинюваному нею нападі. Для притягнення особи до відповідальності за ст. 257 КК достатньо вчинення нею хоча б одного з цих діянь (за умови, що організацію банди доведено). Суд має з'ясувати, в якій саме формі особа вчинила бандитизм, та зазначити це у вирокі з наведенням відповідних мотивів.

17. Бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки.

Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди. При цьому не має значення, передувала створенню банди стадія існування об'єднання як організованої групи або злочинної організації чи банда одразу була створена як така.

Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак банди, ці злочини за наявності до того підстав необхідно визнавати такими, що вчинені організованою групою чи злочинною організацією.

Оскільки ст. 257 КК передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачених можна кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано. Організаційна ж діяльність, яка не дала такого результату, може розцінюватись як замах на бандитизм.

18. Обов'язковими ознаками організації банди є мета цієї діяльності – вчинення нападів – та озброєність її учасників або хоча б одного з них (в

останньому випадку інші учасники мають знати про це й усвідомлювати можливість застосування зброї під час нападів). Організація такого об'єднання утворює склад бандитизму незалежно від того, чи встигли його учасники здійснити хоча б один із намічених нападів.

19. Організацією озброєної банди належить визнавати створення як організованої групи чи злочинної організації, що вже озброєні, але ще не вчинили нападів, так і таких стійких об'єднань, які, щоб дістати зброю, вчиняють напади на військовослужбовців, працівників правоохоронних органів тощо. Уже в момент нападу з метою заволодіння зброєю ці об'єднання стають бандою, оскільки в такий спосіб її члени озброюються.

20. У випадках, коли для вирішення питання про належність відповідних предметів до зброї, а також питання про їх придатність до використання за цільовим призначенням потрібні спеціальні знання, у справі необхідно призначати експертизу, яку слід проводити у відповідних експертних установах. Для вирішення лише другого питання достатньо участі спеціаліста.

Треба мати на увазі, що банда може бути озброєна і гладкоствольною зброєю.

21. Роз'яснити судам, що дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті, або в незаконному заволодінні радіоактивними матеріалами чи їх придбанні, або у виготовленні, ремонті холодної зброї, вчинені з метою організації банди, а також аналогічні дії учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 чи ч. 2 ст. 263 КК.

Дії ж учасників банди, пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму і додаткової кваліфікації за ст. 263 КК не потребують.

22. Оскільки законом встановлено відповідальність за сам факт організації банди, то особа, яка була одним із її організаторів, визнається виконавцем злочину, передбаченого ст. 257 КК, навіть якщо вона в подальшому не брала участі в діяльності банди.

23. Участь в озброєній банді слід розуміти не тільки як безпосереднє здійснення нападів, а й як сам факт вступу особи до неї чи вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення сприятливих умов для її функціонування (надання транспорту, приміщень, здійснення фінансування та матеріально-технічного забезпечення, постачання зброї, підшукування об'єктів для нападу, зберігання зброї, злочинно набутого майна, коштів тощо). Проте в будь-якому разі участь у банді (як форма бандитизму) обов'язково передбачає членство особи в цьому об'єднанні, яке набувається шляхом вступу до останнього. Вчинення зазначених дій особою, яка не є учасником банди, належить розцінювати як пособництво у бандитизмі.

24. Нападом озброєної банди є дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування. Такий напад вважається здійсненим і в тих випадках, коли члени банди не застосовували зброї, яка перебувала в їх розпорядженні.

25. Участь у вчинюваному бандою нападі може брати й особа, яка не входить до її складу. Проте дії такої особи можна кваліфікувати за ст. 257 КК тільки в тому разі, коли вона усвідомлювала, що є учасником нападу, який вчинює банда. Якщо ж зазначена особа не брала безпосередньої участі у нападі, а лише якимось чином сприяла в його вчиненні, її дії слід вважати пособництвом.

Особи, які не були учасниками банди і не усвідомлювали факту її існування, але в будь-який спосіб сприяли у вчиненні нею нападу, несуть відповідальність за злочин, що охоплювався їхнім умислом.

26. Суди мають ураховувати, що ст. 257 КК, яка містить законодавче визначення поняття бандитизму, не передбачає ні якихось конкретних цілей вчинюваних бандою нападів як обов'язкової ознаки складу цього злочину, ні відповідальності за вчинення її членами під час нападу злочинних діянь, які утворюють самостійні склади злочинів (крім відповідальності за організацію банди, участь у ній та у вчинюваних нею нападах). Тому в таких випадках судам належить керуватися положенням ст. 33 КК, згідно з яким за сукупності злочинів кожен із них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини КК.

27. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. № 9 «Про судову практику в справах про бандитизм».

ТЕМА 9. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

ПОСТАНОВА № 10 Пленуму Верховного Суду України

від 6 листопада 2009 року

Про судову практику у справах про злочини проти власності

З метою реалізації конституційних гарантій захисту всіх форм власності від злочинних посягань, однакового та правильного застосування судами законодавства про відповідальність за злочини проти власності, запобігання судових помилок при розгляді справ цієї категорії Пленум Верховного Суду України **постановляє** дати судам такі роз'яснення:

1. Звернути увагу, що у справах про злочини проти власності суди зобов'язані як установлювати вину підсудних і призначати їм необхідне й достатнє для їх виправлення та попередження нових злочинів покарання, так і вживати передбачені законом заходи для реалізації прав потерпілих на відшкодування заподіяної шкоди.

2. Предметом злочинів проти власності є *майно*, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: *речі* (рухомі й нерухомі), *грошові кошти*, *цінні метали*, *цінні папери* тощо, а також *право на майно* та *дії майнового характеру*, *електрична та теплова енергія*.

Якщо за викрадення, заволодіння, привласнення, знищення, пошкодження та інші діяння щодо певного майна, предметів або засобів (наприклад, *вогнепальна зброя*, *наркотичні засоби*, *психотропні речовини*, *прекурсори*, *радіоактивні матеріали* тощо) відповідальність передбачено за статтями, які містяться в інших розділах Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК), то такі діяння мають кваліфікуватися за цими статтями і додаткової кваліфікації за відповідними статтями розділу VI Особливої частини КК не потребують.

3. Крадіжка (таємне викрадення чужого майна) – це викрадення, здійснюючи яке, винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого чи інших осіб.

Грабіж – це відкрите викрадення чужого майна у присутності потерпілого або інших осіб, які усвідомлюють протиправний характер дій винної особи, яка у свою чергу усвідомлює, що її дії помічені і оцінюються як викрадення.

Розрізняючи крадіжку і грабіж, слід виходити зі спрямованості умислу винної особи та даних про те, чи усвідомлював потерпілий характер вчинюваних винною особою дій. У зв'язку з цим викрадення належить кваліфікувати як крадіжку не лише тоді, коли воно здійснюється за відсутності потерпілого, але й у присутності сторонніх осіб, які не усвідомлюють факту викрадення майна і не можуть дати

йому належної оцінки (психічно хворі, малолітні). Викрадення є таємним і в тому разі, коли воно відбувається у присутності потерпілої особи за умови, що винна особа не знає про це чи вважає, що робить це непомітно для неї, а також тоді, коли викрадення вчиняється у присутності особи, якій доручено майно, але вона перебуває в такому стані, що виключає можливість усвідомлювати значення того, що відбувається (сон, непритомність, стан сп'яніння).

4. Крадіжку і грабіж потрібно вважати **закінченими** з моменту, коли винна особа *вилучила* майно і мала *реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним*.

Якщо особа, котра протиправно заволоділа майном, такої реальної можливості не мала, її дії слід розглядати залежно від обставин справи як закінчений чи незакінчений замах на вчинення відповідного злочину. *Закінченим замахом на крадіжку* є дії особи, яка викрала майно, але одразу була викрита.

Дії, розпочаті як крадіжка, але виявлені потерпілим чи іншими особами і, незважаючи на це, *продовжені* винною особою з метою заволодіння майном, належить кваліфікувати як *грабіж*, а в разі застосування насильства чи висловлювання погрози його застосування – залежно від характеру насильства чи погрози – як *грабіж чи розбій*.

Коли винна особа вже отримала реальну можливість розпорядитися чи користуватися протиправно вилученим майном, але застосовує насильство лише з метою уникнення затримання, її дії не можуть визнаватися грабежем, поєднаним з насильством. Залежно від способу вилучення майна вони можуть розцінюватися як крадіжка або грабіж. Застосування насильства в такому випадку утворює окремий склад злочину і потребує окремої кваліфікації залежно від тяжкості наслідків та заподіяної потерпілому фізичної шкоди.

5. Під *насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого* при грабежі, слід розуміти умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короткочасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв, незаконне позбавлення волі) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння. Такі насильницькі дії, вчинені під час грабежу, повністю охоплюються частиною другою статті 186 КК і додаткової кваліфікації за іншими статтями КК не потребують.

6. **Розбій** як злочин проти власності (стаття 187 КК) – це напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства.

Під **нападом** за статтею 187 КК слід розуміти умисні дії, спрямовані на негайне вилучення чужого майна шляхом застосування фізичного або психічного насильства, зазначеного в частині першій цієї статті.

Розбій вважається *закінченим* з моменту нападу, поєднаного із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, або з погрозою застосування такого насильства, незалежно від того, заволоділа винна особа майном потерпілого чи ні.

7. Крадіжка, грабіж або розбій, поєднані з незаконним проникненням до житла, іншого приміщення чи сховища, кваліфікуються відповідно за частиною третьою статті 185, частиною третьою статті 186, частиною третьою статті 187 КК. Додатково за статтею 162 КК такі дії кваліфікувати не потрібно.

Якщо незаконне проникнення до житла, іншого приміщення чи сховища поєднане зі вчиненням крадіжки, кримінальну відповідальність за яку з огляду на *вартість викраденого законом не передбачено*, вчинене належить кваліфікувати за статтею 162 КК.

8. Відповідно до статті 189 КК **вимагання** полягає у незаконній вимозі передати чуже майно чи право на майно або вчинити будь-які дії майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмежити права, свободи або законні інтереси цих осіб, пошкодити чи знищити їхнє майно або майно, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголосити відомості, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці.

Погроза при вимаганні може стосуватись як самого потерпілого, так і його близьких родичів. Близькими родичами відповідно до пункту 11 статті 32 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) є батьки, дружина, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, внуки.

Вимагання є закінченим злочином з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної з вказаними погрозами, насильством, пошкодженням чи знищенням майна незалежно від досягнення поставленої винною особою мети.

9. *Небезпечне для життя чи здоров'я насильство* (стаття 187, частина третя статті 189 КК) – це умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них слід відносити, зокрема, і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо.

10. Застосування до потерпілого без його згоди наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) з метою заволодіння його майном потрібно розглядати як насильство і залежно від того, було воно небезпечним для життя або здоров'я чи не було, кваліфікувати такі дії за частиною другою статті 186 КК або за відповідною частиною статті 187 КК. Якщо застосування таких засобів було небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, але не призвело до заподіяння легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження, вчинене належить кваліфікувати як розбій лише за умови, що *винна особа усвідомлювала можливість заподіяння будь-якого із цих наслідків*.

Вказане стосується і випадків застосування наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) під час вимагання.

11. Умисне заподіяння у процесі розбою чи вимагання легкого тілесного ушкодження, що спричинило *короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, а також середньої тяжкості тілесного ушкодження, незаконне позбавлення волі, вчинене способом, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого, завдання побоїв, що мало характер мордування*, охоплюються статтею 187 або 189 КК і додаткової кваліфікації за іншими статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти здоров'я, не потребують.

Умисне або необережне заподіяння у процесі розбою чи вимагання тяжкого тілесного ушкодження охоплюється статтею 187 та частиною четвертою статті 189 КК і додаткової кваліфікації за статтею 121 чи за статтею 128 КК не потребує.

Якщо під час розбою чи вимагання було умисно заподіяно тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого, або останнього було умисно вбито, дії винної особи належить кваліфікувати за сукупністю злочинів – за частиною четвертою статті 187 чи статтею 189 КК і частиною *другою статті 121* або *пунктом 6 частини другої статті 115 КК*.

Заподіяння потерпілому смерті під час розбою чи вимагання з необережності слід кваліфікувати за сукупністю злочинів – за відповідною частиною статті 187 чи 189 та статтею 119 КК.

У разі вчинення розбою бандою при кваліфікації дій членів банди судам слід керуватися роз'ясненнями, що містяться в постанові Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями».

12. Погроза застосування насильства при розбої полягає в залякуванні негайним застосуванням фізичного насильства, небезпечного для життя і здоров'я потерпілого (погроза вбити, заподіяти тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, легке тілесне ушкодження з розладом здоров'я чи незначною втратою працездатності, або вчинити певні дії, що у конкретній ситуації можуть спричинити такі наслідки), а при грабежі – насильства, що не є небезпечним для його життя чи здоров'я.

Погроза при вимаганні має місце тоді, коли винна особа, висловлюючи її в будь-якій формі (словами, жестами, демонстрацією зброї тощо), бажає, щоб у потерпілого склалося враження, що якщо він протидіятиме винній особі або не виконає її вимог, то ця погроза буде реалізована. Це стосується і випадків, коли винна особа погрожує застосуванням предметів, які завідомо для неї не можуть бути використані для реалізації погроз (зіпсована зброя, макет зброї тощо), але потерпілий сприймає ці предмети як такі, що являють собою небезпеку для життя чи здоров'я. Така погроза може стосуватись як потерпілого, так і його близьких родичів і завжди містить у собі вимогу майнового характеру щодо передачі майна в майбутньому.

Якщо винна особа при вимаганні погрожувала потерпілому позбавленням життя або заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, то її дії за відсутності інших кваліфікуючих ознак належить кваліфікувати за частиною другою статті 189 КК.

Погроза вчинити вбивство, висловлена під час розбою чи вимагання,

повністю охоплюється диспозиціями статті 187 та частини другої статті 189 КК і додаткової кваліфікації за статтею 129 КК не потребує.

При **розмежуванні вимагання і грабежу чи розбою** слід виходити з того, що при грабежі та розбої насильство або погроза його застосування спрямовані на заволодіння майном у момент їх застосування. При цьому погроза являє собою такі дії чи висловлювання, які виражають намір застосувати насильство негайно. Дії, що полягають у насильстві або в погрозі його застосування, спрямовані на одержання майна в майбутньому, а також вимогу передати майно, поєднану з погрозою застосувати насильство до потерпілого або його близьких родичів у майбутньому, слід кваліфікувати як вимагання.

Якщо погроза насильства або саме насильство були застосовані з метою заволодіння майном потерпілого в момент нападу, але у зв'язку з відсутністю у нього майна винна особа пред'явила вимогу передати його в майбутньому, такі дії належить кваліфікувати залежно від характеру погроз чи насильства як розбій чи як замах на грабіж та за відповідною частиною статті 189 КК (за наявності складу злочину).

13. Під **відомостями**, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, слід розуміти такі дійсні чи вигадані дані про них, їхні дії та дії, вчинені щодо них, розголошення яких із будь-яких міркувань є для них небажаним. До таких відомостей, зокрема, можуть належати дані про інтимні сторони життя, захворювання, аморальні вчинки, злочинну діяльність тощо. Погроза розголосити вказані відомості означає можливість повідомити про них будь-яким способом хоча б одній особі, якій вони не були відомі, тоді як потерпілі особи бажали зберегти їх у таємниці.

Реалізація таких погроз під час вимагання не охоплюється статтею 189 КК. Якщо самі по собі такі дії утворюють склад злочину (наприклад, передбаченого статтею 163 чи 168 КК), то вони підлягають окремій кваліфікації.

14. **Погроза пошкодити чи знищити майно** має місце лише тоді, коли вона стосується майна, що належить потерпілому чи його близьким родичам, або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною.

Умисне знищення або пошкодження такого майна під час вимагання повністю охоплюється частиною другою, третьою або четвертою статті 189 КК, крім випадків його знищення чи пошкодження шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, яке за наявності до того підстав додатково кваліфікується за частиною другою статті **194** КК.

15. При **розмежуванні вимагання і злочину, передбаченого статтею 206 КК (протидія законній господарській діяльності), чи злочину, передбаченого статтею 355 КК (примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань)**, треба виходити з того, що при вимаганні винна особа керується корисливим умислом на заволодіння не належним їй майном чи правом на таке майно або бажає вчинення на її користь дій майнового характеру.

Якщо винна особа, застосовуючи відповідні погрози чи насильство, таким умислом не керується, а має на меті примусити потерпілого припинити займатися

господарською діяльністю чи обмежити її, укласти угоду або не виконувати укладеної угоди, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, вчинене потрібно розглядати як протидію законній господарській діяльності і кваліфікувати, залежно від обставин за відповідною частиною статті 206 КК.

Застосування погроз чи насильства без такого умислу з метою примусити потерпілого до виконання чи невиконання цивільно-правового зобов'язання належить кваліфікувати за відповідною частиною статті 355 КК. При цьому слід мати на увазі, що відповідальність за цією статтею може наставати лише тоді, коли особу примушують до виконання (невиконання) існуючого зобов'язання, що виникло на підставах, передбачених чинним законодавством. Предметом такого зобов'язання можуть бути гроші, майно, послуги, результати творчості тощо.

Вимога виконати (не виконати) зобов'язання, що виникло на підставах, не передбачених чинним законодавством, або неіснуюче зобов'язання, або зобов'язання з невизначеним предметом, а так само використання факту існуючого зобов'язання для заволодіння майном, правом на майно або для вчинення дій майнового характеру, які ним не передбачені, належить кваліфікувати як вимагання.

Не є вимаганням (стаття 189 КК) примушування особи до оплати (вимоги оплати) наданих їй за угодою чи домовленістю послуг, наприклад: з перевезення особи чи майна, оплати переданого особі майна чи виконаних на її користь робіт тощо. Такі дії за наявності для того підстав мають кваліфікуватись як примушування до виконання цивільно-правового зобов'язання.

16. Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання утворює склад злочину, передбаченого статтею 188¹ КК, якщо такими діями завдано значної шкоди. Згідно з приміткою до цієї статті шкода визнається значною, якщо вона у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в великих розмірах – якщо вона у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, і визначається за методиками, встановленими компетентними органами.

Самовільним вважається використання електричної або теплової енергії без приладів обліку у випадку, коли використання таких приладів є обов'язковим, що визначається відповідними законами, правилами та договорами про користування електричною або тепловою енергією.

Умисне пошкодження приладів обліку передбачає приведення таких приладів у стан, який виключає їх повноцінне використання за цільовим призначенням і забезпечує не контрольоване такими приладами (без обліку чи з неповним обліком) використання (споживання) електричної чи теплової енергії (наприклад, розбирання окремих елементів приладів обліку, руйнування їх окремих частин тощо).

Іншими способами викрадення електричної або теплової енергії є самовільне підключення до електричної чи теплової мережі, у результаті якого енергія споживається без укладення договору про її споживання, або підключення з

порушенням встановлених правил користування енергією; втручання в роботу технічних засобів передачі та розподілу енергії тощо.

17. Відповідно до статті 190 КК *шахрайство* – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою.

Обман (повідомлення потерпілому неправдивих відомостей або приховування певних обставин) чи зловживання довірою (недобросовісне використання довіри потерпілого) при шахрайстві застосовуються винною особою з метою викликати у потерпілого впевненість у вигідності чи обов'язковості передачі їй майна або права на нього. Обов'язковою ознакою шахрайства є добровільна передача потерпілим майна чи права на нього.

Слід мати на увазі, що коли потерпіла особа через вік, фізичні чи психічні вади або інші обставини не могла правильно оцінювати і розуміти зміст, характер і значення своїх дій або керувати ними, передачу нею майна чи права на нього не можна вважати добровільною.

Якщо особа заволодіває чужим майном, свідомо скориставшись чужою помилкою, виникненню якої вона не сприяла, та за відсутності змови з особою, яка ввела потерпілого в оману, вчинене не може розглядатись як шахрайство. За певних обставин (наприклад, коли майно має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність) такі дії можуть бути кваліфіковані за статтею 193 КК.

Якщо обман або зловживання довірою були лише способом отримання доступу до майна, а саме вилучення майна відбувалося таємно чи відкрито, то склад шахрайства відсутній. Такі дії слід кваліфікувати відповідно як крадіжку, грабіж або розбій.

18. Отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство лише в тому разі, коли винна особа ще в момент заволодіння цим майном мала на меті його привласнити, не виконуючи зобов'язання. Зокрема, якщо винна особа отримує від іншої особи гроші чи цінності нібито для передачі службовій особі як хабар, маючи намір не передавати їх, а привласнити, вчинене належить кваліфікувати як шахрайство.

Якщо при цьому винна особа схилила певну особу до замаху на давання хабара, її дії слід кваліфікувати також за відповідною частиною статті 15 та відповідною частиною статті 369 КК з посиланням на частину четверту статті 27 КК.

19. Якщо обман чи зловживання довірою при шахрайстві полягають у вчиненні іншого злочину, дії винної особи належить кваліфікувати за відповідною частиною статті 190 КК і статтею, що передбачає відповідальність за цей злочин. Зокрема, самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, викрадення, привласнення, пошкодження та підроблення документів, штампів і печаток з метою подальшого їх використання при шахрайстві, використання при шахрайстві завідомо підробленого документа, а також зловживання владою чи службовим становищем потребують додаткової кваліфікації відповідно за статтями 353, 357, 358 та 364 КК.

Окремої кваліфікації за статтею 290 КК при шахрайстві потребують також дії винної особи, яка знищила, підробила або замінила номери вузлів та агрегатів

транспортного засобу.

Разом із тим, шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, має кваліфікуватися за частиною третьою статті 190 КК і додаткової кваліфікації не потребує.

20. Відповідно до пункту 1 примітки до статті 185 КК *повторним* у статтях 185, 186 та 189–191 КК визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цими статтями або статтями 187, 262 КК. За змістом частини другої статті 187 КК розбій вважається повторним, якщо його вчинено особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм. Відповідно до частини другої статті 188¹ КК викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання слід кваліфікувати за ознакою повторного вчинення лише тоді, коли воно було вчинене після такого самого злочину.

Ознака повторності відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності або якщо судимість за раніше вчинений злочин було погашено чи знято в установленому законом порядку, або якщо на момент вчинення нового злочину минули строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за раніше вчинений злочин.

У разі вчинення декількох посягань на власність перший злочин за відсутності інших кваліфікуючих ознак належить кваліфікувати за частиною першою відповідної статті, а інші як вчинені повторно – за іншими частинами відповідних статей КК.

Неодноразове незаконне вилучення чужого майна чи заволодіння ним, що складається із *тотожних* діянь, які мають *загальну мету* та із самого початку охоплюються *єдиним злочинним наміром* на заволодіння конкретним майном, слід розглядати як *один продовжуваний злочин*.

21. У разі вчинення винною особою декількох злочинів проти власності, одні з яких були закінченими, а інші – ні, *незакінчені злочини мають бути кваліфіковані окремо з посиланням на частину першу статті 14 КК або відповідну частину статті 15 КК*.

Якщо винна особа при вчиненні одних злочинів була виконавцем, а інших – організатором, підбурювачем чи пособником, то такі злочини слід також кваліфікувати окремо з посиланням на відповідну частину статті 27 КК.

22. Вирішуючи питання про наявність у діях винної особи такої кваліфікуючої ознаки, як проникнення в житло, інше приміщення чи сховище, суди повинні мати на увазі таке.

Під *проникненням у житло, інше приміщення чи сховище* слід розуміти незаконне вторгнення до них будь-яким способом (із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання; шляхом обману; з використанням підроблених документів тощо або за допомогою інших засобів), який дає змогу винній особі викрасти майно без входу до житла, іншого приміщення чи сховища.

Вирішуючи питання про наявність у діях винної особи названої кваліфікуючої ознаки суди повинні з'ясувати, з якою метою особа опинилась у житлі, іншому приміщенні чи сховищі та коли саме в неї виник умисел на заволодіння майном.

Викрадення майна *не можна розглядати за ознакою проникнення* в житло або інше приміщення чи сховище, якщо умисел на викрадення майна у особи виник під час перебування в цьому приміщенні.

Якщо дії, розпочаті як крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, переросли в грабіж чи розбій, вчинене слід кваліфікувати відповідно за частиною третьою статті 186 КК або частиною третьою статті 187 КК.

Під **житлом** потрібно розуміти приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо).

Поняття **«інше приміщення»** включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи чи організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель, тощо).

Під **сховищем** слід розуміти певне місце чи територію, відведені для постійного чи тимчасового зберігання матеріальних цінностей, які мають засоби охорони від доступу до них сторонніх осіб (огорожа, наявність охоронця, сигналізація тощо), а також залізничні цистерни, контейнери, рефрижератори, подібні сховища тощо.

Не може визнаватися сховищем *неогороджена* і така, що *не охороняється*, площа або територія, на яку *вхід сторонніх осіб є вільним*, а також та, що була *відведена та використовується для вирощування продукції чи випасу тварин* (сад, город, ставок, поле тощо).

23. У статті 191 КК передбачено відповідальність за три форми вчинення злочину – *привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем*. Вони характеризуються умисним протиправним і безоплатним оберненням чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи.

Предметом привласнення та розтрати є лише те чуже майно, яке було ввірене винній особі чи перебувало в її законному віданні, тобто таке майно, що знаходилося в неї на законних підставах і стосовно якого вона здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки використання або зберігання тощо. При *привласненні* ці повноваження використовуються для обернення винною особою майна на свою користь, а при *розтраті* – на користь інших осіб, зокрема це може бути відчуження майна іншим особам для споживання, як подарунок чи товар, в обмін на інше майно тощо.

Заволодіння чужим майном *шляхом зловживання службовим становищем* полягає в незаконному оберненні чужого майна на свою користь або на користь інших осіб з використанням службовою особою свого службового становища всупереч інтересам служби.

Суб'єктом привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом

зловживання службової особи своїм службовим становищем (частина друга статті 191 КК) може бути лише **службова особа**. Вирішуючи питання, чи є та або інша особа службовою, належить керуватися правилами, викладеними в пунктах 1 і 2 примітки до статті 364 КК.

24. Злочин визначається вчиненням за **попередньою змовою групою** осіб у разі його вчинення декількома (двома і більше) суб'єктами цього злочину, які заздалегідь домовилися про його спільне вчинення. Учасники вчинення злочину групою осіб діють *узгоджено, зі спільним умислом*, і кожен із них безпосередньо виконує діяння, що повністю чи частково утворює об'єктивну сторону складу злочину. При цьому можливий розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль у вчиненні злочину.

Відповідно до статті 26 КК співучасть у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Тому в разі, коли із групи осіб, які вчинили злочин, лише одна особа є суб'єктом злочину, а решта осіб унаслідок неосудності або у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чи з інших підстав не можуть бути суб'єктами злочину, дії винної особи, яка за таких обставин притягується до кримінальної відповідальності, не можна розглядати як вчинення злочину групою осіб.

Якщо група осіб за попередньою змовою мала намір вчинити крадіжку чи грабіж, а один з її учасників застосував або погрожував застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я потерпілого, то дії цього учасника належить кваліфікувати як розбій, а дії інших осіб – відповідно як крадіжку чи грабіж за умови, що вони безпосередньо не сприяли застосуванню насильства або не скористалися ним для заволодіння майном потерпілого.

Дії особи, яка безпосередньо не брала участі у вчиненні злочину, але порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину або предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню злочину, належить кваліфікувати як співучасть у скоєному у формі пособництва з посиленням на частину п'яту статті 27 КК.

25. Розмір майна, яким заволоділа винна особа в результаті вчинення відповідного злочину, визначається лише **вартістю** цього майна, яка виражається у *грошовій оцінці*. Вартість викраденого майна визначається за роздрібними (закупівельними) цінами, що існували на момент вчинення злочину, а розмір відшкодування завданих злочином збитків – за відповідними цінами на час вирішення справи в суді. За відсутності зазначених цін на майно його вартість може бути визначено шляхом проведення відповідної експертизи.

Злочинне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення, розтрати або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (статті 185, 190 та 191 КК) слід відрізнити від такого адміністративного правопорушення, як дрібне викрадення чужого майна (стаття 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

26. Відповідно до частини першої статті 194 КК кримінальна відповідальність за **умисне знищення або пошкодження чужого майна** настає в разі, якщо такими діями заподіяно шкоду у великих розмірах.

При цьому слід мати на увазі, що для кваліфікації дій винної особи за частиною другою статті 194 КК зазначені в ній способи повинні мати *загальнонебезпечний характер*. Тому умисне знищення або пошкодження чужого майна, яке не мало такого характеру, не може розглядатись як кваліфікуюча ознака цього злочину.

27. Вирішуючи питання про наявність чи відсутність у діях винної особи таких кваліфікуючих ознак, як завдання злочином проти власності значної шкоди потерпілому, вчинення таких злочинів у великих чи особливо великих розмірах, суди мають керуватися відповідними положеннями примітки до статті 185 КК.

Відповідно до пункту 2 примітки до статті 185 КК у статтях 185, 186, 189 та 190 КК **значна шкода** визначається за обов'язкової сукупності двох умов: врахування матеріального становища потерпілого та розміру заподіяних йому збитків. *Під час з'ясування матеріального становища потерпілого суди мають у кожному конкретному випадку брати до уваги такі обставини, як соціальний стан потерпілого, його працездатність, розмір заробітної плати та інші доходи, кількість членів сім'ї, наявність на його утриманні малолітніх, хворих, непрацездатних тощо.* При цьому слід мати на увазі, що значною шкодою визнається така, якою потерпілому спричинені збитки на суму від *ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*.

У **великих розмірах** згідно з пунктом 3 примітки до статті 185 КК у статтях 185–191 та 194 КК визнається злочин, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину.

Згідно з пунктом 4 примітки до статті 185 КК у статтях 185–187 та 189–191 та 194 КК вчиненим в **особливо великих розмірах** визнається злочин, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину.

Вчинення особою декількох посягань на чуже майно, загальна вартість якого становить великий або особливо великий розмір, може бути кваліфіковано як викрадення, привласнення, розтрата майна чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем у великих чи особливо великих розмірах лише в тому випадку, якщо такі діяння були вчинені одним способом і за обставин, які свідчать про умисел вчинити їх у великому чи особливо великому розмірі. Викладене також стосується вчинення за таких обставин вимагання, що заподіяло майнову шкоду у великих або особливо великих розмірах. У випадках, коли умисел винного щодо розміру мав *неконкретизований характер*, вчинене слід кваліфікувати залежно від розміру фактично викраденого майна.

При вирішенні питання про кваліфікацію злочинів проти власності судам слід ураховувати також роз'яснення, що містяться в постанові Пленуму Верховного Суду України від 28 травня 2004 року № 9 «Про деякі питання

застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства у зв'язку з набранням чинності Законом України від 22 травня 2003 року «Про податок з доходів фізичних осіб».

28. Судам необхідно виконувати вимоги пункту 1 частини першої статті 81 КПК про конфіскацію належних винним особам знарядь злочину.

Знаряддями злочину у справах про злочини проти власності слід вважати предмети чи технічні засоби, які умисно використовувалися особою чи особами, у співучасті з якими було вчинено такий злочин. Зокрема, *транспортні засоби* можуть бути визнані знаряддям злочину не лише тоді, коли вони використовувалися для безпосереднього заволодіння чужим майном, а й тоді, коли без їх використання вчинення злочину було неможливим чи надто складним (транспортування членів злочинної групи до місця вчинення злочину, перевезення викраденого майна з місця вчинення злочину тощо).

Рішення про конфіскацію таких речових доказів суд може прийняти лише за умови, що вони визнані знаряддями злочину та належать винній особі.

29. Суди мають звернути увагу на необхідність точного й неухильного виконання вимог закону щодо відшкодування потерпілим матеріальних збитків, заподіяних злочинами проти власності.

Цивільний позов може бути пред'явлено як під час дізнання та досудового слідства, так і під час судового розгляду справи, але до початку судового слідства.

Відповідно до частин першої та другої статті 49 КПК особа, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду, набуває передбачених законом прав учасника процесу лише після визнання її потерпілим. Визнання особи потерпілим у справі або відмова в цьому мають бути процесуально оформлені постановою органу дізнання, слідчого, прокурора, судді або ухвалою суду. Якщо під час досудового слідства потерпілий не заявив цивільного позову, суд повинен роз'яснити йому право зробити це в судовому засіданні, але до початку судового слідства.

30. Апеляційним судам необхідно періодично вивчати судову практику у справах про злочини проти власності та вживати заходів щодо усунення виявлених помилок.

31. Визнати такими, що втратили чинність, постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 вересня 1981 року № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про розкрадання державного та колективного майна» (із змінами, внесеними згідно з постановами Пленуму від 23 грудня 1983 року № 8, від 4 червня 1993 року № 3, від 13 січня 1995 року № 3 та від 3 грудня 1997 року № 12) та від 25 грудня 1992 року № 12 «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» (із змінами, внесеними згідно з постановами Пленуму від 4 червня 1993 року № 3, від 13 січня 1995 року № 3 та від 3 грудня 1997 року № 12).

ТЕМА 10. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

ПОСТАНОВА № 10 Пленуму Верховного Суду України

від 22 грудня 2006 р.

Про судову практику у справах про хуліганство

З метою забезпечення судового захисту фізичних і юридичних осіб від протиправних посягань, а також правильного й однакового застосування законодавства при розгляді кримінальних та адміністративних справ про хуліганство Пленум Верховного Суду України **п о с т а н о в л я є** дати судам такі роз'яснення:

1. Своєчасний і правильний розгляд кримінальних та адміністративних справ про хуліганство є дієвим засобом захисту нормальних умов життя людей, поновлення порушених прав потерпілих.

При розгляді кримінальних справ зазначеної категорії суди, пред'являючи високі вимоги щодо якості дізнання і досудового слідства, не повинні перебирати на себе функцію обвинувачення чи функцію захисту, а мають спрямовувати процес таким чином, щоб усі обставини справи були розглянуті всебічно, повною об'єктивно, а вирок ґрунтувався лише на доказах, ретельно досліджених у судовому засіданні. Зокрема, необхідно встановлювати всі фактичні обставини справи, в тому числі спрямованість умислу, мотив, мету, характер дій кожного з учасників хуліганства, з'ясовувати, чи порушив підсудний своїми діями громадський порядок, чи були вони вчинені з мотивів явної неповаги до суспільства, чи супроводжувалися особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Суди зобов'язані як установлювати вину підсудних та призначати їм справедливе покарання, так і вживати всіх необхідних заходів для повного відшкодування потерпілим заподіяної матеріальної та моральної шкоди, а також з'ясовувати причини й умови, що призвели до вчинення хуліганства.

2. Слід мати на увазі, що суд може визнати підсудного винним у вчиненні лише тих дій і за тими кваліфікуючими ознаками, які зазначені в постанові про притягнення як обвинуваченого або в постанові прокурора про зміну обвинувачення в суді.

Повернення справи на додаткове розслідування з метою перекваліфікації дій обвинуваченого на частину ст. 296 Кримінального кодексу України (далі – КК), яка передбачає відповідальність за більш тяжкий злочин, інкримінування обвинуваченому нових кваліфікуючих ознак хуліганства, збільшення обсягу обвинувачення можливе лише за клопотанням прокурора, потерпілого чи його представника за умови, що ці недоліки досудового слідства не можуть бути

виправлені шляхом зміни прокурором обвинувачення в суді.

Якщо справи про злочини, передбачені ч. 1 ст. 296 КК, надійшли до суду в порядку, визначеному гл. 35 Кримінально-процесуального кодексу України, прокурор не вправі змінити обвинувачення в суді з перекваліфікацією дій підсудного на інші частини ст. 296 КК чи статті цього Кодексу, що передбачають відповідальність за злочини, у справах про які обов'язкове провадження досудового слідства. За наявності для цього підстав кримінальну справу потрібно повернути з дотриманням встановленого законом порядку для провадження дізнання або досудового слідства.

3. При вирішенні питання про відмежування кримінально караного хуліганства від дрібного слід виходити з того, що відповідно до ч. 1 ст. 296 КК хуліганство – це умисне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Якщо таке порушення не супроводжувалось особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП).

4. Суди мають відрізнити хуліганство від інших злочинів залежно від спрямованості умислу, мотивів, цілей винного та обставин учинення ним кримінально караних дій.

Дії, що супроводжувалися погрозами вбивством, завданням побоїв, заподіянням тілесних ушкоджень, вчинені винним щодо членів сім'ї, родичів, знайомих і викликані особистими неприязними стосунками, неправильними діями потерпілих тощо, слід кваліфікувати за статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише в тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства та супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

5. За ознакою особливої зухвалості хуліганством може бути визнано таке грубе порушення громадського порядку, яке супроводжувалось, наприклад, насильством із завданням потерпілій особі побоїв або заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням над нею, знищенням чи пошкодженням майна, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи, підприємства чи організації, руху громадського транспорту тощо, або таке, яке особа тривалий час уперто не припиняла.

Хуліганством, яке супроводжувалось винятковим цинізмом, можуть бути визнані дії, поєднані з демонстративною зневагою до загальноприйнятих норм моралі, наприклад, проявом безсоромності чи грубої непристойності, знущанням над хворим, дитиною, особою похилого віку або такою, яка перебувала у безпорадному стані та ін.

6. Хуліганство визнають учиненим групою осіб і кваліфікують за ч. 2 ст. 296 КК у разі участі в злочинних діях декількох (двох і більше) виконавців незалежно від того, яка форма співучасті (ст. 28 КК) мала місце. Кваліфікація за цією ознакою

дій осіб, які вчинили злочин за попередньою змовою або організованою групою, не виключає визнання зазначених обставин такими, що обтяжують покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК).

7. За ознакою вчинення хуліганства особою, раніше судимою за нього, дії винного кваліфікують за ч. 3 ст. 296 КК тоді, коли він на час учинення злочину мав не зняту чи не погашену судимість хоча б за однією з частин зазначеної статті або за ч. 2 чи ч. 3 ст. 206 КК 1960 р. У разі кваліфікації дій винного за цією ознакою не можна визнавати обставинами, які обтяжують покарання, вчинення злочину повторно і рецидив злочинів (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК).

8. Як опір представникові влади, представникові громадськості або іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії (ч. 3 ст. 296 КК), слід розуміти активну протидію особи, котра вчиняє хуліганство (відштовхування, завдання побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень тощо), з метою позбавити зазначених осіб можливості виконати службовий чи громадський обов'язок з охорони громадського порядку.

Такий опір охоплюється ч. 3 ст. 296 КК як кваліфікуюча ознака передбаченого нею злочину, а тому не потребує додаткової кваліфікації за частинами 2 і 3 ст. 342 цього Кодексу.

Якщо ж опір було вчинено після припинення хуліганських дій – як протидію затриманню, він не може бути кваліфікуючою ознакою хуліганства і відповідальність має наставати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 296 і 342 КК.

У разі коли опір представникові влади чи громадськості мав місце під час учинення дрібного хуліганства, винна особа підлягає відповідно кримінальній (за ч. 2 чи ч. 3 ст. 342 КК) та адміністративній (за ст. 173 КпАП) відповідальності.

9. Вирішуючи питання щодо наявності в діях винної особи такої кваліфікуючої ознаки хуліганства, як застосування вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 296 КК), слід враховувати, що ця ознака має місце лише в тих випадках, коли винний за допомогою названих предметів заподіяв чи намагався заподіяти тілесні ушкодження або коли використання цих предметів під час учинення хуліганських дій створювало реальну загрозу для життя чи здоров'я громадян.

10. Вогнепальною зброєю вважаються будь-які пристрої заводського чи кустарного виробництва, призначені для ураження живої цілі за допомогою снаряда (кулі, дробу тощо), що приводиться в рух за рахунок енергії порохових газів чи інших спеціальних горючих сумішей, – усі види бойової та іншої стрілецької зброї військового зразка, спортивні малокаліберні пістолети, гвинтівки, самопали, пристосовані для стрільби пороховими зарядами газові пістолети, нарізна мисливська зброя, а також перероблена зброя (пристосована для стрільби кулями іншого калібру), в тому числі обрізи з гладкоствольної мисливської зброї.

До холодної зброї належать предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим її типам, а також інші предмети, що справляють

колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблювальний чи ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаки, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або механічного пристрою.

11. Спеціально пристосованими для нанесення тілесних ушкоджень слід визнавати предмети, які пристосовані винною особою для цієї мети наперед або під час учинення хуліганських дій, а заздалегідь заготовленими – предмети, які хоч і не зазнали якоїсь попередньої обробки, але ще до початку хуліганства були приготовлені винним для зазначеної мети.

Використання при вчиненні хуліганства ножів, які не належать до холодної зброї, інших предметів господарсько-побутового призначення, спеціальних засобів (гумового кийка, газових пістолета, балончика, гранати, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії), пневматичної зброї, сигнальних, стартових, будівельних пістолетів, ракетниць, вибухових пакетів, імітаційно-піротехнічних та освітлюваних засобів, що не містять у собі вибухових речовин і сумішей, а також інших спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень знарядь злочину є підставою для кваліфікації дій винної особи за ч. 4 ст. 296 КК не тільки в тих випадках, коли вона заподіює ними тілесні ушкодження, а й тоді, коли ця особа за допомогою зазначених предметів створює реальну загрозу для життя чи здоров'я громадян.

Застосування або спроба застосування предметів, підібраних на місці злочину, які не були спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень, не дає підстав для кваліфікації дій винного за ч. 4 ст. 296 КК.

12. При вчиненні хуліганства групою осіб за ч. 4 ст. 296 КК можуть бути кваліфіковані дії тих його учасників, які особисто застосували зброю або інший предмет, спеціально пристосований чи заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень, а також тих осіб, які хоча самі й не застосовували зазначених знарядь, але дали згоду чи в інший спосіб сприяли їх застосуванню іншими виконавцями цього злочину. Якщо один з учасників злочину застосував такі знаряддя без відома інших, то відповідальність за ч. 4 ст. 296 КК має нести лише він.

13. При вирішенні питання про кваліфікацію дій винних осіб, які під час грубого порушення громадського порядку з мотиву явної неповаги до суспільства вчинили й інші злочини, передбачені різними статтями Особливої частини КК, судам належить виходити з положень ст. 33 цього Кодексу.

Так, поєднана з хуліганством погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо судді, народного засідателя чи присяжного, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя, має кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 377 і відповідною частиною ст. 296 КК.

У разі коли хуліганські дії містять ознаки, передбачені різними частинами ст. 296 КК, одночасна їх кваліфікація за цими нормами закону можлива тільки за

наявності реальної сукупності злочинів. Наприклад, хуліганство, що складалося з кількох епізодів, перший із яких характеризувався особливою зухвалістю, другий крім того – застосуванням зброї, а третій – опором представникові влади, необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідно частинами 1, 3, 4 ст. 296 КК.

14. При призначенні покарання за хуліганство суди зобов'язані в кожному конкретному випадку і стосовно кожного підсудного неухильно додержувати вимог ст. 65 КК щодо загальних засад призначення покарання, оскільки саме через них реалізуються принципи його законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації.

Суди мають призначати, як правило, суворі міри покарання особам, які вчинили хуліганство із заподіянням потерпілим значної фізичної або матеріальної шкоди. Разом з тим доцільно застосовувати міри покарання, не пов'язані з позбавленням волі, а за наявності підстав, зазначених у ст. 69 КК, – і більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, щодо осіб, які вчинили менш небезпечні діяння та можуть бути виправлені без ізоляції від суспільства.

Призначаючи за ч. 1 ст. 296 КК покарання у виді штрафу і застосовуючи ст. 69 названого Кодексу, судам слід виходити з того, що в таких випадках розмір штрафу не може бути меншим від найнижчої межі, встановленої для цього виду покарання в ч. 2 ст. 53 КК.

15. Суди не повинні застосовувати заходи адміністративного стягнення, передбачені ст. 173 КпАП, щодо осіб, дії яких містять ознаки злочинів (самоправство, завдання побоїв, заподіяння легких тілесних ушкоджень та ін.) або проступків, що не є дрібним хуліганством.

16. Судам належить забезпечувати своєчасний і правильний розгляд адміністративних справ про дрібне хуліганство.

У протоколі про адміністративне правопорушення мають бути зазначені: дата і місце складення; посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка його склала; відомості про особу порушника; місце, час учинення і суть дрібного хуліганства; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення порушника; інші відомості, необхідні для вирішення справи, у т.ч. про матеріальну шкоду, якщо її було заподіяно (ч. 1 ст. 256 КпАП). За відсутності таких даних і неможливості їх доповнити суддя повертає матеріали органу внутрішніх справ для додаткового оформлення.

Суддям слід забезпечувати розгляд справ про дрібне хуліганство в присутності особи, яка його вчинила. Якщо порушник заперечує факт проступку або оспорює обставини його вчинення, необхідно допитати потерпілого, свідків, витребувати додаткові матеріали. У таких випадках доцільно вести протокол судового засідання.

При накладенні адміністративних стягнень, передбачених ст. 173 КпАП, на осіб, які вчинили дрібне хуліганство, суддя повинен у кожному конкретному випадку враховувати характер учиненого правопорушення, дані про особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і

обтяжують відповідальність. Щодо осіб, які займаються суспільно корисною працею і позитивно характеризуються за місцем роботи, навчання та проживання, необхідно застосовувати, як правило, не арешт, а інші адміністративні стягнення, а також заходи громадського впливу.

17. Установивши при розгляді матеріалів про дрібне хуліганство в діях особи ознаки злочину, суддя має закрити провадження за ст. 173 КпАП і направити ці матеріали прокурору для вирішення питання про порушення кримінальної справи та організації її розслідування.

Якщо ж при розгляді матеріалів про дрібне хуліганство суддя встановить у діях порушника ознаки іншого адміністративного проступку, він повинен своєю вмотивованою постановою повернути зазначені матеріали органу внутрішніх справ для вирішення питання про відповідальність цієї особи згідно з чинним законодавством України.

18. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 28 червня 1991 р. № 3 (зі змінами, внесеними постановами від 4 червня 1993 р. № 3 та від 3 грудня 1997 р. № 12) «Про судову практику в справах про хуліганство».

ТЕМА 11. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ № 3 від 26.04.2002

Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поведіння зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами

Обговоривши практику розгляду судами справ про злочини, предметом яких є вогнепальна, холодна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої чи радіоактивні матеріали, Пленум Верховного Суду України зазначає, що суди в основному забезпечують правильне застосування закону при розгляді справ даної категорії. Разом з тим у їх діяльності ще мають місце певні недоліки.

В окремих справах не завжди встановлюються джерела придбання та виготовлення зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, допускаються помилки при кваліфікації дій винних осіб. Суди не реагують належним чином на обставини, які сприяли незаконному заволодінню цими предметами, у тому числі на виявлені недоліки в їх обліку, зберіганні, користуванні та перевезенні.

Виникають труднощі у визначенні предмета цих злочинів, правильному розумінні добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, у відмежуванні закінченого злочину від замаху на його вчинення тощо.

З метою поліпшення судового розгляду справ даної категорії Пленум Верховного Суду України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Звернути увагу судів на те, що забезпечення своєчасного та правильного розгляду справ про злочини, пов'язані з протиправними діяннями з вогнепальною чи холодною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями або радіоактивними матеріалами, має важливе значення для охорони громадської безпеки і запобігання іншим більш тяжким злочинам.

При розгляді цих справ необхідно вживати передбачених законом заходів до всебічного, повного й об'єктивного з'ясування всіх обставин злочину, звертаючи особливу увагу на виявлення джерел викрадення, придбання, виготовлення зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів, встановлення мотиву та мети винних осіб.

2. При вирішенні питання, чи є незаконними носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), а також носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, судам необхідно керуватися Положенням про дозвільну систему (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 з наступними змінами), Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів (затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 р. № 622; зі змінами, внесеними наказом від 13 квітня 1999 р. № 292 та іншими нормативними актами).

Питання про відповідальність за незаконні діяння зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, радіоактивними матеріалами осіб, які ними користуються у зв'язку зі службовою діяльністю, вирішуються з урахуванням нормативних актів (інструкцій, правил, наказів тощо), що регулюють порядок поводження з цими предметами.

3. Судам слід мати на увазі, що основною характерною ознакою зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв та радіоактивних матеріалів є їх призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища. Вони можуть бути як саморобними, так і виготовленими промисловим способом.

4. Відповідно до названої Інструкції та інших нормативних актів до вогнепальної зброї, яка є предметом злочинів, передбачених статтями 262–264, 410 КК, належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей). Предметом злочину, передбаченого ст. 264 КК, крім зазначених вище видів вогнепальної зброї може бути також гладкоствольна мисливська зброя.

Пневматична зброя, сигнальні, стартові, будівельні, газові пістолети (револьвери), пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, ракетниці, а також вибухові пакети й інші імітаційно-піротехнічні та освітлювальні засоби, що не містять у собі вибухових речовин і сумішей, не можуть бути віднесені до предмета злочинів, відповідальність за які настає за статтями 262, 263 КК.

5. Бойовими припасами визнаються патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху. Патрони та

набої до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, не є предметом злочинів, передбачених статтями 262, 263 КК.

6. До вибухових речовин належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню.

7. Під вибуховими пристроями слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду – шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин.

8. До **холодної зброї** належать предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колючий, колючоріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаку, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою.

9. Згідно з п. 1.8 Правил забезпечення збереження ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання (затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 грудня 2000 р. № 241 радіоактивні матеріали – це будь-які матеріали, які містять радіонукліди і для яких питома активність та сумарна активність вантажу перевищують межі, установлені нормами, правилами й стандартами з ядерної та радіаційної безпеки.

10. У випадках, коли для вирішення питання про те, чи є відповідні предмети зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями або радіоактивними матеріалами, а також для з'ясування їх придатності до використання за цільовим призначенням потрібні спеціальні знання, у справі слід призначати експертизу з проведенням її у відповідних експертних установах. Для з'ясування лише придатності предмета до використання за цільовим призначенням достатньо участі спеціаліста.

11. Під незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці.

Незаконне носіння холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями по їх переміщенню, транспортуванню особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо).

12. Незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної

мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо.

13. Під незаконним виготовленням холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв потрібно розуміти умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх створенню чи переробленню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей.

Такими діями, зокрема, є перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв, пристосованих для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, у зброю, придатну до стрільби, або мисливської (у тому числі гладкоствольної) рушниці – в обріз, виготовлення вибухових речовин, вибухових пристроїв чи боєприпасів з використанням будь-яких компонентів, які самі по собі не є вибухівкою, але внаслідок цих дій набувають здатності до вибуху, тощо.

14. Ремонт холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів або вибухових пристроїв – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, внаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням.

15. Під незаконною передачею вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід розуміти надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу.

16. Незаконний збут холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв полягає в умисній передачі їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо.

17. Відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службової особи своїм службовим становищем за ст. 262 КК настає незалежно від місця вилучення цих предметів.

Під викраденням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів слід розуміти протиправне таємне чи відкрите, в тому числі із

застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли.

18. Розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів утворює склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 262 КК. Цей злочин вважається закінченим з моменту вчинення нападу, поєднаного з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства.

19. Привласнення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів має місце при їх утриманні, неповерненні володільцю особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або **в якій опинились випадково** чи якою були вилучені в іншій особі, котра володіла ними незаконно.

20. Вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів полягає в пред'явленні особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу.

За частинами 1, 2 ст. 262 КК кваліфікується вимагання зазначених предметів, поєднане з погрозою обмеження прав і свобод або законних інтересів щодо особи чи її близьких родичів, пошкодження чи знищення їхнього майна, розголошення відомостей, які вони бажають зберегти в таємниці.

Відповідальність за ч. 3 ст. 262 КК настає за вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я.

Вимагання вважається закінченим складом злочину з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної з відповідними **погрозою** чи насильством.

21. Заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами шляхом шахрайства здійснюється за допомогою обману чи зловживання довірою, а шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем – внаслідок протиправного використання нею своїх владних повноважень.

22. У разі викрадення складових частин, деталей чи вузлів, комплект яких дозволяє виготовити придатну до використання вогнепальну зброю, дії винної особи слід розцінювати як закінчений злочин і кваліфікувати за ст. 262 КК.

Викрадення складових частин і деталей бойових припасів, що містять вибухові речовини (запали, детонатори, підривники, гранати без підривників тощо), теж потрібно кваліфікувати за ст. 262 КК як закінчене розкрадання таких речовин.

23. Якщо винна особа незаконно заволоділа не придатними до використання

вогнепальною зброєю, бойовими припасами або їх частинами чи деталями, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, помилково вважаючи їх такими, що можуть бути використані за призначенням, вчинене належить розцінювати як замах на заволодіння цими предметами і кваліфікувати за ст. 15 та відповідною частиною ст. 262 КК.

Незаконне заволодіння завідомо несправною вогнепальною зброєю (наприклад, учбовою) і приведення її в придатний до використання за призначенням стан необхідно кваліфікувати як заволодіння чужим майном та незаконне виготовлення вогнепальної зброї. Так само мають кваліфікуватися дії винного й у тому разі, коли для виготовлення придатної до використання зброї частина деталей була ним викрадена, а решта виготовлена самостійно чи придбана будь-яким іншим чином.

24. Незаконне заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями або радіоактивними матеріалами визнається повторним у разі вчинення його особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 262 КК, незалежно від того, чи було її за це засуджено, а також була вона виконавцем чи іншим співучасником такого злочину.

За ознакою повторності за ч. 2 ст. 262 КК слід кваліфікувати також передбачені ч. 1 цієї статті дії, вчинені після розбійного нападу або вимагання, поєднаного з насильством.

25. Оскільки незаконне заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями є самостійним складом злочину, подальші їх носіння, зберігання, ремонт, передача чи збут утворюють реальну сукупність злочинів, передбачених ст. 262 та ч. 1 ст. 263 КК.

Незаконне заволодіння радіоактивними матеріалами та подальше їх носіння, зберігання, використання тощо слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 262 КК і залежно від наслідків – ч. 1 чи ч. 2 ст. 265 КК.

26. Якщо викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів та їх незаконне носіння, зберігання, передача чи збут здійснені для вчинення іншого злочину, такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 262 і ч. 1 ст. 263 або ст. 265 КК, а також як готування чи замах до вчинення іншого злочину.

За сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 ст. 263 КК, належить кваліфікувати незаконне заволодіння чи незаконне придбання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів, вчинені з метою організації банди чи використання цих предметів членами вже існуючої банди.

27. Відповідальність за ст. 264 КК настає у випадках зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів без додержання встановлених нормативними актами та загальноприйнятими правилами застережних заходів, які виключають можливість

вільного доступу сторонніх осіб до цих предметів, а також незаконної передачі зазначених предметів іншій особі, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Кримінальну відповідальність тягне недбале зберігання будь-якої вогнепальної зброї та будь-яких бойових припасів (у тому числі гладкоствольної мисливської рушниці та бойових припасів до неї) незалежно від того, було воно законним чи незаконним.

Під загибеллю людей розуміється настання смерті хоча б однієї особи. Інші тяжкі наслідки – це заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній особі, середньої тяжкості – двом особам і більше, а також великої матеріальної шкоди будь-якій юридичній чи фізичній особі.

28. Звернути увагу судів на те, що під добровільною здачею органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, яка згідно з ч. 3 ст. 263 КК є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, необхідно розуміти такі дії, коли особа, маючи можливість і надалі зберігати будь-який із зазначених предметів, незалежно від мотивів за власним бажанням передає його відповідному державному органу.

29. Вирішуючи питання про речові докази у справах про злочини, пов'язані з незаконними діями зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями або радіоактивними матеріалами, суди мають керуватись вимогами ст. 81 КПК.

30. При розгляді справ даної категорії судам необхідно посилити увагу до виявлення причин вчинення зазначених злочинів та умов, які цьому сприяли, і належним чином на них реагувати. Зокрема, не повинні лишатися поза увагою випадки недбалого ставлення відповідних працівників до зберігання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів, залишення таких предметів без нагляду чи охорони, неналежного обладнання місць їх зберігання, порушення порядку їх обліку, видачі, транспортування та використання.

31. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 8 липня 1994 року № 6 «Про судову практику у справах про розкрадання, виготовлення, зберігання та інші незаконні діяння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами».

**Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини,
вчинені стійкими злочинними об'єднаннями**

*Постанова
Пленуму Верховного Суду України
від 23 грудня 2005 р. № 13*

З метою однакового і правильного застосування судами законодавства при розгляді кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями, Пленум Верховного Суду України

постановляє:

1. Звернути увагу судів на те, що при розгляді кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями, необхідно враховувати: норми Кримінального кодексу України (далі – КК), в яких визначено особливості кримінальної відповідальності осіб, котрі вчинили злочини у співучасті (статті 26–31); ознаки злочину, що вказують на його вчинення організованою групою (ч. 3 ст. 28) або злочинною організацією (ч. 4 ст. 28); положення статей Особливої частини КК, якими передбачено додаткові ознаки спеціальних видів таких груп чи організацій (статті 257, 258, 260).

Суди мають досліджувати докази не лише стосовно конкретних злочинів, а й щодо тих ознак, які вказують на їх вчинення саме організованою групою чи злочинною організацією, – щодо виду об'єднання, мети його створення і плану злочинної діяльності, тривалості існування, матеріальної бази, кількісного складу, вербування нових членів, структури та ієрархії об'єднання, наявності в нього корупційних зв'язків, існування певних правил поведінки його членів, розподілу між ними функцій тощо. У мотивувальній частині вироку необхідно наводити дані про те, коли саме і протягом якого часу було утворено організовану групу чи злочинну організацію, як довго вона функціонувала, відомості про організаторів об'єднання та характер стосунків, які склалися між ними і членами останнього.

При розгляді багатоепізодних справ судам слід установлювати, на якому етапі злочинної діяльності об'єднання набуло ознак стійкого і до якого саме виду воно належить, маючи на увазі, що нерідко об'єднання зазнає таких змін після вчинення ряду злочинів у простих формах співучасті (групою осіб або групою осіб за попередньою змовою) чи трансформується з одного виду в інший (наприклад, декілька організованих груп об'єднуються в злочинну організацію, організована група озброюється і набуває ознак банди).

2. Суди мають ретельно з'ясовувати характер дій тих осіб, котрих органи досудового слідства визнали організаторами злочинної діяльності стійких об'єднань чи вчинення конкретних злочинів у простих формах співучасті, оскільки, як правило, такі особи є найбільш небезпечними суб'єктами організованої злочинної діяльності. При цьому слід ураховувати, що відповідно до ч. 3 ст. 27 КК організатором є особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням, а також особа, яка утворила організовану групу або злочинну організацію

чи керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності такої групи або організації.

3. При з'ясуванні змісту ознак, за якими особа може бути визнана організатором вчинення злочину (злочинів) у простих формах співучасті, потрібно виходити з того, що дії організаційного характеру полягають в об'єднанні дій інших співучасників і спрямуванні їх на вчинення одного чи декількох злочинів або в координації поведінки цих осіб.

Організація вчинення злочину (злочинів) може полягати в залученні співучасників усіх видів (виконавців, пособників, підбурювачів, інших організаторів) або лише одного з них (наприклад, виконавців) і здійснюватись у формі наказу, угоди, прохання, підкупу, доручення, замовлення тощо. Мета зберегти єдність співучасників для подальшої злочинної діяльності при цьому не ставиться.

Керування підготовкою злочину (злочинів) виявляється у спрямуванні дій виконавця, пособника, підбурювача на готування до одного чи декількох злочинів, а саме на: замовлення злочину; підшукування або пристосування засобів чи знарядь його вчинення; залучення співучасників, інструктування їх щодо виконання відповідних злочинних діянь; усунення перешкод та інше умисне створення умов для вчинення злочину, зокрема розроблення заходів щодо нейтралізації діяльності правоохоронних органів (організація підкупу працівника такого органу, застосування насильства до нього або його близьких, усунення з посади чи інше блокування його діяльності, яка може перешкодити реалізації злочинних намірів); визначення місць переховування співучасників після вчинення злочину та його знарядь, а також предметів, здобутих злочинним шляхом, тощо.

Керування вчиненням злочину (злочинів) передбачає спрямування зусиль інших співучасників на безпосереднє виконання діянь, що становлять об'єктивну сторону складу злочину (діяння виконавця), або на забезпечення такого виконання (діяння пособника та підбурювача). Воно може полягати в інструктуванні учасників злочину щодо виконання тих чи інших діянь, які становлять об'єктивну сторону складу злочину, або щодо забезпечення їх виконання, у координації злочинних дій співучасників (розставлення останніх на місці злочину, визначення послідовності їх дій, налагодження зв'язку між ними), у забезпеченні прикриття цих дій тощо.

Дії організатора злочину (злочинів) при простій формі співучасті належить кваліфікувати за статтею Особливої частини КК, якою передбачено відповідальність за вчинений злочин, із посиланням на ч. 3 ст. 27 КК, а якщо він був одним із виконавців діянь, що становлять об'єктивну сторону складу цього злочину, – без посилання на зазначену норму. Якщо ж особа брала участь у вчиненні одного злочину як організатор, а іншого – як виконавець, пособник чи підбурювач, її дії в кожному випадку мають кваліфікуватися самостійно.

4. Утворення (створення) організованої групи чи злочинної організації слід розуміти як сукупність дій з організації (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання для заняття злочинною діяльністю. Зазначені дії за своїм змістом близькі до дій з організації злочину і включають підшукування співучасників,

об'єднання їхніх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складення плану, визначення способів його виконання. Проте основною метою організатора такої групи (організації) є утворення стійкого об'єднання осіб для заняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників останнього, упорядкування взаємодії його структурних частин.

5. Керування організованою групою або злочинною організацією полягає у вчиненні сукупності дій, спрямованих на управління їх функціонуванням як стійких об'єднань осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподіл або перерозподіл між ними функціональних обов'язків; планування конкретних злочинів і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійсненням ними злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їхніх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних злочинів тощо).

Зазначені дії організаційного характеру можуть здійснюватись у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки.

6. Забезпечення фінансування злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може полягати і в організації постачання їй коштів іншими особами, і в безпосередньому його здійсненні. У такий спосіб кошти можуть спрямовуватись на фінансування витрат, пов'язаних як із функціонуванням організованої групи чи злочинної організації (придбання автотехнічних засобів, зброї чи іншого майна, оренда приміщення, виплата коштів членам цих об'єднань за виконання ними відповідних функцій, а також винагороди виконавцям та іншим співучасникам злочинів, підкуп представників влади, здійснення розвідувальних заходів, вкладання коштів у незаконну підприємницьку діяльність тощо), так і зі вчиненням конкретного злочину.

При цьому слід мати на увазі, що здійснення іншого, крім фінансового (наприклад, матеріально-технічного, інформаційного), забезпечення злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації за змістом ч. 3 ст. 27 КК не є підставою для визнання особи організатором. Це можливо лише за умови вчинення нею й інших дій, відповідальність за які передбачено зазначеною нормою.

7. Організація приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації може полягати у координації дій щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних зазначеними об'єднаннями злочинним шляхом; підкупу осіб, уповноважених на виконання функцій держави; створення умов для проникнення учасників цих об'єднань до органів влади з метою забезпечити безпеку злочинної діяльності та виїзду учасників такої діяльності за межі регіону чи країни; збуту

предметів, здобутих злочинних шляхом; маскування слідів злочину; фізичного знищення потерпілих чи свідків, а також тих співучасників, які могли б виступити як свідки. Таке приховування є специфічною формою пособницької діяльності.

У разі, коли приховування, на організацію якого були спрямовані дії особи, саме по собі утворює склад окремого злочину (наприклад, убивство, знищення чи пошкодження майна, давання хабара, легалізація (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом) і це охоплювалось умислом такої особи, її дії необхідно додатково кваліфікувати ще й як організацію відповідного злочину.

8. Якщо конкретні дії організаційного характеру (організація відповідного стійкого злочинного об'єднання або керування ним) за своїми ознаками утворюють самостійний склад злочину, то особу, яка їх вчинила, треба визнавати виконавцем такого злочину, а її дії додатково кваліфікувати за відповідною статтею Особливої частини КК (зокрема, за ч. 1 ст. 255, ст. 257).

9. Під організованою групою (ч. 3 ст. 28 КК) належить розуміти внутрішньо стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки одного, який потребує ретельної довготривалої підготовки. Таку групу слід вважати утвореною з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

10. Злочинна організація (ч. 4 ст. 28 КК) – це внутрішньо й зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання трьох і більше осіб або двох і більше організованих груп (структурних частин), метою діяльності якого є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів чи тільки одного, що вимагає ретельної довготривалої підготовки, або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Злочинну організацію слід вважати утвореною (створеною), якщо після досягнення особами згоди щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого злочину, але до його закінчення об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак такої організації. При цьому не має значення, передувала набуттю об'єднанням ознак злочинної організації стадія його існування як організованої групи чи зазначена організація була одразу створена як така.

Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак злочинної організації, ці злочини за наявності до того підстав необхідно кваліфікувати як такі, що вчинені організованою групою.

11. Стійкість організованої групи та злочинної організації полягає в їх здатності забезпечити стабільність і безпеку свого функціонування, тобто ефективно протидіяти факторам, що можуть їх дезорганізувати, як внутрішнім (наприклад, невизнання авторитету або наказів керівника, намагання окремих членів об'єднання відокремитись чи вийти з нього), так і зовнішнім (недотримання правил безпеки щодо дій правоохоронних органів, діяльність конкурентів по злочинному середовищу тощо).

На здатність об'єднання протидіяти внутрішнім дезорганізуючим факторам указують, зокрема, такі ознаки: стабільний склад, тісні стосунки між його

учасниками, їх централізоване підпорядкування, єдині для всіх правила поведінки, а також наявність плану злочинної діяльності і чіткий розподіл функцій учасників щодо його досягнення.

Ознаками зовнішньої стійкості злочинної організації можуть бути встановлення корупційних зв'язків в органах влади, наявність каналів обміну інформацією щодо діяльності конкурентів по злочинному середовищу, створення нелегальних (тіньових) страхових фондів та визначення порядку їх наповнення й використання тощо.

Набуття організованою групою крім ознак внутрішньої ще й ознак зовнішньої стійкості (за наявності ієрархічної побудови та мети вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів), як правило, свідчить про те, що ця група трансформувалась у злочинну організацію.

12. Структура злочинного об'єднання – це його внутрішня побудова, яка визначається відповідною конфігурацією і змістом стійких зв'язків учасників об'єднання та забезпечує психологічну єдність і стабільність останнього.

Ієрархічність злочинної організації полягає у підпорядкованості учасників останньої організатору і забезпечує певний порядок керування таким об'єднанням, а також сприяє збереженню функціональних зв'язків та принципів взаємозалежності його учасників або структурних частин при здійсненні спільної злочинної діяльності.

13. Вступ особи до організованої групи чи злочинної організації (участь у ній) означає надання цією особою згоди на участь у такому об'єднанні за умови, що вона усвідомлювала факт його існування і підтвердила певними діями реальність своїх намірів.

14. Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК суб'єктом злочину, вчиненого організованою групою, може визнаватись лише особа, яка є учасником такого об'єднання, причому не тільки та, котра була одним із виконавців злочину, а й та, котра його готувала. Тому у випадках, коли діяльність організованої групи була припинена на стадії готування злочину чи ця група здійснила готування, а діяння, що становить об'єктивну сторону складу злочину, було виконане не всіма, а одним чи двома її учасниками, суди мають кваліфікувати злочин як учинений організованою групою.

15. При кваліфікації злочинів, учинених організованою групою або злочинною організацією, суди повинні дотримувати положень ч. 1 ст. 30 КК про умови відповідальності організаторів та учасників таких об'єднань, враховуючи при цьому, що зазначені умови є неоднаковими і залежать від того, у складі якого об'єднання особа вчиняла злочини, – організованої групи чи злочинної організації. Якщо в першому випадку відповідальність настає тільки за злочинні дії осіб, які зорганізувалися, то в другому – і за саму організацію для злочинної діяльності, тобто злочинами визнаються і створення злочинної організації та (або) вступ до неї, безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчинювати конкретні злочини. Тому злочини, вчинені у складі злочинної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю з нормою, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній чи у вчинюваних нею злочинах (ч. 1 ст. 255 КК).

16. Бандитизм становить окремий різновид спільної злочинної діяльності,

специфічними проявами якої в цьому разі є організація озброєної банди та участь у ній або у вчинюваному нею нападі. Для притягнення особи до відповідальності за ст. 257 КК достатньо вчинення нею хоча б одного з цих діянь (за умови, що організацію банди доведено). Суд має з'ясувати, в якій саме формі особа вчинила бандитизм, та зазначити це у вирокі з наведенням відповідних мотивів.

17. Бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки.

Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди. При цьому не має значення, передувала створенню банди стадія існування об'єднання як організованої групи або злочинної організації чи банда одразу була створена як така.

Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак банди, ці злочини за наявності до того підстав необхідно визнавати такими, що вчинені організованою групою чи злочинною організацією.

Оскільки ст. 257 КК передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачених можна кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано. Організаційна ж діяльність, яка не дала такого результату, може розцінюватись як замах на бандитизм.

18. Обов'язковими ознаками організації банди є мета цієї діяльності – вчинення нападів – та озброєність її учасників або хоча б одного з них (в останньому випадку інші учасники мають знати про це й усвідомлювати можливість застосування зброї під час нападів). Організація такого об'єднання утворює склад бандитизму незалежно від того, чи встигли його учасники здійснити хоча б один із намічених нападів.

19. Організацією озброєної банди належить визнавати створення як організованої групи чи злочинної організації, що вже озброєні, але ще не вчинили нападів, так і таких стійких об'єднань, які, щоб дістати зброю, вчиняють напади на військовослужбовців, працівників правоохоронних органів тощо. Уже в момент нападу з метою заволодіння зброєю ці об'єднання стають бандою, оскільки в такий спосіб її члени озброюються.

20. У випадках, коли для вирішення питання про належність відповідних предметів до зброї, а також питання про їх придатність до використання за цільовим призначенням потрібні спеціальні знання, у справі необхідно призначати експертизу, яку слід проводити у відповідних експертних установах. Для вирішення лише другого питання достатньо участі спеціаліста.

Треба мати на увазі, що банда може бути озброєна і гладкоствольною зброєю.

21. Роз'яснити судам, що дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими

пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті, або в незаконному заволодінні радіоактивними матеріалами чи їх придбанні, або у виготовленні, ремонті холодної зброї, вчинені з метою організації банди, а також аналогічні дії учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 чи ч. 2 ст. 263 КК.

Дії ж учасників банди, пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму і додаткової кваліфікації за ст. 263 КК не потребують.

22. Оскільки законом встановлено відповідальність за сам факт організації банди, то особа, яка була одним із її організаторів, визнається виконавцем злочину, передбаченого ст. 257 КК, навіть якщо вона в подальшому не брала участі в діяльності банди.

23. Участь в озброєній банді слід розуміти не тільки як безпосереднє здійснення нападів, а й як сам факт вступу особи до неї чи вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення сприятливих умов для її функціонування (надання транспорту, приміщень, здійснення фінансування та матеріально-технічного забезпечення, постачання зброї, підшукування об'єктів для нападу, зберігання зброї, злочинно набутого майна, коштів тощо). Проте в будь-якому разі участь у банді (як форма бандитизму) обов'язково передбачає членство особи в цьому об'єднанні, яке набувається шляхом вступу до останнього. Вчинення зазначених дій особою, яка не є учасником банди, належить розцінювати як пособництво у бандитизмі.

24. Нападом озброєної банди є дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування. Такий напад вважається здійсненим і в тих випадках, коли члени банди не застосовували зброї, яка перебувала в їх розпорядженні.

25. Участь у вчинюваному бандою нападі може брати й особа, яка не входить до її складу. Проте дії такої особи можна кваліфікувати за ст. 257 КК тільки в тому разі, коли вона усвідомлювала, що є учасником нападу, який вчинює банда. Якщо ж зазначена особа не брала безпосередньої участі у нападі, а лише якимось чином сприяла в його вчиненні, її дії слід вважати пособництвом.

Особи, які не були учасниками банди і не усвідомлювали факту її існування, але в будь-який спосіб сприяли у вчиненні нею нападу, несуть відповідальність за злочин, що охоплювався їхнім умислом.

26. Суди мають ураховувати, що ст. 257 КК, яка містить законодавче визначення поняття бандитизму, не передбачає ні якихось конкретних цілей вчинюваних бандою нападів як обов'язкової ознаки складу цього злочину, ні відповідальності за вчинення її членами під час нападу злочинних діянь, які утворюють самостійні склади злочинів (крім відповідальності за організацію банди, участь у ній та у вчинюваних нею нападах). Тому в таких випадках судам належить керуватися положенням ст. 33 КК, згідно з яким за сукупності злочинів кожен із них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини КК.

27. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. № 9 «Про судову практику в справах про бандитизм».

Навчальне видання

Примаченко Віталій Федорович
Людвік Валентин Дмитрович
Хашев Вадим Георгійович
Корогод Світлана Володимирівна

**ПРАКТИКУМ З КВАЛІФІКАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Навчальний посібник

Редактори, оригінал-макет –
Є. В. Коваленко-Марченкова,
С. В. Лобань, А. В. Самотуга

Редактор *Л. М. Котик*

Підп. до друку 03.05.2022. Формат 60x84/16. Друк цифровий. Гарнітура – Times.
Ум.-друк. арк. 11,20. Обл.-вид. арк. 12. Тираж – 30 прим. Зам. № 11/22-нп.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018